

YHDESSÄ ETEENPÄIN
Opas väkivaltaa kokeneiden maahanmuuttajanaisten
tukihenkilöille

Susanna Miettinen ja Hanna Toivanen
Opinnäytetyö, kevät 2012
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Diak Etelä, Helsinki
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Miettinen, Susanna & Toivanen, Hanna. Yhdessä eteenpäin. Opas väkivaltaa kokeneiden maahanmuuttajanaisten tukihenkilöille. Diak Etelä, Helsinki, kevät 2012, 76s., 4 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, Sosionomi (AMK).

Teimme opinnäytetyönämme oppaan väkivaltaa kokeneiden maahanmuuttajanaisten parissa työskenteleville vapaaehtoisille tukihenkilöille. Tavoitteenamme oli työstää informatiivinen opas, joka olisi tukena tukihenkilötoiminnassa ja toimisi lisämateriaalina tukihenkilökoulutuksessa. Yhteistyökumppanimme toimi Monika-Naiset liitto.

Opinnäytetyömme teoriaosiossa käsitellään pari- ja lähisuhdeväkivallan ilmenemismuotoja, maahanmuuttajanaisten kokeman väkivallan erityispiirteitä sekä tukihenkilötyötä vapaaehtoistyön muotona. Haastattelimme kahta tukihenkilöä sekä liiton vapaaehtoistyötä koordinoivia työntekijöitä. Haastatteluja käytimme apuna oppaan laatimisessa.

Oppaassa käsiteltävät aiheet rajautuivat haastattelujen ja liiton toiveiden mukaan. Opas sisältää käytännön ohjeita tukihenkilönä toimimiseen sekä tietoa maahanmuuttajanaisiin kohdistuvan väkivallan muodoista ja seurauksista. Oppaassa käsitellään myös tukihenkilötoiminnan merkitystä ja tukihenkilöiden työssä jaksamista.

Suunnittelimme oppaan arviointia varten lomakkeen. Saimme oppaasta palautetta neljältä Monika-Naiset liiton työntekijältä ja yhdeltä liiton vapaaehtoiselta tukihenkilöltä. Saimme oppaasta vaihtelevaa palautetta. Osa arvioijista piti oppaan sisältöä kattavana ja ulkoasua selkeänä, osan mielestä teksti vaatii vielä hiomista ja ulkoasu selkeyttämistä.

Asiasanat: väkivalta, maahanmuuttajanaiset, tukihenkilötyö, opas, vapaaehtoistyö

ABSTRACT

Miettinen, Susanna and Toivanen, Hanna

A guidebook for volunteer support persons for multicultural women having experienced violence.

76 p., 4 appendices. Language: Finnish. Helsinki, Spring 2012.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services. Degree: Bachelor of Social Services.

The purpose of this thesis was to produce a guidebook for volunteer support persons who work with multicultural women having experienced violence. The guidebook was made in co-operation with Multicultural Women's Association. The aim of this product was to increase the knowledge of volunteers on being a support person and the possible challenges in their support relationship. The aim was to support the well-being in work of support persons by giving simple guideline to define practical work.

In our theoretical part of the thesis we dealt with special characteristics of violence that multicultural women experience and the nature of volunteer work in general and in Multicultural Women's Association. The work on the guidebook started by the definition of its themes. This began by interviewing two support persons and the volunteer work coordinators in the organization. Among other things, both interviews implicated that the guidebook should contain practical guidelines for the work of support persons.

The thesis resulted in an informative guidebook of 28 pages for volunteer support persons in Multicultural Women's Association. The guidebook contains guidelines for working practice, offers information about violence experienced by immigrant women. It also discusses the effects of violence on the victim.

Some of the employees in Multicultural Women's Association experienced the guidebook useful and informative, others thought it still needs work. Based on the received feedback, it can be concluded that a guidebook like this was needed in the organization. The guidebook might function as extra material in the training of support persons in the organization.

Key words: violence, multicultural women, guidebook, support person, volunteer work

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA	8
2.1 Monika-Naiset liitto	8
2.1.1 Voimavarakeskus Monika	10
2.1.2 Turvakoti Mona	12
2.1.3 Monika-Naiset liiton tukihenkilötoiminta	12
2.2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet.....	14
3 NAISIIN KOHDISTUVA PARI- JA LÄHISUHDEVÄKIVALTA	16
3.1 Pari- ja lähisuhdeväkivallan muodot	16
3.1.1 Fyysinen väkivalta	17
3.1.2 Henkinen väkivalta.....	18
3.1.3 Hengellinen väkivalta	19
3.1.4 Taloudellinen väkivalta.....	21
3.1.5 Seksuaalinen väkivalta	22
3.2 Maahanmuuttajanaisiin kohdistuvan väkivallan erityispiirteet.....	23
3.2.1 Pakkoavioliitto	25
3.2.2 Kunniaväkivalta.....	26
3.2.3 Naisten ympärileikkaus	28
3.2.4 Ihmiskauppa	31
3.2.5 Lapsikaappaus.....	33
3.3 Väkivallan vaikutukset naiseen.....	34
4 NAISIIN KOHDISTUVA VÄKIVALTA YHTEISKUNNALLISESTA NÄKÖKULMASTA	38
4.1 Väkivallan yhteiskunnalliset vaikutukset	38
4.2 Väkivallan uhreille suunnatut palvelut	39
4.3 Naisiin kohdistuvan väkivallan ennaltaehkäisy	41
5 TUKIHENKILÖTOIMINTA VAPAAEHTOISTOIMINNAN MUOTONA	45
5.1 Vapaaehtoistoiminta	45

5.2 Tukihenkilötoiminta.....	46
5.2.1 Tukihenkilötoiminnan ohjeistus ja eettiset normit.....	47
5.2.2 Tukihenkilötoimintaan ryhtymisen motiivit.....	49
5.2.3 Tukihenkilöt maahanmuuttajien apuna	51
5.2.4 Tukihenkilön oma jaksaminen.....	52
6 OPINNÄYTETYÖPROSESSI.....	54
6.1 Opinnäytetyön teoreettisen viitekehyksen rajaaminen	54
6.2 Yhdessä eteenpäin -oppaan sisällön laatiminen	55
6.3 Yhdessä eteenpäin -oppaan ulkoasun suunnittelu ja toteutus.....	57
6.4 Yhdessä eteenpäin -oppaan arviointi	58
6.5 Opinnäytetyöprosessin arviointi.....	60
7 POHDINTA	63
7.1 Työn eettisyys ja luotettavuus	63
7.2 Oman ammatillisuuden kasvu	64
LÄHTEET.....	67
LIITTEET	76
Liite 1: Haastattelukysymykset	
Liite 2: Saatekirje Monika-Naiset liiton vapaaehtoisille	
Liite 3: Oppaan arviointilomake	
Liite 4: Yhdessä eteenpäin –opas tukihenkilölle	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme on työyhteisölähtöinen ja toteutimme sen yhteistyössä Monika-Naiset liiton kanssa. Monika-Naiset liitto on järjestö, joka auttaa väkivaltaa kokeneita maahanmuuttajataustaisia naisia. Aihe opinnäytetyöhömme tuli liitolta. Tukihenkilötoiminta on merkittävässä roolissa Monika-Naiset liiton vapaaehtoistoiminnassa. Tukihenkilöt työskentelevät väkivaltaa kokeneiden maahanmuuttajanaisten kanssa, jotka tarvitsevat tukea sosiaalisten verkostojen luomisessa ja sopeutumisessa suomalaiseen yhteiskuntaan. Monika-Naiset liitto pyysi meitä laatimaan oppaan väkivaltaa kokeneiden maahanmuuttajanaisten tukihenkilöille, joka toimisi apuna ja tukena tukihenkilötyössä.

Opinnäytetyömme on produktio. Teoriaosiossa perehdyimme naisten kokemaan väkivaltaan sekä tukihenkilötoimintaan, koska aiheet olivat Monika-Naiset liiton toiveita oppaan teemoiksi. Käsittelimme väkivallan muotoja ja maahanmuuttajanaisiin kohdistuvan väkivallan erityispiirteitä, kuten kunniaväkivaltaa, pakkoavioittoa, ihmiskauppaa, tyttöjen ympärileikkausta ja lapsikaappausta. Tarkastelemme väkivaltaa yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Vapaaehtoistoiminta ja tukihenkilötoiminta ovat myös osa teoreettista viitekehystämme. Huomioimme tukihenkilötoimintaa tarkastellessamme monikulttuurisuusnäkökulman. Lopuksi kuvailemme opinnäytetyöprosessiamme sekä arvioimme opinnäytetyön ja oppaan onnistumista. Pohdimme myös työn eettisyyttä sekä omaa ammatillista kehitystämme.

Oppaan sisältö muotoutui Monika-Naiset liiton toiveiden mukaan. Sisällön valikoinnin tukena käytimme tekemiämme tukihenkilöiden sekä vapaaehtoistyötä koordinoivien liiton työntekijöiden haastatteluja. Oppaan tärkeimmiksi teemoiksi nousivat naisten kokemaa pari- ja lähisuhdeväkivaltaa sekä tukihenkilötyöhön liittyvät ohjeet, roolit ja työssä jaksaminen. Tuettavat naiset ovat kokeneet kaikenlaisia väkivaltaa. Tukihenkilöiden on tärkeää tiedostaa tuettavien väkivaltakokemusten seurauksia ja niistä johtuvaa oireilua. Tukihenkilötyön osio antaa ohjeita käytännön tilanteita varten.

Koemme monikulttuurisen työn tärkeäksi ja väkivalta ilmiönä kiinnostaa molempia. YK:n mukaan naisiin kohdistuva väkivalta ylläpitää naisten ja miesten välistä epätasa-arvoa. YK määrittelee naisiin kohdistuvan väkivallan fyysiseksi, psykologiseksi ja seksuaaliseksi väkivallaksi. (Yhdistyneiden kansakuntien alueellinen tiedotuskeskus 2011.)

Aiheemme on ajankohtainen, sillä monikulttuurisuudesta ja maahanmuuttopoliitikasta käydään jatkuvasti keskustelua eri medioissa. Vuoden 2011 eduskuntavaalien jälkeen maahanmuuttopoliittinen keskustelu on käynyt kiivaana. Julki-suudessa on puitu myös yksittäisiä maahanmuuttajiin liittyviä tapauksia, mikä on antanut maahanmuuttopoliittiselle keskustelulle kasvot. Keväällä 2012, presidentinvaalien alla, aihe on pysynyt median kestosuosikkina. Elämme jatkuvasti muuttuvassa Suomessa, ja maahanmuutto lisääntyy koko ajan. Oleskelulupaa haki vuonna 2010 noin 25 000 henkilöä, 17 % enemmän edellisvuoteen nähden (Maahanmuuttovirasto 2010, 14).

Maahanmuuttaja-käsite on laaja, sillä se pitää sisällään monenlaisia ihmisryhmiä. Syitä maahanmuuttoon on monia: avioliitto, työ, pako kotimaasta, opiskelu sekä palaaminen kotimaahan ulkomailla asumisen jälkeen. (Sisäasiainministeriö 2010, 3.) Avioliittoja suomalaisen ja ulkomaan kansalaisen välillä solmitaan vuosittain noin 2000 ja avioliiton kautta tulleet maahanmuuttajat onkin suurin yksittäinen maahanmuuttajaryhmä Suomessa (Haarakangas, Ollus & Toikka 2000, 19). Kaiken kaikkiaan Suomen väestöstä 3 % on ulkomaan kansalaisia. (Sisäasiainministeriö 2010, 3.) Vuonna 2010 Suomessa asui vakituisesti 167 000 ulkomaalaista ja Maahanmuuttovirasto (2010, 2) on arvioinut luvun kasvavan vuosittain 12 000–15 000 henkilöllä.

Maahanmuuttopoliittisen keskustelun ohella myös perhe- ja lähisuhdeväkivalta on saanut paljon palstatilaa medioissa. Viime aikoina tapahtuneet perhetragedit ovat herättäneet ihmiset huomaamaan perheväkivallan yleisyyden. Erityisen tunteisiin vetoavan tragedioissa tekee se, että kyseiset perheet ovat vaikuttaneet olevan aivan tavallisia suomalaisia perheitä, kenen tahansa naapureita.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA

Opinnäytetyömme aiheen valinnassa oli keskeisessä roolissa kiinnostuksemme monikulttuurisuuden ja väkivaltaan ilmiönä. Monika-Naiset liiton toiminta oli meille jo entuudestaan tuttua suoritetuamme sosionomi-opintoihin kuuluvat työharjoittelut liitossa. Tiedustelimme mahdollisuutta tehdä opinnäytetyö yhteistyössä Monika-Naiset liiton kanssa. Liitto tilasi meiltä oppaan väkivaltaa kokeneiden maahanmuuttajanaisten tukihenkilöille, joka antaisi tietoa naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja auttaisi tukihenkilötyössä jaksamisessa. Opinnäytetyöprosessimme käynnistyi työelämäyhteistyösopimuksen allekirjoittamisella. Työmme ohjaajaksi nimettiin Voimavarakeskus Monikan johtaja Natalie Gerbert.

Tässä luvussa esittelemme yhteistyökumppanimme Monika-Naiset liiton. Kerromme liiton palveluista, jotka on suunnattu väkivaltaa kokeneille maahanmuuttajataustaisille naisille ja lapsille. Palveluja väkivallan uhreille tarjotaan Voimavarakeskus Monikassa sekä turvakoti Monassa, joiden asiakkaiden parissa liiton tukihenkilöt toimivat. Kerromme myös oppaamme kohderyhmästä, Monika-Naiset liiton tukihenkilöistä sekä liiton tukihenkilötoiminnasta. Lopuksi esittelemme opinnäytetyömme tarkoituksen ja tavoitteet.

2.1 Monika-Naiset liitto

Monika-Naiset liitto on eri etnisiin ryhmiin kuuluvien naisjärjestöjen kattojärjestö. Sen periaate on tukea maahanmuuttajataustaisten naisten moniarvoista ja turvallista arkea. Liitto tukee maahanmuuttajanaisten aktiivista kansalaistoimintaa ja hyvinvointia, tuottaa palveluita väkivaltaa kokeneille maahanmuuttajanaisille ja lapsille, vaikuttaa päätöksentekoon ja tarjoaa koulutusta sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille. Monika-Naiset liitto on asiantuntija ja vaikuttaja monikulttuurisuuden, kotouttamiseen, etniseen yhdenvertaisuuteen sekä maahanmuuttajataustaisiin naisiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyvissä asioissa. (Monika-Naiset liitto i.a. b.)

Monika-Naiset liitto on perustettu vuonna 1998 ja se muodostuu jäsenistä ja jäsenjärjestöistä. Vuonna 2010 Monika-Naiset liiton palveluiden piiriin kuului noin 12 000 naista ja lasta. Toimintaa johtaa liiton hallitus, jonka hallintokeskus on Helsingin keskustan toimistossa, Sörnäisissä. Samassa paikassa sijaitsevat myös Helsingin alueen toimipisteet, Voimavarakeskus Monika ja MoniNaisten talo, joka on matalan kynnyksen kohtaamispaikka maahanmuuttajataustaisille naisille. Alueellisia toimipisteitä on myös Kemi-Torniossa ja Vantaalla, joissa toimivat Voimavarakeskukset. Mikkelin toimipisteessä toimii MoniNaisten talo. Palveluvalikoimaan kuuluu myös salaisessa osoitteessa sijaitseva turvakoti väkivaltaa tai sen uhkaa kokeneille. Liitolla on myös vuorokauden ympäri päivystävä puhelin, josta väkivaltaa kokeneet tai sen uhan alla elävät maahanmuuttajataustaiset naiset ja heidän läheisensä saavat apua. (Monika-Naiset liitto i.a b.)

Liiton toiminta pohjautuu kuuteen perusarvoon: moniarvoisuuteen, luotettavuuteen, yhteistyökykyyn, inhimillisyyteen, osallisuuteen ja yhdenvertaisuuteen. Väkivaltaa kokeneilla maahanmuuttajanaisilla on erityistarpeita, joihin peruspalvelut eivät pysty vastaamaan. Monika-Naiset liitto pyrkii vastaamaan näihin tarpeisiin. Liitto tarjoaa palveluita matalan kynnyksen periaatteella. (Monika-Naiset liitto 2008, 3-4, 7.)

Monika-Naiset liitto tarjoaa palveluja useilla eri kielillä. Osa työntekijöistä on taustaltaan maahanmuuttajia tai monikulttuurisista perheistä. Liitto käyttää aktiivisesti myös tulkkipalveluita. Liitto on kouluttanut vuosien varrella noin 280 tukihenkilöä. Liitolla on 18 jäsenjärjestöä, joiden kautta tavoitetaan valtakunnallisesti vuosittain noin 20 000 henkilöjäsentä. Liiton tärkeimpiä rahoittajia ovat Raha-automaattiyhdistys, Helsingin kaupunki, EU:n kotouttamis- ja pakolaisrahasto, eri ministeriöt ja säätiöt sekä palveluita ostavat kunnat. (Monika-Naiset liitto i.a b.)

Monika-Naiset liitto pyrkii vaikuttamaan yhteiskunnallisesti. Vaikuttaminen kohdistuu lainsäädäntöön, kunnalliseen päätöksentekoon ja viranomaisten toimint-

taan. Liitto tekee esityksiä, antaa lausuntoja ja levittää tietoa maahanmuuttajataustaisen väestön tarpeista, erityisongelmista ja olosuhteista. Liitto on myös aktiivisesti mukana useissa valtion, kunnallishallinnon ja järjestöjen yhteistointa kehittävässä työryhmissä.

Monika-Naiset liitolla on vuonna 2012 käynnissä monia hankkeita, joiden tavoitteena on ehkäistä naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Monika-Naiset liiton projekti- ja hanketyön idea on kehittää uusia palvelu- ja toimintamalleja, joiden tarkoitus on edistää maahanmuuttotyötä tekevien tahojen verkostoitumista sekä kouluttaa heitä ja toimittaa julkaisuja. Esimerkiksi Palmu-hankkeen tarkoitus on tunnistaa turvapaikkaa hakevien naisten, nuorten ja lasten erityistarpeita. SALOS–Salaisessa osoitteessa toimivan turvaverkostomallin kehittäminen Suomessa -projekti pyrkii kehittämään turvakotimallia, joka takaisi turvakotiin joutuvien henkilöiden turvallisuuden. Monika-Naiset liitto on mukana myös Naisten Koulu-hankkeessa, jonka tarkoitus on kehittää maahanmuuttajanaisten suomen kielen taitoa ja kotoutumista. (Monika-Naiset liitto i.a. d.)

Monika-Naiset liiton vahvuutena ovat laajat yhteydet eri maahanmuuttajayhteisöihin. Toiminnan kautta liitto pysyy ajan tasalla maahanmuuttajataustaisen väestön arjesta ja erityisesti marginaaliryhmien, kuten syrjäytyneiden perheiden ja väkivallan uhrien ongelmista. Monika-Naiset liiton tärkein toimintaperiaate onkin tukea maahanmuuttajataustaisia naisia ja lapsia. Omalla toimialallaan Monika-Naiset liitto on yksi suurimmista toimijoista. (Monika-Naiset liitto i.a b.)

2.1.1 Voimavarakeskus Monika

Voimavarakeskus Monika tarjoaa matalankynnyksen ohjaus- ja neuvontapalveluita väkivaltaa kokeneille maahanmuuttajanaisille ja lapsille useilla kielillä. Voimavarakeskuksessa tuetaan maahanmuuttajataustaisten naisten ja lasten elämänhallintaa, selviytymistä väkivallasta, kotoutumisprosessia, peruspalvelujen käyttämistä ja vanhemmuutta, sekä ennaltaehkäistään heihin kohdistuvaa

väkivaltaa. Tärkeimmät toiminnan rahoittajat ovat Helsingin kaupunki ja Raha-automaattiyhdistys. (Monika-Naiset liitto 2010 b.)

Voimavarakeskuksen tarkoituksena on tarjota helposti saatavia kriisipalveluja, lopettaa väkivallan kierre ja tukea naisen elämähallintataitoja ja itsenäisyyttä. Muita tavoitteita ovat maahanmuuttajanaisten ja heidän lastensa syrjäytymisen ja väkivallan uusiutumisen ehkäiseminen sekä maahanmuuttajanaisten ihmisoikeuksien toteutumisen varmistaminen. (Monika-Naiset liitto 2010 b.)

Voimavarakeskusten asiakkaat ovat pari- ja lähisuhdeväkivaltaa (henkistä, fyysistä, taloudellista tai seksuaalista väkivaltaa) kokeneita maahanmuuttajanaisia ja heidän lapsiaan. Asiakkaaksi hakeutumisen syinä voi olla myös mahdollinen hengenvaara esimerkiksi kunnian nimissä tehdyn väkivallan, tappouhkauksen tai ihmiskaupan uhriksi joutumisen takia. (Monika-Naiset liitto 2010 b.) Voimavarakeskuksen asiakkaaksi tullaan monia eri reittejä pitkin. Kokemuksemme mukaan asiakkaat ovat saaneet tiedon Voimavarakeskuksesta MoniNaisten talosta, liiton jäsenjärjestöiltä, liiton päivystävästä puhelimesta, internetistä, esitteistä tai tuttavilta. Myös viranomaisten kautta tulee asiakkaita, jolloin asiakas on saanut tiedon Voimavarakeskuksesta heiltä. Viranomaiset voivat myös olla yhteydessä Voimavarakeskukseen asiakkaan asioissa.

Voimavarakeskus-toiminnan tavoitteena on ollut kehittää väkivallan katkaisun auttamismalli, johon liittyy moniammatillinen yhteistyö muiden toimijoiden kanssa. Toiminta-ajatuksena on maahanmuuttajanaisiin kohdistuvan väkivallan näkyväksi tekeminen ja väkivallan uhrien tukeminen. Monika Voimavarakeskus-toimintamallissa matalan kynnyksen toimintapiirteitä ovat anonyymiyys, luottamuksellisuus, palvelun helppo saavutettavuus ja mahdollisuus asioida omalla äidinkielellä. Toiminnan erityispiirteitä ovat lisäksi monikulttuurisuus ja kulttuurisensitiivisyys sekä pari- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn sekä maahanmuuttajanaisten kohtaaman väkivallan erityisasiantuntemus ja ammatillisuus. (Monika-Naiset liitto 2010 b.)

2.1.2 Turvakoti Mona

Turvakoti Mona on salaisessa osoitteessa sijaitseva turvakoti pari- tai lähisuhdeväkivaltaa kokeneille monikulttuurisille naisille. Myös kunniaväkivalta, pakkoavioliitto ja ihmiskauppa ovat turvakotiin hakeutumisen syitä (Monika-Naiset liitto 2010 a). Harjoittelumme aikana moni asiakkaista tuli turvakotiin viranomaistahon, kuten poliisin tai sosiaalitoimen ohjaamana. Asiakastyöskentely alkoi asiakassuunnitelman laatimisella, jonka perusteella sosiaaliohjaajat ryhtyvät hoitamaan asiakkaan asioita. Hoidettavia asioita olivat esimerkiksi oleskelulupa-asiat, avioeron hakeminen, lääkäriajan varaaminen ja toimeentulotuen hakeminen. Moni avioliiton perusteella oleskelulupaa hakenut pelkäsi oleskelulupahakemuksen hylkäämistä tai myönnetyn oleskeluluvan perumista hakiessaan avioeroa.

Kokemuksemme mukaan kriisiytyö on tärkeä osa turvakodissa tehtävää työtä. Asiakkaiden kanssa pidetään säännöllisiä tukikeskusteluja. Keskusteluissa käytetään tulkkipalveluja, mikäli asiakkaan kieltä osaavaa henkilöä ei löydy työyhteisön sisästä. Mona-kodissa tehdään tiivistä yhteistyötä sosiaalityöntekijöiden kanssa. Muita yhteistyökumppaneita ovat muun muassa poliisi, oikeusaputoimisto, lastensuojelu ja Sos-kriisikeskus.

2.1.3 Monika-Naiset liiton tukihenkilötoiminta

Oppaan kohderyhmänä ovat Monika-Naiset liiton tukihenkilöt. Liitossa toimii aktiivisesti myös muita vapaaehtoistyöntekijöitä. Kohderyhmästä rajattiin pois esimerkiksi MoniNaisten talon vapaaehtoiset, jotka toimivat erilaisten ryhmien ja kerhojen vetäjinä. Monika-Naiset liiton toiveesta opas suunnataan ainoastaan tukihenkilöille, koska lisämateriaali tukihenkilötoiminnasta oli tarpeen. Opinnäytetyötämme varten haastattelimme kahta tukihenkilöä sekä liiton työntekijöitä, jotka toimivat vapaaehtoistyön koordinaattoreina. Haastattelut suoritimme nimettöminä, joten viittaamme opinnäytetyötämme varten haastateltuihin tukihenkilöihin tukihenkilöinä. Haastattelemiimme Monika-Naiset liiton vapaaehtoistyötä

koordinoiviin työntekijöihin viittaamme työntekijöinä tai vapaaehtoistyön koordinaattoreina.

Monika-Naiset liitossa vapaaehtoistyö on konkreettinen tapa olla mukana toiminnassa. Turvakoti Monan ja Voimavarakeskusten vapaaehtoisilta tukihenkilöiltä toivotaan sosiaali- ja terveystieteiden koulutusta ja/tai työkokemusta. Heiltä edellytetään myös Monika-Naiset liiton tukihenkilökoulutuksen suorittamista. Tukihenkilötoiminnan lisäksi vapaaehtoisia toimii MoniNaisten talolla. Talolla kokoontuu päivittäin erilaisia ryhmiä, joissa vapaaehtoiset voivat toimia ohjausapuna tai seurana. Turvakodissa kokoontuu myös vapaaehtoisten pyörittämä suomen kielen ryhmä. (Monika-Naiset liitto ry i.a. c.) Vapaaehtoistyön koordinaattoreiden mukaan Monika-Naiset liitto kouluttaa vuosittain noin 15 uutta vapaaehtoista, joista aktiiviseksi jää noin kahdeksan henkilöä. Vuonna 2011 Helsingin alueella toimi noin 20 vapaaehtoista, joista neljä toimi tukihenkilöinä. Liiton vapaaehtoistoimintaan hakeutuu monenlaisia ihmisiä, eikä heitä pysty profiloimaan tarkasti, koska aihetta ei ole tutkittu.

Monika-Naiset liiton tukihenkilökoulutus on kestoltaan 40 tuntia ja koostuu useista tapaamiskerroista ja etäopiskelusta. Se antaa osallistujille monipuolisen tietopohjan väkivallasta. (Monika-Naiset liitto i.a. c.) Oman kokemuksemme mukaan liiton järjestämät tukihenkilökoulutukset tukevat tukihenkilöiden tietoutta vapaaehtoistoiminnasta, erityisesti tukihenkilötoiminnasta sen muotona. Liiton koulutukset antavat osallistujilleen kattavat tiedot asiakkaiden kokemista väkivallan muodoista, sekä niiden erityispiirteistä. Liiton asiakkaat ovat maahanmuuttajataustaisia naisia, joten maahanmuuttoon liittyvät asiat ovat olennaisessa roolissa tukihenkilökoulutuksessa.

Monika-Naiset liiton työntekijöiden mukaan tukihenkilön rooli muodostuu tuettavan yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukihenkilön tärkein rooli on olla kuuntelijana ja keskustelijana. Tukisuhde voi olla muutamien tukitapaamisten pituinen tai pitkäkestoisempi tukisuhde. Lyhytkestoiset tukisuhteet on tarkoitettu erityisesti turvakoti Monasta omaan asuntoon muuttaville naisille. Tällöin tukihenkilön apua tarvitaan esimerkiksi tuettavan tutustuttamisessa uuteen asuinympäris-

töönsä. Pitkäkestoisemmat tukisuhteet toteutuvat yleensä Voimavarakeskus Monikan asiakkaille, jolloin tukihenkilötyöhön voi sisältyä esimerkiksi tukeminen ja auttaminen asioiden hoitamisessa. Tukitapaamiset voivat koostua esimerkiksi virastokäynneistä tai vapaa-ajan vietosta tuettavan kanssa.

Liiton vapaaehtoisten tukena toimii kolme vapaaehtoistyön koordinaattoria. Heillä on omat vastuualueensa, jotka jakautuvat MoniNaisten talon, Voimavarakeskuksen ja Turvakoti Monan vapaaehtoisten tukemiseen. Vapaaehtoistyön koordinaattoreiden työnkuvaan kuuluu yksilöohjauksen antaminen noin neljä kertaa vuodessa, tukikeskustelut sekä työnohjaus. Koordinaattorit järjestävät myös virkistysiltoja vapaaehtoisille noin kahdesti vuodessa.

2.2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyömme tarkoituksena on laatia opas Monika-Naiset liiton väkivaltaa kokeneiden maahanmuuttajanaisten tukihenkilöille. Työskentelymme tavoitteena on kehittää työelämäyhteistyötaitojamme, koska tulevana sosiaalialan ammattilaisina kyky yhteistyöhön eri toimijoiden välillä on tärkeää. Tavoitteenamme on kehittää tieteellisen kirjoittamisen taitojamme kiinnittämällä huomiota monipuoliseen lähteistykseen lähdekritiikkiä unohtamatta. Monipuolisen lähteiden käytön kautta tavoitteenamme on omaksua kattavat tiedot opinnäytetyössämme käsiteltävistä aiheista.

Mielestämme tukihenkilötoiminta on arvokasta vapaaehtoistyötä. Tekemällä oppaan tukihenkilöille, haluamme antaa oman panoksemme tärkeän toiminnan tukemiseen. Liiton tukihenkilökoulutuksen käyneinä meillä on selkeä kuva koulutuksen sisällöstä. Molemmat haastattelemamme tukihenkilöt olisivat kaivanneet tukihenkilötyön sääntöjen läpikäymistä jo tukihenkilökoulutuksen aikana. Nykyinen käytäntö Monika-Naiset liitossa on käydä säännöt läpi vasta tukihenkilösuhteen alussa yksilökeskusteluna vapaaehtoistyön koordinaattorin kanssa. Oppaan avulla haluamme syventää tukihenkilöiden tietoutta käytännön ohjeista jo tukihenkilökoulutuksen aikana.

Oppaassa pyrimme panostamaan tukihenkilötoiminnan ohjeiden konkreettisuuteen, jotta tukihenkilöillä olisi selkeä ohjenuora tukisuhteessa mahdollisesti ilmeneviin haasteisiin. Käsittelemällä oppaassa väkivaltaa ja sen seurauksia haluamme auttaa tukihenkilöitä ymmärtämään tuettavan käytöstä. Toivomme oppaan olevan käytännöllinen väline tukihenkilökoulutuksessa käsiteltyjen aiheiden kertaamiseen.

Tavoitteenamme on tehdä opas, josta tukihenkilöt hyötyisivät. Oppaan ulkoasussa panostamme selkeyteen sekä helposti mukana kannettavuuteen. Tarkoituksenamme on työstää opas julkaisukelpoiseksi liiton ohjaajiemme antaman palautteen mukaan. Oppaan tarkoituksena on toimia lisämateriaalina Monika-Naiset liiton järjestämissä tukihenkilökoulutuksissa.

3 NAISIIN KOHDISTUVA PARI- JA LÄHISUHDEVÄKIVALTA

Naisiin kohdistuva väkivalta ilmiönä on moniulotteinen. Voimavarakeskus Monikan ja turvakoti Monan asiakkaat ovat kokeneet väkivaltaa eri muodoissa. Tässä luvussa käsittelemme väkivallan muotoja ja maahanmuuttajanaisiin kohdistuvan väkivallan erityispiirteitä. Väkivallalla on merkittäviä vaikutuksia naiseen. Tukihenkilöt, joille laadimme oppaan, tulevat mahdollisesti kohtaamaan näitä vaikutuksia tukihenkilösuhteessaan. Tukihenkilöiden on tärkeää nähdä väkivalta ilmiönä ja tunnistaa väkivallasta johtuvaa oireilua, joka voi osaltaan selittää tuettavan vaihtelevaa käytöstä. Tukihenkilön roolina on olla myös ymmärtäjä. Tietämys väkivallan vaikutuksista auttaa tukihenkilöä ymmärtämään tuettavaansa paremmin.

Naisiin kohdistuva pari- ja lähisuhdeväkivalta on moniulotteinen ilmiö, joka jakautuu erillisiin osa-alueisiin. Tarkastelemme ilmiön fyysistä, henkistä, hengellistä, taloudellista ja seksuaalista luonnetta. Lisäksi käsittelemme maahanmuuttajanaisiin kohdistuvan väkivallan erityispiirteitä, joita ovat pakkoavioliitto, kunniaväkivalta, naisten ympärileikkaus, ihmiskauppa ja lapsikaappaus.

3.1 Pari- ja lähisuhdeväkivallan muodot

Väkivaltakäsite on vaikeasti määriteltävissä. Hearnin mukaan (Haarakangas, Ollus & Toikka 2000, 10–11) se voidaan määritellä erilaisina väkivallaksi tunnistettavina kokemuksina johon liittyy keskeisesti väkivallan tai sen uhan tunnistaminen. Väkivallalla on aina tekijä, joka pyrkii loukkaamaan toista henkilöä käyttämällä fyysistä tai muunlaista voimaa. Teko katsotaan väkivallaksi, mikäli kohde kokee teon haitallisena tai loukkaavana, mutta se tulee tunnistaa väkivallaksi myös oikeuslaitoksen toimesta sen omien määritelmien mukaan. (Haarakangas, Ollus & Toikka 2000, 10–11.) Lehtonen & Perttu (1999, 38) kuvaavat väkivaltaa verkoksi, jossa emotionaalinen ahdistus, fyysinen kipu ja henkinen kärsimys kietoutuvat toisiinsa.

Pari- ja lähisuhdeväkivalta on puolison, vanhemman, lapsen tai muun läheisen henkilön tekemää väkivaltaa. Pari- ja lähisuhdeväkivallan ilmenemismuotoja ovat fyysinen, henkinen, taloudellinen, hengellinen ja seksuaalinen väkivalta tai sillä uhkailu (Ewalds 2005, 13). Lähisuhdeväkivalta pohjautuu epätasa-arvoon, jossa tekijä yrittää alistaa kumppaniaan tai muuta läheistään kontrolloimalla hänen elämäänsä (Kaitue, Noponen & Slåen 2007, 12). Pari- ja lähisuhdeväkivalta on pitkäkestoista ja pahenee usein ajan kuluessa. Siihen sisältyy paljon salailua, häpeää ja vaikenemista. (Ewalds 2005, 13)

Suurimmassa osassa pari- ja lähisuhdeväkivaltatapauksissa väkivallan tekijä on mies, joka kohdistaa tekonsa naiseen (Ewalds 2005, 13) ja valtaosa väkivaltatilanteista tapahtuu kotona tai kodin lähellä (Haarakangas, Ollus & Toikka 2000, 10). Parisuhteessa esiintyvälle väkivallalle on tyypillistä, että tekijä syyllistää uhrin väkivallasta (Kaitue ym. 2007, 13) tai uhkailee tekevänsä itsemurhan jos uhri purkaa suhteen (Kyllönen-Saarnio & Nurmi 2005, 30). Väkivalta voi johtaa eristäytymiseen muista, jolloin yhteyksistä sukulaisiin, ystäviin ja naapureihin luovutaan (Lehtonen & Perttu 1999, 20).

Husso (2003, 16) määrittää tilastojen ja käytännön kokemusten pohjalta väkivallan sukupuolittuneeksi ongelmaksi. Hänen mukaansa oma koti on Suomessa naiselle kaikkein vaarallisin ja miehelle kaikkein vaarattomin paikka väkivalta- ja henkirikosten suhteen. Kotona tapahtuvista tietoon tulevista pahoinpitelyistä 90 % kohdistuu naiseen ja noin 90 %:ssa väkivallan tekijä on mies. (Husso 2003, 16.) Suomessa on todennäköisempää joutua väkivallan uhriksi kotona tuntemansa henkilön toimesta kuin joutua tuntemattoman henkilön väkivallan kohteeksi kodin ulkopuolella (Haarakangas, Ollus & Toikka 2000, 10).

3.1.1 Fyysinen väkivalta

Fyysinen väkivalta on henkilöön kohdistuvaa ruumiillista voimankäyttöä ja se on kaikissa tapauksissa rikos (Kaitue ym. 2007, 13). Esimerkiksi töniminen, tukistaminen, potkiminen, kuristaminen, pureminen ja lyöminen ovat fyysistä väkival-

taa. Fyysiseksi väkivallaksi katsotaan myös liikkumisen estäminen ja kiinnipitäminen. Väkivallan tekijä voi käyttää tekovälineenä esineitä tai teräaseita. (Kaitue ym. 2007, 13.)

Kaitue ym. (2007, 12–13) kuvaavat fyysistä väkivaltaa vallankäyttönä, joka luo pelon ilmapiirin. Uhri kokee väkivallan uhan olevan kokoajan läsnä. Väkivallan tekohetkellä tekijä ei välttämättä ole kontrolloimattoman raivon vallassa, vaan saattaa pystyä hallitsemaan väkivaltaisuuttaan. Tämä näkyy siinä, että tekijä kohdistaa väkivallan esimerkiksi vain puolisoon tai lapsiin ja teot rajoittuvat kotiin. Väkivaltaa ei tällöin käytetä julkisilla paikoilla, eikä väkivallan uhrina ole ulkopuolisia. Väkivallan hallittavuudesta kertoo myös se, että joskus tekijä käyttää väkivaltaa ainoastaan vaatteilla peittyviin paikkoihin, esimerkiksi vatsaan, käsiin tai selkään. Näin tekijä pyrkii estämään ulkopuolisia näkemästä pahoinpitelyn jälkiä. (Kaitue ym. 2007, 12–13.) Pahimmassa tapauksessa väkivallan seurauksena on kuolema (Monika-Naiset liitto 13.2.2007, 3).

3.1.2 Henkinen väkivalta

Henkinen väkivalta on toisen haukkumista, kontrollointia ja nöyryyttämistä ei-fyysisin keinoin. Lehtonen & Perttu (1999, 38) jakavat henkisen väkivallan sanattomaan ja sanalliseen väkivaltaan. Tyypillisiä henkisen väkivallan ilmene-mismuotoja ovat nimittely, pelottelu, uhkailu ja häirintä. Pelottelun muotona käytetään ruumiillisella väkivallalla uhkailua ja se koetaan usein ahdistavana. Uhkailu voi sisältää myös taloudellisia painostuskeinoja. Väkivallan tekijä pyrkii usein nujertamaan uhrin itsetunnon halveksuvalla käytöksellä, alistamalla, nöyryyttämällä ja syyttelemällä uhria väkivaltaisesta käytöksestä. Sanattomina tekoina henkinen väkivalta ilmenee uhria painostavana ja kontrolloivana ilmapiiri-nä. Ilkivalta, perheen lemmikkieläinten kiduttaminen tai tappaminen sekä omaisuuden ja tavaroiden rikkominen tai tuhoaminen ovat fyysisen ja henkisen väkivallan välimaastossa. (Lehtonen & Perttu 1999, 38.)

Väkivallalle on tyypillistä, että se muuttuu vaarallisemmaksi ja vakavammaksi kerta kerralta. Väkivaltainen käytös alkaa usein henkisenä väkivaltana. Ajan kuluessa henkinen väkivalta saa fyysisen väkivallan muotoja; henkinen väkivalta toimii usein fyysisen väkivallan katalysaattorina. Jos väkivallan tekijän koee uhrin käytöksen sopimattomaksi, voi tilanne tekijän kasvojen menettämisen pelossa eskaloitua fyysiseksi väkivallaksi. Keinoja kontrolloida uhrin käytöstä, jotta se pysyisi tietyissä raameissa, on monia. Kontrollin tavoitteena on rajoittaa ja hallita uhrin elämää esimerkiksi liikkumisen ja sosiaalisten suhteiden rajoittamisella tai pukeutumisesta määräämisellä. Henkisellä väkivallalla on voimakas vaikutus uhriin eikä väkivallan tekijän välttämättä tarvitse käyttää fyysistä väkivaltaa saavuttaakseen haluamansa tuloksen. (Lehtonen & Perttu 1999, 38–39.)

Maahanmuuttajanaisten parisuhteessa kokemassa henkisessä väkivallassa on keskeisessä roolissa uhrin uhkailu, eristäminen sekä aliarviointi ja syyttäminen. Kyllönen-Saarnion & Nurmen (2005, 30) mukaan uhrin avun hakeminen pyritään usein estämään uhkailemalla avioerolla, joka tekijän mukaan johtaa uhrin karkottamiseen maasta. Väkivallan tekijä voi estää uhria osallistumasta suomen kielen kursseille, jolloin kielitaidottomuuden hyväksikäyttö mahdollistuu esimerkiksi taloudellisen väkivallan muodossa. Myös kodin ulkopuolista liikkumista rajoitetaan tai estetään ja uhria saatetaan jopa pitää vankina omassa kodissaan. Tyypillistä on myös, että sosiaalisia kontakteja rajoitetaan tai estetään kokonaan, jolloin ystävyys- ja tuttavuussuhteiden luominen on mahdotonta sekä yhteydenpito sukulaisiin ja ystäviin kotimaassa katkeaa. (Kyllönen-Saarnio & Nurmi 2005, 30.) Naisen kotoutumisen estäminen on tyypillistä ja tietynlaista eristämistä, eikä mies näe tai halua nähdä kotoutumiseen liittyviä tarpeita (Andrew & Hartikainen 1999, 40).

3.1.3 Hengellinen väkivalta

Hengellinen väkivalta on henkisen väkivallan muoto, jossa väkivaltaa tehdään uskonnon nimissä (Lehtonen & Perttu 1999, 39–40). Hengellinen väkivalta ei ole sidoksissa yhteen tiettyyn uskontoon tai uskonnolliseen yhteisöön. Hengelli-

sen väkivallan tekijänä voi toimia itselle läheinen henkilö perheessä tai henkilö uskonnollisessa yhteisössä. Myös uskonnollisen yhteisön johtohahmo voi toimia väkivallan tekijänä. Lehtonen & Perttu (1999, 40) esittävät hengellisen väkivallan ilmenemismuodoiksi uskonnon harjoittamisen kieltämisen, pakottamisen noudattamaan tietyn uskonnon tapoja ja normeja sekä uskonnollisuuden tai uskonnollisten tarpeiden halveksimisen ja pilkkaamisen (Lehtonen & Perttu 1999, 40). Uskonnonharjoituksen estäminen väkivaltaa käyttämällä tai väkivallalla uhkailemalla on Suomen lain mukaan rikos, sillä se rikkoo uskonnonvapauslakia (Rikoslaki 1998/563, 24.7.1998, 17 luku, 11§).

Parisuhteessa tapahtuva väkivalta voi saada hengellisen väkivallan muodon kun sitä perustellaan uskonnollisilla kirjoituksilla. Perusteena voidaan käyttää Raamatun tulkintaa, jonka mukaan miehellä on oikeus hallita, alistaa ja omistaa naista (Lehtonen & Perttu 1999, 40). Myös islamin pyhällä kirjalla, Koraanilla perustellaan naisten alistamista. Naisten Suurassa mies asetetaan yksiselitteisesti naisen yläpuolelle ja miestä kehoitetaan jopa kuritukseen:

Mies on naisen pää, koska Jumala on toisia suosinut enemmän kuin toisia ja koska mies elättää vaimoaan. Hurskas vaimo on nöyrä ja vartioi siveyttään, koska Jumala on antanut sen vartioitavaksi. Jos pelkääte vaimonne olevan uppiniskainen, varoittakaa häntä, välttäkää häntä vuoteessa ja lyökää häntä, mutta jos hän sitten tottelee, älkää ahdistako häntä enempää. (Koraani, Naisten Suura, jae 34.)

Aila Ruoho (2010) on tutkinut pro gradussaan ihmisten kokemuksia uskonnollisissa yhteisöissä tapahtuvasta hengellisestä väkivallasta. Tutkimusaineisto koostui 49 ihmisen kokemuksesta hengellisestä väkivallasta uskonnollisissa yhteisöissä. Tuloksissaan Ruoho toteaa, että hengellinen väkivalta yhteisöissä ilmenee yksittäisen ihmisen tai koko yhteisön harjoittamana. Yksittäisen ihmisen harjoittaman hengellisen väkivallan, eli persoonalähtöisen väkivallan taustalla on yksittäinen henkilö ja tämän näkemykset, kokemukset ja tunteet.

Sekä persoonalähtöisessä, että yhteisölähtöisessä hengellisessä väkivallassa ilmenemismuotoja ovat hyödyn tai arvostuksen tavoittelu uskonnon nimissä ja muiden arvosteleminen. Eron näille kahdelle tekee kuitenkin se, että yhteisölähtöisessä hengellisessä väkivallassa teot perustuvat yhteisön oppeihin, sääntöi-

hin, arvostukseen ja moraaliin. (Ruoho 2010, 105–106.) Hengellinen väkivalta voi ilmetä esimerkiksi painostuksena jäädä väkivaltaiseen suhteeseen vedoten avioliiton pyhyteen (Lehtonen & Perttu 1999, 39–40). Raamatun ensimmäisen Korinttilaiskirjeen (13:4–7.) mukaan rakkaus ei muista kärsimäänsä pahaa: ”kaiken se kestää, kaikessa uskoo, kaikessa toivoo, kaiken se kärsii”, myös väkivallan.

3.1.4 Taloudellinen väkivalta

Taloudellista väkivaltaa esiintyy yleensä lähisuhdeväkivallan yhteydessä (Kaitue ym. 2007, 15) ja se on yksi alistamisen ja vallankäytön muoto (Lehtonen & Perttu 1999, 42). Taloudellinen väkivalta ilmenee monin tavoin. Esimerkiksi kiristäminen sekä toisen rahavarojen kontrollointi tai käyttö omiin tarkoituksiin ovat tyypillisiä taloudellisen väkivallan ilmenemismuotoja. Toisen työssäkäynnin kieltäminen tai vaikeuttaminen katsotaan myös taloudelliseksi väkivallaksi, mutta väkivalta ei kuitenkaan ole sidoksissa uhrin työssäkäyntiin. (Kaitue ym. 2007, 15.) Väkivallan tekijä saattaa evätä kaiken rahankäytön uhrilta ja tehdä ruokaostoksetkin itse estääkseen uhrin rahankäytön. Taloudellinen väkivalta voi ilmetä myös vaatimuksena esittää kuitit tehdyistä ostoista fyysisen väkivallan uhalla. Väkivallan tekijä voi vaatia uhria pyytämään itseltään rahaa jokaiseen käyttökertaan erikseen. (Lehtonen & Perttu 1999, 42.)

Parisuhteessa tapahtuvassa taloudellisessa väkivallassa rahan kontrolloinnin tavoitteena on estää uhria lähtemästä väkivaltaisesta suhteesta. (Lehtonen & Perttu 1999, 42–43.) Väkivallan tekijä haluaa tehdä uhrin itsestään riippuvaiseksi, jotta valta-asema säilyy. Taloudellista väkivaltaa ilmenee myös iäkkäiden ihmisten kohdalla. Lapset, muut sukulaiset tai tuttavat voivat vaatia osuutta henkilön tuloihin tai omaisuuteen. Väkivalta voi saada myös fyysisiä piirteitä. Kuitenkin esimerkiksi äiti-poika-suhteisiin liittyvä taloudellinen väkivalta ja kiristys pyritään usein salaamaan viimeiseen asti. (Lehtonen & Perttu 1999, 43.)

Maahanmuuttajanaiset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa taloudellisen väkivallan uhreina. Mahdollisesti kielitaidottomina ja suomalaisia etuusia tuntematta, he ovat riippuvaisia toisesta henkilöstä, useimmiten omasta puolisostaan. Väkivallan tekijällä on usein käyttöoikeus uhrin pankkitilille, mikä mahdollistaa uhrin varojen käytön. Kyllönen-Saarnio & Nurmi (2005, 30) tuovat esiin maahanmuuttajanaisten kohtaaman taloudellisen väkivallan ilmenemismuotona myös hyväksikäytön sopimusten teossa. Allekirjoittamisen pyytäminen naiselle vieraskielisiin papereihin, kuten osamaksusopimuksiin ja vekseleihin ovat yleisiä (Kyllönen-Saarnio & Nurmi 2005, 30). Naisen henkilötiedot ovat yleensä puolison tiedossa, mikä kokemuksemme mukaan mahdollistaa esimerkiksi pikavip-pien ottamisen naisen nimiin. Taloudellisen väkivallan seurauksena uhrin voivat joutua pahoihin velkoihin siitä itse tietämättään.

3.1.5 Seksuaalinen väkivalta

Seksuaalinen väkivalta on toisen seksuaalisuuden loukkaamista. Seksuaalista väkivaltaa on seksiin pakottaminen väkivallan tekijän tai muiden kanssa (Lehtonen & Perttu 1999, 35, 40–41). Seksuaalisella väkivallalla voi olla myös henkisen väkivallan piirteitä, joiden ilmenemismuotoja ovat halventava seksi, toisen ruumiinosien arviointi tai vertailu sekä ulkopuolisten sukupuolisuhteiden avoin harrastaminen (Ojuri 2004, 20). Kyllönen-Saarnio ja Nurmi (2005, 30) lisäävät edellä mainittuihin seksuaalisen väkivallan muotoihin myös ehkäisyn käytön estämisen sekä pakottamisen pornografisiin kuvauksiin tai pornografian katsomiseen.

Kaitue ym. (2007, 14–15) korostavat seksuaalista itsemääräämisoikeutta, jonka mukaan jokaisella tulee olla mahdollisuus kieltäytyä seksistä. Seksuaalinen hyväksikäyttö ja raiskaus ovat aina rikoksia myös tilanteissa, joissa rikoksen tekijä on oma puoliso tai muu läheinen henkilö. Ellosen ja Korhosen (2007, 166) mukaan seksuaalista hyväksikäyttöä avioliitossa ei aina mielletä väkivallaksi, koska seksiä pidetään miehen aviollisena oikeutena.

Seksuaalinen hyväksikäyttö on rikos myös tilanteissa, joissa uhri on suostunut seksiin esimerkiksi välttääkseen suurempia konflikteja (Kaitue ym. 2007, 14–15) tai sovinnon merkiksi väkivallantekijän vaatimuksesta (Lehtonen & Perttu 1999, 35, 41). Mikäli rikoksen tekijä on uhrille läheinen, fyysisen voiman käyttöä ei aina ilmene, vaan uhri painostetaan muilla keinoin seksuaaliseen kanssakäymiseen. Tästä johtuen seksuaalinen väkivalta parisuhteessa aiheuttaa useammin henkisiä kuin fyysisiä haittoja. (Kaitue ym. 2007, 14–15.) Brusila (2000, 35) arvioi, että 70 prosenttia kaikista raiskauksista perustuu valtaan ja alistamiseen.

Parisuhteessa tapahtuvan väkivallan lisäksi seksuaalisen väkivallan ilmeneismuotoja ovat lapsen kohdistuva perheen sisäinen seksuaalinen väkivalta, luottamus- tai tuttavuussuhteisiin liittyvä ja täysin tuntemattoman henkilön tekemä seksuaalinen väkivalta. Suomessa ei ole kattavia tilastoja seksuaalisen väkivallan yleisyydestä. Tilanteissa, jossa tekijä on tuttu, on suurempi kynnys ilmoittaa rikoksesta poliisille. Myös seksuaalisen väkivallan aiheuttama voimakas häpeä ja itsensä syyllistäminen, joita esiintyy erityisesti parisuhdeväkivallassa, vaikeuttaa avun hakemista. Seksuaalista väkivaltaa kokeneet kärsivät usein identiteetin ja itsekunnioituksen menetyksestä. Seksuaalisen väkivallan toipumisprosessi on yksilöllinen: toipua voi ihanneolosuhteissa parissa kuukaudessa, mutta kokemus voi myös jäädä elinikäiseksi painajaiseksi. (Brusila 2000, 34–36.)

3.2 Maahanmuuttajanaisiin kohdistuvan väkivallan erityispiirteet

Vuonna 2005 rikosilmoitukseen johtaneista maahanmuuttajanaisiin kohdistuneista väkivalta- ja uhkausrikoksista noin 60 prosenttia oli luokiteltavissa lähisuhdeväkivallaksi. Yleisin väkivallan tekijä oli näissä tapauksissa oma aviomies. (Korhonen & Ellonen 2007, 51.) Vuonna 2005 pääkaupunkiseudun turvakotien asiakkaista noin kolmannes oli maahanmuuttajanaisia, eivätkä heidän turvakotiin hakeutumisensa syyt eronneet kantaväestöstä (Korhonen & Ellonen 2007, 18).

Lähisuhdeväkivaltaa kokevat maahanmuuttajanaiset ovat haavoittuvassa asemassa, sillä he saattavat kieltä osaamattomina ja oikeuksistaan tietämättöminä olla riippuvaisempia väkivaltaisesta kumppanistaan kuin kantaväestöön kuuluvat naiset. Väkivallan tekijä saattaa tarkoituksellisesti pitää kumppaninsa epätie-toisena esimerkiksi erilaisista taloudellisista tuista. Maahanmuuttajanaiset eivät välttämättä tiedä, mistä he voisivat saada tietoa. Väkivaltaa kokeneilta maahanmuuttajataustaisilta naisilta puuttuu usein keskeinen sosiaalinen verkosto, jonka kautta he voisivat saada ohjausta ja neuvontaa (Kaitue ym. 2007, 17), sillä avioliitoissa mies on usein eristänyt puolisonsa ulkomaailmasta (Hartikainen 1999, 43).

Väkivallan tekijä voi pelotella maahanmuuttajanaista lasten huoltajuuden menettämisen (Hartikainen 1999, 43) ja maasta karkottamisella, etenkin jos nainen oleskelee Suomessa määräaikaisella oleskeluluvalla. Pelko karkottamisesta on kuitenkin turha, sillä oleskelulupaa ei lähtökohtaisesti voida peruuttaa silloin, kun olosuhteiden muutos ei johdu luvan hakijasta. Väki-valta ja siitä aiheutunut muutos olosuhteissa, eli avioero, ei johdu oleskelulupaa hakevasta naisesta. (Kaitue ym. 2007, 17–18).

Ulkomaalaislain 6§:ssä sanotaan että jos oleskelulupaa hakevalla naisella on alle 18-vuotias lapsi, on lapsen etuun kiinnitettävä erityistä huomiota oleskelulupapäätöstä tehtäessä (Ulkomaalaislaki 6§). Ensi- ja turvakotien liiton mukaan oleskeluluvan saaminen väkivaltatapauksissa ei kuitenkaan ole varmaa. Maahanmuuttajanaisten keskuudessa leviää nopeasti tieto kielteisistä päätöksistä perheväkivaltatapauksissa, mikä osaltaan vaikuttaa päätökseen lähteä väkivaltaisesta suhteesta. (Hartikainen 1999, 44.)

Jokaisella on oikeus turvalliseen elämään. Väki-vallan uhrille tulisi painottaa, että väki-valta on aina rikos. Väki-valtaa kokeneen maahanmuuttajanaisten tulisi saada tietoa omista oikeuksistaan väki-vallan uhrina. Suomessa apua väki-vallasta irrottautumiseen voi saada muun muassa eri järjestöjen ylläpitämien palveluiden avulla. (Allinen-Calderon ym. 2011, 57.) Mahdollisuuksiin saada apua vaikuttavat uhrin lähtömaastaan saama kokemus avunsaannista ja oikeuksista, hänen

yhteiskunnallinen asemansa ja luku- tai kirjoitustaidottomuus. (Allinen-Calderon ym. 2011, 8.)

3.2.1 Pakkoavioliitto

Järjestetty avioliitto on monissa kulttuureissa käytetty käytäntö, jossa vanhemmat valitsevat lapselleen aviopuolison. Järjestetyssä avioliitossa molemmat osapuolet hyväksyvät liiton. (Monika- Naiset liitto 2010 c, 31.) Järjestetty avioliitto muuttuu pakkoavioliitoksi kun toinen tai molemmat puoliset avioituvat oman tahdon vastaisesti perheen pakottamana (Kyllönen-Saarnio & Nurmi 2005, 36). Pakkoavioliitto rikkoo YK:n määritelmää ihmisoikeuksista, joihin sisältyy oikeus solmia avioliitto ja perustaa perhe aviopuolisoiden vapaasta ja täydestä suostumuksesta (Ihmisoikeudet.net 2010). Pakottamiseen käytetään usein sekä fyysistä että henkistä painostusta ja uhria painostetaan hyväksymään avioliitto vedoten perheen kunnian säilyttämiseen (Monika- Naiset liitto 2010 c, 31). Pakkoavioliitto voi koskea myös poikia (Kyllönen-Saarnio & Nurmi 2005, 36) ja uhri voidaan lähettää ulkomaille avioliittoon vasten tämän tahtoa (Monika- Naiset liitto 2010 c, 31).

Puolisoiden vapaaehtoisesti solmimat järjestetyt avioliitot ovat laillisia, joten ne tulee erottaa pakkoavioliitoista. Vapaaehtoisuuteen perustuvat, vanhempien tai suvun järjestämät avioliitot, ovat monissa maissa yleinen käytäntö, jonka turvin vanhemmat pyrkivät turvaamaan nuoren tulevaisuuden. Avioliiton avulla voidaan myös solmia aiempaa kiinteämmät suhteet lapsen puolison sukuun ja perheeseen. Maahanmuuttajayhteisöissä voidaan järjestetyllä avioliitolla varmistaa lapsen pääsy uusiin, vakaampiin oloihin. (Kyllönen-Saarnio & Nurmi 2005, 36.)

Pakkoavioliittojen järjestämiseen on useita syitä. Nuori halutaan saada naimisiin mahdollisimman hyvin koulutetun ja toimeentulevan miehen kanssa. Traditioonallisten kunniakäsitteiden, arvojen ja tapojen noudattaminen voi johtaa nuoren kontrolloimiseen ja siihen, että vanhemmat pyrkivät estämään suhteiden muo-

dostumisen oman uskonnollisen ja etnisen ryhmän ulkopuolelle. Pakkoavioliiton taustalla voi olla myös taloudellisia syitä. Joissain kulttuureissa sulhasen perhe maksaa morsiamen perheelle myötäjäiset, mikä saattavat toimia vaikuttimena. Perheen sosiaalisen statuksen ja suhteiden vahvistaminen ovat myös syitä pakkoavioliiton järjestämiseen. Joskus pakkoavioliiton avulla yritetään saada ulkomailla oleville sukulaisille oleskelulupa. (Allinen-Calderon ym. 2011, 14.)

3.2.2 Kunniaväkivalta

Kunniaväkivalta on kunnianormien puolustamiseen liittyvää väkivaltaa, joka kohdistuu tyttöihin, naisiin tai poikiin. Se on usein yhteisön hyväksymää (Monika-Naiset liitto 2010 c, 30). Väkivallan käytön ja uhkailun taustalla ovat kulttuuriset käsitykset perheen kunnian ja kunnian puolustamisesta tilanteissa, joissa jonkun perheenjäsenen käyttäytymisen tai toiminnan koetaan aiheuttavan häpeää perheelle oman yhteisön silmissä (Kyllönen-Saarnio & Nurmi 2005, 32). Erityisesti tyttöjen seksuaalinen koskemattomuus ja nuhteeton käytös ovat sidoksissa kunniakäsitteeseen. Myös raiskaus, avioeron hakeminen tai suostumattomuus avioliittoon vanhempien valitseman miehen kanssa voivat johtaa kunniaväkivaltaan. (Monika-Naiset liitto 2010 c, 30.)

Kunniaväkivallan muotoja ovat tiukka kontrolli, uhkailu, fyysinen väkivalta ja jopa tappaminen (Monika-Naiset liitto 2010 c, 30). Kunniaväkivalta on väkivaltaa, jossa uhrin elämänhallintaa heikentävät hänen omat läheisensä. Läheisyys ihmisten välillä muuttuu vaimon tai tyttären kontrolloinniksi, vahingoittamiseksi ja hallitsemiseksi. (Tammisalo-Savolainen 2009, 31.)

Nuorten tyttöjen kunnian varjeleminen voi ilmetä arkipäivän kontrollina, jolla tarkoitetaan velvollisuuksia ja ankaria rajoituksia. Tyttöjen osallistumisesta liikuntatunneille, koulujen retkille tai seksuaaliopetukseen, pukeutumista, vapaa-ajan viettotapoja ja ystävien valintaa saatetaan rajoittaa. Sääntöjen noudattamista kontrolloivat vanhempien lisäksi usein sisarukset tai serkut. Kodin asettamia

rajoja avoimesti rikkovat nuoret ovat joissakin perheissä alttiina väkivallalle ja uhkailulle. (Kyllönen-Saarnio & Nurmi 2005, 33.)

Osa nuorista alistuu perheen tahtoon. Se saattaa vaikuttaa negatiivisesti heidän tulevaisuuteensa, jos nuorta estetään kouluttautumasta ja kotoutumasta yhteiskuntaan. Kontrollin, väkivallan ja uhkailun piirissä elävät nuoret oireilevat monin tavoin. Pelot, kivut, ahdistus ja keskittymisvaikeudet ovat varsin tavallisia. Tilanne voi johtaa muun muassa itsemurha-ajatuksiin, päihteiden väärinkäyttöön tai masennukseen. (Kyllönen-Saarnio & Nurmi 2005, 33–34.)

Kunniaväkivallan tekijä on useimmiten perheen isä, mutta hän voi olla myös setä, veli tai muu miespuolinen sukulainen. Tekijöitä voi olla useampia. Myös naiset saattavat kontrolloida ja uhata tyttöjä. Pojat, jotka uhkaavat sisaruksiaan, saattavat itsekkin toimia painostuksen alaisina. Keskeisenä kunnian puolustamiseen liittyvän väkivallan ja muun väkivallan erottavana tekijänä pidetään sitä, että kunniaan liittyvä väkivalta on joidenkin tekijän yhteisöön kuuluvien jäsenten silmissä hyväksyttävää ja anteeksiannettavaa. Väkivallan tekijä kokee tekonsa oikeutetuksi, eikä välttämättä kiistä tekoaan mahdollisen oikeusprosessin aikana. (Kyllönen-Saarnio & Nurmi 2005, 33.) Kunniaväkivalta voi johtaa jopa murhaan. YK arvioi, että kunniaväkivallan uhrina kuolee vuosittain 5000 naista (Yhdistyneiden kansakuntien alueellinen tiedotuskeskus 2011).

Käsitykset siitä, mikä tuottaa ihmiselle häpeää tai kunniaa, ovat kulttuureissa erilaisia miesten ja naisten kohdalla. Käsitykset kunniaa ja häpeästä ovat sukupuolittuneita, mikä tarkoittaa että pojille ja miehille sallittu asia voi olla tytöille häpeällistä. Yhteisöissä, joissa ilmenee kunniaan liittyvää väkivaltaa, tyttöjen ja naisten kunnia on etenkin sidoksissa nuhteettomaan maineeseen ja seksuaaliseen kokemattomuuteen. (Kyllönen-Saarnio & Nurmi 2005, 33.)

Kunniaväkivalta hämmentää länsimaista ihmisoikeusymmärrystä, sillä se ilmentää sukupuolten välistä epätasa-arvoa ja naisiin kohdistuvaa vallankäyttöä. Kun maahanmuuttajien tyttäret ja vaimot sopeutuvat nopeasti uudenlaiseen yhteiskuntaan, tilanteet kärjistyvät perheissä. Suomalaisen yhteiskunnan vapaus ja

idea tasa-arvoisuudesta houkuttelevat vaimoja ja tyttäriä aviomiesten ja isien pelätessä kunniansa menettämistä naisen käytöksen vuoksi. (Tammisalo-Savolainen 2009, 31.)

Tammisalo-Savolaisen (2009, 32) mukaan kunniaväkivallan määrittely on hankalaa, sillä suomalaiset työntekijät tuntevat ilmiön puutteellisesti. Kunniaväkivalta on historiallinen ja sosiokulttuurinen ilmiö. Siihen kietoutuu sukupuolisia, moraalisia ja seksuaalisia merkityksiä, joille on hankalaa löytää selkeitä merkityksiä ja rajoja. Kunniaväkivalta on moniselitteinen ilmiö, jonka määritelmää ei voi rajoittaa koskemaan tiettyjä maantieteellisiä alueita, kulttuureita, uskontoja tai yhteisöjä. (Tammisalo-Savolainen 2009, 32–33.)

Suomessa ei ole tilastoitu kunnian puolustamiseen liittyviä murhia, mutta kunniaan liittyvää väkivaltaa ja arkipäivän kontrollia ilmenee myös meillä. Suomessa ei ole tarjolla erityispalveluita kunniaan liittyvää väkivaltaa kokeneille henkilöille. Tyttöjä ja nuoria naisia kohdataan peruspalveluissa, kriisipalveluissa sekä josakin määrin nuorten turvataloissa ja turvakodeissa. (Kyllönen-Saarnio & Nurmi 2005, 34.)

3.2.3 Naisten ympärileikkaus

Naisten ympärileikkaus on ulkoisten sukupuolielinten osittainen tai täydellinen poisto ilman lääketieteellistä syytä (WHO 2008, 4). Naisten ympärileikkauksen perinnettä harjoitetaan enimmäkseen Afrikassa (Sosiaali- ja terveysministeriö & Ihmisoikeusliitto 2010), mutta tapauksia on raportoitu myös Aasian maissa, Lähi-idässä ja maahanmuuttajayhteisöjen keskuudessa Pohjois-Amerikassa ja Euroopassa. Otoo-Oyortey (2000, 6) sekä Kyllönen-Saarnio & Nurmi (2005,38) arvioivat maailmassa ympärileikattavan noin kaksi miljoonaa tyttöä vuodessa, ja yhteensä ympärileikattuja naisia on arviolta 100–132 miljoonaa (Otoo-Oyortey 2000, 6). Myös Yhdistyneiden kansakuntien alueellinen tiedotuskeskus (2011) arvioi ympärileikattujen määrän olevan yli 130 miljoonaa. Yleensä ympärileikkaus suoritetaan 0-15 vuoden iässä, mutta toisinaan myös aikuisikäisiä ympäri-

leikataan (WHO 2008, 1, 4).

Naisten ympärileikkaus voidaan tehdä neljällä eri tavalla ulkoisten sukupuolielinten silpomisen asteen mukaan. Oheisesta taulukosta selviää ympärileikkauksen tyypit sekä niihin liittyvät toimenpiteet.

TAULUKKO 1. Ympärileikkauksen neljä tyyppiä. (mukaillen Sosiaali- ja terveysministeriö & Ihmisoikeusliitto 2010.)

Tyyppi 1	Tyyppi 2	Tyyppi 3	Tyyppi 4 (luokittelemattomat tavat)
Klitoris poistetaan osittain tai kokonaan. ja/tai Klitoriksen huppu poistetaan osittain tai kokonaan.	Klitoris poistetaan osittain tai kokonaan. ja Pienet häpyhuulet poistetaan osittain tai kokonaan.	Ulkoiset sukupuolielimet poistetaan osittain tai kokonaan. ja Häpyhuulet ommellaan yhteen siten, että virtsalle ja kuukautisverelle jätetään pieni aukko.	Klitorista ja/tai häpyhuulia vahingoitetaan pistelemällä, lävistämällä tai viiltelemällä. Klitorista ja/tai häpyhuulia venytetään, poltetaan. Emätinaukkoa raaputetaan tai emättimeen viilletään. Emättimeen laitetaan syövyttäviä aineita veren vuodattamiseksi. Emätintä ahtautetaan yrtyin avulla. Muut tavat, jotka voidaan luokitella ympärileikkaukseksi.

Ympärileikkaus voi aiheuttaa monenlaisia terveydellisiä haittoja. Ympärileikkauksen välittöminä seurauksina esiintyy kipua. Muita mahdollisia oireita ovat verenvuoto, tulehdukset, virtsaamisvaikeudet, luunmurtumat tai lähikudoksien vaurioituminen. Paikalla pitämisen kokemus voi aiheuttaa psyykkistä oireilua, kuten painajaisia, masennusta, ahdistusta ja posttraumaattista stressiä. Myöhemmin voi ilmetä myös virtsaamisongelmia, kipua kuukautisten aikana tai yhdynnässä, hedelmättömyyttä ja psykologisia ongelmia. Lisäksi leikkaushaavan arpeutumisesta voi seurata mm. kuukautisvuodon pakkautumista emättimeen tai ulkoisten sukupuolielinten kystia ja märkäpesäkkeitä ja ongelmia synnytyk-

sessä. Ympärileikkauksessa on aina HIVin sekä B- tai C-hepatiitin tartuntamahdollisuus. (Ihmisoikeusliitto 2004, 15–16.)

Naisten ympärileikkausta kannattavat sekä miehet että naiset, mutta naiset ovat yleensä vastuussa ympärileikkausseremonian järjestelyistä. Ympärileikkauksen vastustajia paheksutaan ja he voivat kokea syrjintää yhteisössä. Perinteen hylkääminen onkin hankalaa ilman yhteisön hyväksyntää. Ympärileikkauksen katsotaan tuovan hyötyä enemmän kuin haittaa, vaikka toimenpiteen tuomat riskit olisivatkin tiedossa. Naisten ympärileikkaus ei ole tietystä uskonnosta riippuvainen, sillä sitä esiintyy niin kristittyjen, juutalaisten kuin muslimienkin keskuudessa. Joissain tapauksissa perinteen puolestapuhujina toimivat myös uskonnolliset johtajat, huolimatta siitä, että ympärileikkauksesta ei ole mainintaa minkään uskonnon pyhissä teksteissä. (WHO 2008, 5–6.)

Ympärileikkausperinteeseen liittyy usein oletus, että mies hyväksyy vaimokseen vain ympärileikatun tytön. Ympärileikkauksen uskotaan takaavan tytön neitseellisyys. Avioliittoa pidetään tärkeänä naiseuden symbolina sekä sosiaalisen ja taloudellisen statuksen varmistajana. Ympärileikkauksen uskotaan valmistavan tyttöä aikuisuuteen ja avioliittoon ja sen katsotaan kuuluvan tyttöjen kunnolliseen kasvatukseen. Tytön ”maskuliinisten” osien, kuten klitoriksen, poistaminen tai ulkoisten sukupuolielinten tasaisuuden saavuttamisen katsotaan tekevän tytön puhtaaksi ja kauniiksi. Ympärileikkaamaton tyttö saa usein yhteisössä stigman, jonka välttääkseen tytöt ovat myös itse halukkaita käymään toimenpiteen läpi. Yhteisön painostuksen lisäksi myös ikätovereiden painostuksella on merkittävä rooli ympärileikkausperinteen jatkumisella. Ympärileikattu tyttö voidaan myös palkita toimenpiteen jälkeen juhlilla tai lahjoilla. (WHO 2008, 6.)

Naisten ympärileikkausta esiintyy myös maahanmuuttajayhteisöjen keskuudessa maissa, joissa muuten ei ole naisten ympärileikkauksen perinnettä. Yhteisöt voivat omaksua perinteen toisilta yhteisöltä esimerkiksi tilanteessa, jossa tyttö tai nainen avioituu toisen yhteisön jäsenen kanssa, jossa ympärileikkausta on yleisesti harjoitettu. (WHO 2008, 7.) Suomessa ei tietävästi ole tehty ympärileikkauksia (Kyllönen-Saarnio & Nurmi 2005, 39). Kuitenkin Ihmisoikeusliiton

(2004, 16–17) mukaan on todennäköistä, että tyttöjä ympärileikataan ulkomaanmatkoilla.

3.2.4 Ihmiskauppa

Ihmiskaupaksi katsotaan toisen ottaminen valtaan, värväminen, luovuttaminen, kuljettaminen, vastaanottaminen tai majoittaminen saattaakseen tämän seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, pakkotyöhön tai muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin tai elimien tai kudosten poistamiseksi taloudellisessa hyötymistarkoituksessa 1) käyttämällä hyväksi toisen riippuvaista asemaa tai turvatonta tilaa, 2) erehdyttämällä toista tai tämän erehdytystä hyväksikäyttämällä, 3) maksamalla korvauksen toista vallassa pitävälle henkilölle tai 4) ottamalla vastaan sellaisen korvauksen (Rikoslaki 2004/650, 9.7.2004, luku 25, 3§).

Ihmiskaupan uhreiksi voivat joutua miehet, naiset ja lapset (Vähemmistövaltuutettu 2010, 6), mutta uhreista 80 % on naisia ja tyttöjä (Yhdistyneiden kansakuntien alueellinen tiedotuskeskus 2011). Vähemmistövaltuutettu (2010, 6) on arvioinut Euroopassa ihmiskaupan uhreiksi joutuneista 10 prosenttia olevan lapsia. Ihmiskauppa ilmenee useilla eri tavoilla. Ihmiskauppaa esiintyy prostituutiossa ja muussa seksiteollisuudessa. Uhrit ovat usein lähteneet vapaaehtoisesti prostituutioon, mutta ovat joutuneet hyväksikäytön uhriksi. (Vähemmistövaltuutettu 2010, 6.)

Ihmiskauppa voi olla myös työperäistä, jolloin uhrille saatetaan maksaa liian alhaista palkkaa, teettää pitkiä työpäiviä ilman asianmukaista korvausta, laiminlyödä lomaoikeuksia, saattaa velkasuhteeseen tai asuttaa ala-arvoisiin olosuhteisiin. Muita ilmenemismuotoja on elinten ja kudosten kauppa, pakottaminen avioliittoon, adoptiokauppa tai velkavankeuteen saattaminen. (Vähemmistövaltuutettu 2010, 6.)

Ihmiskauppa loukkaa uhrin ihmisarvoa ja vapautta. Ihmiskaupassa uhria hyväksikäytetään seksuaalisesti tai taloudellisesti hyväksikäyttämällä uhrin turvatonta,

tekijästä riippuvaista tilaa. Ihmiskauppaan kuuluu myös uhrin kontrollointi esimerkiksi rajoittamalla liikkumisvapautta tai valinnanmahdollisuuksia, uhkailemalla, painostamalla, velkaannuttamalla tai käyttämällä fyysistä tai henkistä väkivaltaa. Ihmiskaupan yleisyydestä ei ole tarkkaa tietoa. (Vähemmistövaltuutettu 2010, 4, 6.) Vähemmistövaltuutetun arvion mukaan uhreja on maailmanlaajuisesti 500 000–4 miljoonaa vuosittain, kun taas Yhdistyneiden kansakuntien alueellisen tiedotuskeskuksen (2011) arvion mukaan luku on 500 000–2 miljoonaa.

Suomessa on arviolta satoja ihmiskaupan uhreja. Suomessa ihmiskauppaa ilmenee prostituutiossa ja työmarkkinoilla, joilla käytetään laajasti ulkomaalaista työvoimaa. Ihmiskauppaa ilmenee esimerkiksi marjanpoiminnassa, rakennus-, ravintola-, siivous- ja puutarha-alalla ja kerjäläisyyden parissa. Ihmiskauppaa voi esiintyä myös avioliittoperäisesti muuttaneiden naisten keskuudessa tilanteissa, joissa nainen on riippuvainen miehestään ja integroituminen yhteiskuntaan ei ole onnistunut. Ihmiskaupan uhriksi voivat joutua myös esimerkiksi au pairit, ulkomaalaiset opiskelijat ja turvapaikanhakijat, mutta myös kantasuomalaiset maan sisäisessä ihmiskaupassa. Suomi on myös todennäköisesti ihmiskaupan kauttakulkumaa muualle Länsi-Eurooppaan. (Vähemmistövaltuutettu 2010, 7.)

Ihmiskaupan uhreja on haasteellista tunnistaa niin Suomessa kuin muissakin maissa. Syyksi on arvioitu kansainvälisen määritelmän vaikea sovellettavuus käytännön tilanteissa. Uhreja kohdellaan usein mm. luvattomina työntekijöinä, prostituoituina tai laittomina maahantulijoina ennemmin kuin ihmiskaupan uhreina, mistä johtuen ilmiö on todennäköisesti tiedettyä yleisempi. Tämän lisäksi ihmiskaupan uhrit eivät usein halua hakea apua viranomaisilta peläten kosta rikoksentekijältä. Syynä voi olla myös tietämättömyys omista oikeuksista, epäluuloisuus viranomaisia kohtaan, tietoisuus siitä, että Suomessa saatu rahallinen korvaus on isompi kuin kotimaassa tai pelko rangaistuksi tai maasta karkotetuksi tulemisesta. (Vähemmistövaltuutettu 2010, 8-9.)

3.2.5 Lapsikaappaus

Lapsikaappauksella tarkoitetaan tilannetta, jossa lapsi viedään luvatta toisen vanhempansa toimesta pois tutusta ympäristöstään, äärimmäisessä tapauksessa ulkomaille. Kansainvälisiä lapsikaappauksia on pyritty ratkaisemaan ja ehkäisemään kansainvälisillä sopimuksilla, joista merkittävimmät ovat Haagin ja Euroopan neuvoston lapsikaappaus sopimukset. Kansainväliset sopimukset ovat kuitenkin käytettävissä vain, mikäli kyseinen valtio on liittynyt niihin. Lapsi saatetaan viedä valtioon, joka ei kuulu sopimuksen piiriin. Tällöin toiminta on riippuvaista kyseisen maan lainsäädännöstä. Vieraiden valtioiden uskonnolliset, kulttuuriset ja oikeusjärjestelmän eroavuudet saattavat myös vaikuttaa lapseen suhtautumisessa. (Oikeusministeriö i.a.)

Lapsikaappaus ei ole aina rikos ulkomailta, vaikka se katsottaisiinkin Suomessa sellaiseksi. Siviilioikeudellisten toimenpiteiden lisäksi vanhempi voi tehdä kaappauksesta rikosilmoituksen, mutta on huomioitava että rikosprosessi saattaa vaikeuttaa olennaisesti lapsen vapaaehtoista palauttamista. (Oikeusministeriö i.a.) Vapautta koskevista rikoksista määrätään rikoslain luvussa 25. Lähinnä kyse on rikoslain 25 luvun 5a§:stä, joka koskee lapsikaappausta. Lain mukaan lapsikaappaukseen syyllistyy se, joka ottaa lapsen omavaltaisesti huostaansa ja vie hänet ulkomaille asuinvaltiostaan tai jättää palauttamatta asuinvaltioonsa. Rikoksesta voi seurata joko sakkorangaistus tai enintään kahden vuoden vankeustuomio. (Rikoslaki 2005/ 1161, 22.12.2005.)

Lapsikaappaus on aina ihmisoikeusloukkaus. Lapsen väärinkäyttö, lapsen pitäminen erossa toisesta vanhemmastaan sekä julmuudelle tai laiminlyönnille altistaminen ovat kaikki ihmisoikeusrikoksia. YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista katsoo, että lapsen etu pitää sisällään oikeuden saada tuntee vanhempansa, elää yhdessä heidän kanssaan tai olla heidän hoidettavanaan. Samainen sopimus velvoittaa valtioita takaamaan niille lapsille, jotka ovat joutuneet lähtemään kotimaastaan, mahdollisuuden palata kotimaahansa sekä pitää yhteyttä perheeseensä. Sopimusvaltiot ovat myös sitoutuneet ryhtymään toimiin lasten

laittomien maasta kuljetusten ja palauttamatta jättämisten ehkäisemiseksi. (Ensi- ja turvakotien liitto i.a.)

Lapsikaappaus tai sen vakava uhka on aina henkisesti raskas kokemus vanhemmalle. Tilanteesta selvitäkseen vanhempi voi saada apua oman kuntansa lastensuojeluviranomaisilta, mielenterveystoimistosta, perheneuvolasta tai mahdollisesta kriisiryhmästä. Apu voi olla käytännön tukea tai keskusteluapua. Myös SOS-kriisikeskus, Kaapatut Lapset ry ja Suomen Mielenterveysseura ry antavat tukea ja neuvoja lapsikaappaustilanteessa. (Oikeusministeriö i.a.) Jos lapsi on kaapattu valtioon, joka ei kuulu Haagin lapsikaappaus sopimuksen piiriin, lapsen palauttaminen on kokemuksemme mukaan monimutkainen ja vaikea prosessi. On myös mahdollista, että lasta ei saada koskaan palautettua. Tällöin vanhemman kokema kriisi on verrattavissa lapsen menettämiseen.

3.3 Väkivallan vaikutukset naiseen

Lähtökohtaisesti voidaan sanoa, että väkivalta vaikuttaa naisen terveyteen aina negatiivisesti. Väkivallan kokeminen aiheuttaa usein erilaisia psyykkisiä ja fyysisiä oireita (Pikarinen & Halmesmäki 2003), mutta tunnetilat voivat vaihdella hyvinkin nopeasti esimerkiksi avuttomuudesta vihaan. Nainen voi tuntea itsensä erilaiseksi, mikä johtaa eristyneisyyteen. Keskittyminen asioiden hoitamiseen voi olla vaikeaa. Unen laadun vaihtelu, nukahtamisvaikeudet ja painajaisunet ovat yleisiä. Ihmissuhteiden solmiminen ja niiden ylläpitäminen hankaloituu. (Naisten linja ia, 12–13.) Pari- ja lähisuhdeväkivallan vaikutukset voidaan luokitella fyysisiin, psyykkisiin, sosiaalisiin, taloudellisiin ja yhteiskunnallisiin seurauksiin (Monika-Naiset liitto 13.2.2007, 3).

Välittömiä fyysisiä väkivallan vaikutuksia ovat mahdolliset ruhjeet, mustelmat, haavat, murtumat ja muut vammat (Pikarinen & Halmesmäki 2003). Akuutin kriisin jälkeen naiset kärsivät usein erilaista fyysisistä oireista: pahoinvoinnista, kivuista ja särystä, sydämen rytmihäiriöistä, hengenahdistuksesta tai huimauksesta. (Brusila 2008, 51). Mikäli pitkään jatkuneille vaihteleville oireille ei löydy

selkeää fyysistä tai psyykkistä syytä, puhutaan psykosomaattisesta oireilusta (Terveysportti 2012). Uhri voi kärsiä myös traumaperäisestä stressihäiriöstä (Lehtonen & Perttu 1999, 20–21), joka voi puhjeta suuren traumaattisen kokemuksen johdosta (Duodecim 2009, 1759). Oireita ovat traumaattiseen kokemukseen liittyvät painajaisunet, tunteiden ja huomiokyvyn turtuminen, eristyneisyys, ylivireys ja säpsähtämisreaktiot (Duodecim 2012).

Väkivallan aiheuttamat psyykkiset seuraukset koetaan usein fyysisiä seurauksia merkityksellisemmiksi (Heiskanen & Piispa 2005, 141). Lehtosen & Pertun (1999, 20–21) mukaan väkivallan kokeminen aiheuttaa aina emotionaalisen kriisin. Erityisen traumatisoivaksi koetaan läheisen ja merkityksellisen ihmisen tekemä väkivalta (Lehtonen & Perttu 1999, 73, 85). Erilaiset tunnereaktiot ovat yleisiä akuutin kriisin jälkeen. Uhrin tunnetilat vaihtelevat, jolloin epäusko, viha, suuttumus, häpeä ja syyllisyys ovat yleisiä tunteita. (Brusila 2008, 51.) Tilastokeskuksen tekemän tutkimuksen mukaan 85 % parisuhdeväkivaltaa kokeneista naisista arvioi väkivallan seurauksina syntyneen vihaa, ahdistusta tai muita kielteisiä tunteita (Heiskanen & Piispa 1998, 4). Myös katkeruus, suru ja masentuneisuus ovat Lehtosen ja Pertun (1999, 73, 85) mukaan tyypillisiä psyykkisiä oireita.

Pitkäaikaisvaikutuksina nainen voi kärsiä pelkotiloista ja paniikkikohtauksista (Brusila 2008, 52). Erityisesti häpeä koetaan voimakkaana, eikä sen merkitystä tule vähätellä. Näin parisuhdeväkivaltaa kokenut nainen kuvaa omia tuntemuksiaan Lehtosen ja Pertun teoksessa (1999, 36):

Vuosia kuvittelin, että hän kärsi enemmän kuin minä mustelmista silmäkulmissani. Kuvittelin, että tuntemani häpeä oli vain kalpea heijastus hänen tuntemastaan. Nyt tiedän, että yksin minä häpesin ja yksin hänen häpeäänsä.

Häpeän kokeminen on merkittävä syy avun hakematta jättämiseen (Heiskanen & Piispa 2005, 143) ja se on Mehtolan (2006, 94) mukaan merkittävä eristäytymisen syy syyllisyyden ohella.

Sosiaalisena vaikutuksena on uhrin sosiaalisten verkostojen kaventuminen. Monet lähisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset kertovat sosiaalisesta eristyneisyy-

destään sekä vaikeudesta irtaantua väkivaltaisesta suhteesta yksin. Toisaalta nainen ei välttämättä halua läheistensä tietävän kokemastaan väkivallasta, sillä hän kokee epäonnistuneensa. Väkivaltaa käyttävä osapuoli voi olla myös eristäytyneisyyden syy; tekijä eristää uhrin tämän ystävistä ja perheestä. Syy naisen yksin jäämiseen voi olla myös lähiverkostosta johtuva. Vierailut perheessä voivat jäädä vähiin, koska vieraat havaitsevat perheen kodissa vallitsevan epämiellyttävän tunnelman. (Mehtola 2006, 94.)

Väkivaltaisesta suhteesta irtautuminen on usein vaikeaa, sillä puoliso syyllistää uhriaan (Lehtonen & Perttu 1999, 73, 85) ja murentaa hänen itsetuntonsa (Perttu ym. 1999, 21). Nainen voi kokea avuttomuutta ja kärsiä stressin aiheuttamista oireista. Epätoivon tunteet voivat ajaa alkoholin väärinkäyttöön tai riippuvuuteen erilaisista lääkaineista, joita hänelle on mahdollisesti määrätty tilanteesta selviytymiseen. (Perttu ym. 1999, 21.)

Erilaisista tuntemuksista johtuen nainen kokee voimattomuutta ja hänelle tulee tunne, ettei hän jaksakaan yrittää pois tilanteesta, ainakaan yksin. Useat asiantuntijat vertaavatkin väkivaltaa kidutukseen, jossa uhri alistetaan kiduttajan käsitysmaailmaan ja tahtoon. (Perttu ym. 1999, 21.) Väkivaltaisesta suhteesta irrottautuminen aiheuttaa usein passiivisuutta sekä kyvyttömyyttä toimia. (Andrew & Hartikainen 1999, 42–43.)

Ero aiheuttaa usein syyllisyyttä ja ristiriitaisia tunteita sillä lojaalisuus puolisoa kohtaan voi vielä olla olemassa. Vastuun ottaminen omasta elämästä voi tuntua vaikealta, mikäli kotimaan yhteisölliseen kulttuuriin kuuluu yhteisöllinen päätöksenteko esimerkiksi perheen parissa. Eropäätös saattaa tällaisessa tapauksessa olla ensimmäinen itsenäisesti tehty omaa elämää koskeva päätös. Monille väkivaltaa kokeneille maahanmuuttajataustaisille naisille ensimmäinen tutustuminen valtaväestöön saadaan vasta turvakodissa, jossa he saavat myös ensi kerran tietoa oikeuksista, lainsäädännöstä ja palveluista väkivallan uhreille. (Andrew & Hartikainen 1999, 42–43.)

Maahanmuuttajanaiset eivät hae helposti apua kokemaansa parisuhdeväkivaltaan. He tuntevat häpeää ja saattavat kokea, ettei perheen sisäisistä asioista tulisi kertoa muille. (Ojuri 2006, 30.) Andrew & Hartikainen (1999, 41) toteavat maahanmuuttajanaisten kokemuksia turvakotinäkökulmasta käsittelevässä tutkimuksessaan, että maahanmuuttajataustaisten naisten syyt jäädä väkivaltaiseen suhteeseen ovat samat kuin muidenkin naisten: halu onnistua parisuhteessa ja säilyttää perhe sekä usko miehen lupauksiin lopettaa väkivaltainen käytös. Myös eropäätös tehdään samanlaisin perustein: halusta elää omaa elämää ja turvata lasten elämä. (Andrew & Hartikainen 1999, 41.)

Maahanmuuttajataustaisten naisten eropäätöstä vaikeuttavat perusoikeuksista tietämättömyys ja tuntematon lainsäädäntö. Naisten suomen kielen taito on usein huono, heillä on heikot sosiaaliset verkostot ja he eivät tunne suomalaista palvelujärjestelmää. (Ojuri 2006, 30.) Moni maahanmuuttajataustainen nainen kokee olevansa riippuvainen puolisoistaan. Eroprosessi vieraassa maassa on raskas ilman sosiaalisia verkostoja. (Andrew & Hartikainen 1999, 42.)

Allinen-Calderon ym. (2011, 86) tuovat esiin myös mielenterveysongelmien tuntemattomuuden lähtömaan terveydenhuollossa. Uhri ei välttämättä tunnista oireilua psyykkisiksi ongelmiksi joihin voi saada lääketieteellistä apua. Tästä johtuen uhri voi kokea tarvetta selviytyä itse ongelmistaan. Uskomme, että psyykinen oireilu voi olla uhrin lähtömaassa stigmatisoivaa tiedonpuutteen vuoksi, jota välttääkseen uhri saattaa yrittää selviytyä yksin ongelmista.

4 NAISIIN KOHDISTUVA VÄKIVALTA YHTEISKUNNALLISESTA NÄKÖKULMASTA

Sosionomin osaamisalueisiin sisältyy kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen sekä palvelujärjestelmän osaaminen ja sen kehittäminen. Puhutaan sosionomi AMK-tutkinnon kompetensseista, jotka on määritetty vuonna 2006 ja uusittu vuonna 2010 ammattikorkeakoulujen yhteistyönä. (Sosiaaliportti 31.8.2010.) Edellä mainittujen kompetenssien täytyminen väkivaltaa kokeneiden auttamistyössä edellyttää väkivallan ymmärtämistä yksilöä laajemmassa kontekstissa. Tulevina sosiaalialan ammattilaisina meidän on tärkeä nähdä väkivalta myös ilmiönä, jolla on merkittäviä yhteiskunnallisia vaikutuksia.

Väkivallan moniulotteisuuden ymmärtäminen on edellytys väkivallan ennaltaehkäisyyn. Tässä luvussa tarkastelemme naisiin kohdistuvaa väkivaltaa yhteiskunnallisten vaikutusten, palvelujärjestelmän sekä ennaltaehkäisyn näkökulmista. Myös Matikkala (2006, 415) pohtii pitäisikö parisuhdeväkivaltaan reagoida ennakoivasti vai jälkikäteen. Hän pohtii myös tukipalveluiden ja tiedottamisen merkitystä. Mielestämme tällaisten kysymysten esittäminen on tärkeää. Parisuhdeväkivallan uhrin ovat haavoittuvassa asemassa, joten asiaan tulisi reagoida. Yhteiskunnallinen ja julkinen keskustelu asiasta toisi uhrin näkyväksi ja mahdollistaisi hänen avun saantinsa.

4.1 Väkivallan yhteiskunnalliset vaikutukset

Naisiin kohdistuva väkivalta on yleismaailmallinen ongelma, jota esiintyy kaikissa yhteiskuntaluokissa (Lehtonen & Perttu 1999, 7–8). YK:n arvion mukaan väkivaltaa kokee elämänsä aikana jopa 70 % naisista (Office of the High Commissioner for Human Rights i.a). Kotona ja parisuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa on alettu tutkia Suomessa vasta 1990-luvun puolivälissä. Huomio asiaan kiinnittyi kansainvälisen painostuksen ja julkisten nuhteiden takia. (Husso 2003, 14.)

Yhteiskunnallisesta näkökulmasta tarkasteltuna väkivalta näkyy selvimmin suurina kustannuksina sosiaali- ja terveystaloudessa. Parisuhdeväkivallasta johtuvien terveydellisten seurausten hoitoon vuonna 2000 kului Piispan ja Heiskasen (Brusila 2008, 51) arvion mukaan 1,8 miljoonaa euroa. Parisuhdeväkivallasta johtuvien kustannusten osuus väkivallasta johtuvista kokonaiskustannuksista terveydenhuollossa oli kaksi kolmasosaa vuonna 2000. Parisuhdeväkivallan yleisyydestä väkivallan muotona kertovat myös suuret kustannukset oikeussektorilla. Piispan & Heiskasen arvion mukaan puolet vuoden 2000 oikeussektorin väkivallan kustannuksista johtui parisuhdeväkivallasta. Luvut voivat olla todellista suurempia, sillä osa uhreista ei kerro oireiden johtuvan väkivallasta, jolloin ne hoidetaan muina oireina. (Brusila 2008, 51.)

Yhteiskunnallisiksi vaikutuksiksi voidaan katsoa myös mahdollinen parisuhdeväkivallan aiheuttama vastakkainasettelu viranomaisten ja muiden auttajatahojen kesken. Viranomaiset voivat erkaantua toisistaan, sillä on hankalaa määrittää kenelle väkivallan hoito ja ehkäisy kuuluu ja kuka ottaa vastuun siitä. Vastuuta saatetaan siirtää myös toiselle hallintokunnalle. Ammattiauttajat tarkastelevat väkivaltaa eri näkökulmista ja hakevat selitystä eri suunnilta, joka voi johtaa dialogin, yhteistyön ja verkostoitumisen estymiseen. Perheväkivaltaan puuttuminen koetaan vaikeaksi, sillä se on rajattu osittain yksityisyyden piiriin. (Mehtola 2006, 95–96.)

4.2 Väkivallan uhreille suunnatut palvelut

Väkivaltaa kokeneet naiset saavat apua ja tukea valtiolta ja kunnalta. Käytännössä puhutaan poliisin sekä kuntien sosiaali- ja terveystaloudellisten palveluiden tarjoamista palveluista. Näiden ohella myös kolmannen sektorin toimijoilla on iso rooli palveluiden tarjoajana. Palvelut väkivallan uhreille voidaan jakaa peruspalveluihin ja erityispalveluihin. (Kyllönen-Saarnio & Nurmi 2005, 17.) Erityispalveluja väkivallan uhreille ja väkivallan tekijöille on Suomessa hyvin vähän ja turvakodit ovatkin aiemmin olleet ainoa väkivaltaan erikoistunut kunnallinen palvelumuoto (Lehtonen & Perttu 1999, 7–8).

Kunnallisia peruspalveluita ovat esimerkiksi sosiaalitoimiston, terveyskeskusten ja psykiatrisen sairaanhoidon palvelut, joissa väkivaltaa kokeneita autetaan, neuvotaan ja heille tarjotaan lääkärin palveluja. Erityispalveluja ovat esimerkiksi turvakodit ja niiden tekemä työ, kriisiasunnot, terapeuttiset ryhmät sekä väkivallan uhreille tarkoitetut neuvontapalvelut. Palveluja tarjotaan väkivallan uhrille, tekijälle ja väkivaltaa nähneille lapsille. (Kyllönen-Saarnio & Nurmi 2005, 17.) Valtion varoista kustannettua ilmaista oikeusapua tarjotaan muun muassa seksuaalirikosten ja perheväkivallan uhreille, jotka ovat suomen kansalaisia (Oikeusapulaitos 19.1.2011). Juridista apua voi saada esimerkiksi eroprosessissa tai lasten huoltajuus- ja tapaamisasioihin liittyvissä kiistoissa (Naisten Linja i.a.).

Kunnallisten palveluiden lisäksi kolmannen sektorin toimijat tarjoavat apua ja tukea väkivaltaa kokeneille naisille. Yhteistyökumppanimme Monika-Naiset liitto on merkittävä kolmannen sektorin palvelun tarjoaja. Naisten Linja tarjoaa maksuttomia neuvonta- ja tukipalveluita väkivaltaa kokeneille naisille ja heidän läheisilleen. Raiskauskriisikeskus Tukinainen on seksuaalisen väkivallan uhreille kohdistettu palvelu, joka tarjoaa maksutonta kriisi- ja juristipäivystystä puhelimitse. Turvakotipalveluja tuottaa kuntien lisäksi Ensi- ja turvakotien liitto. (Naisten Linja i.a.)

Rikosten uhreille tarjotaan palvelua Rikosuhripäivystys RIKUssa. RIKU on seitsemän järjestön ylläpitämä palvelu joka tarjoaa tukihenkilötoimintaa, auttavan puhelimen, juristin puhelinneuvontaa sekä Rikunet-verkkopalvelun, joka mahdollistaa kysymyksen esittämisen ja tuen saamisen nimettömänä. Myös uhrien läheiset ja rikosten todistajat kuuluvat RIKUn palvelujen piiriin. (Rikosuhripäivystys 4.1.2011.)

Väkivallan uhreille suunnattujen erikoispalvelujen lisäksi uhri voi ottaa yhteyttä muihin kolmannen sektorin toimijoihin. Helsingin SOS-kriisikeskuksen kriisivastaanotto tarjoaa palveluita kriisistä selviytymiseen, myös väkivallan uhreille. Kriisivastaanoton lisäksi SOS-kriisikeskus ylläpitää auttavaa puhelinta sekä Tukinet-verkkopalvelua, joihin voi turvautua kriisin kohdatessa. (Suomen mielen-terveysseura i.a.) Erityisesti lapsille ja nuorille suunnattuja palveluja tarjoavat

Suomen Punainen Risti ja Mannerheimin lastensuojeluliitto. Suomen Punainen Risti ylläpitää 12–19-vuotiaille nuorille turvataloja, jotka vastaanottavat myös väkivallan uhreja (Nettiturvakoti 26.4.2011). Mannerheimin Lastensuojeluliiton auttava puhelin puolestaan antaa luottamuksellista keskusteluapua lapsille ja nuorille. Yhteydenoton syynä voi olla mikä tahansa mieltä askarruttava asia. (MLL i.a.)

Avun toimivuudessa on keskeisessä osassa naisen päätösten tukeminen. Päätösten on lähdettävä naisen omasta tahdosta muuttaa tilannetta. (Nyqvist 2001, 237.) Ojuri (2004, 157) tuo esiin palvelujärjestelmän hajanaisuuden lähi- ja parisuhdeväkivallan uhrien auttamisessa. Suomalainen palvelujärjestelmä ei tunne nimeltä asiakasryhmää parisuhdeväkivallan uhrit. Tämän johdosta palvelut jakaantuvat julkiselle ja kolmannelle sektorille, sekä erilaisten projektien ja hankkeiden tuottamiin palveluihin. Vastuu väkivallan uhrien auttamisesta kuuluu ikään kuin kaikille ja samalla ei kenellekään.

Jakaantumisen takia palvelujärjestelmä näyttäytyy hajanaisena. Perusterveydenhuollon pitäisi pystyä vastaamaan paremmin väkivaltaa kokeneiden naisten tarpeisiin, sillä nyt avun hakeminen on uhreille hankalaa. Ojurin (2004, 158) mukaan väkivaltaa kokeneita naisia on palveluissa lähinnä kehoitettu hakemaan apua muualta, eli kukaan ei ota vastuuta avun annosta. Väkivallasta kertominen on usein tarkan harkinnan tulos, jonka takia olisi äärimmäisen tärkeää, että asiakas saisi tarvitsemaansa apua ja tukea heti.

4.3 Naisiin kohdistuvan väkivallan ennaltaehkäisy

YK on tunnistanut naisiin kohdistuvan väkivallan ihmisoikeuskysymykseksi 1990-luvulla. (Yhdistyneiden kansakuntien alueellinen tiedotuskeskus 2011). Maailmanlaajuisella tasolla Yhdistyneet kansakunnat työskentelee naisiin kohdistuvan väkivallan poistamiseksi. YK tutkii ja tiedottaa naisiin kohdistuvan väkivallan syitä ja seurauksia sekä suosittelee toimintatapoja naisiin kohdistuvan

väkivallan poistamiseksi alueellisesti ja maailmanlaajuisesti. (Office of the High Commissioner for Human Rights i.a.)

Väkivallan parisuhteessa ja perheen sisällä on koettu Suomessa olevan perheen oma asia, johon ulkopuolisen ei pidä puuttua. Suomessa naisiin kohdistuvaa väkivaltaa on ryhdytty ehkäisemään vasta vuonna 1995 käynnistetyllä väkivallan ja prostituution ehkäisyhankkeella. (Haarakangas, Ollus & Toikka 2000, 9.) Raiskaus avioliiton sisällä kriminalisoitiin vuonna 1994 ja vuonna 1995 parisuhdeväkivallasta tehtiin yleisen syytteen alainen rikos, aikaisemman asianomistajarikoksen sijaan. Aiemmin syyte voitiin jättää nostamatta lievissä tapuksissa uhrin niin halutessa (Haarakangas, Ollus & Toikka 2000, 10). Nykyään myös parisuhteessa tapahtuva lievä pahoinpitely on yleisen syytteen alainen rikos, eikä syytteen nostaminen ole uhrin halusta kiinni (Rikoslaki 2004/441, 13.5.2011, luku 21, 16 §).

Peruspalveluministeri Risikko (2010) painottaa, että naisiin kohdistuva väkivalta on ennaltaehkäistävässä, mutta se edellyttää riittävää tietoa väkivaltailmiöstä, taitoa väkivallan tunnistamisessa, rohkeutta puuttua väkivaltaan sekä toimivia palveluja. Sosiaali- ja terveysministeriö on merkittävässä roolissa väkivallan vähentämisessä ja uhreille suunnattujen tukitoimien sekä palveluiden parantamisessa. Risikon mukaan sosiaali- ja terveysministeriön vastuualueisiin kuuluvat turvakotitoiminnan valtakunnallistaminen, lähisuhde- ja perheväkivallan resurssien ja koordinoinnin vahvistaminen sekä turvakotitoiminnan lakisääteistäminen. Sosiaali- ja terveysministeriö on laatinut suosituksia kunnille sekä julkaisut oppaita, käsikirjoja ja selvityksiä naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämiseksi. (Risikko 2010.) Lähi- ja parisuhdeväkivallan ehkäisytyötä valtakunnallisesti koordinoi Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (Institutet för hälsa och välfärd 7.1.2009).

Suomessa on käynnissä monenlaisia valtakunnallisia projekteja ja hankkeita väkivallan ehkäisemiseksi. On tärkeää, että hankkeissa muotoutuneet toimintamallit ja työkäytännöt otetaan osaksi sosiaali- ja terveyspalvelujen perus- ja erityispalveluja (Social- och hälsovårdsministeriet och Finlands Kommunförbund

2008, 3). Vuosina 2010–2015 Suomessa on käynnissä poikkihallinnollinen Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen –ohjelma. Ohjelman tavoitteena on ennaltaehkäistä väkivaltaa vaikuttamalla asenteisiin ja käyttäytymismalleihin, ehkäistä väkivallan uusiutumista, parantaa uhrien asemaa ja tarjottavaa apua, kehittää tunnistamisen keinoja haavoittuvassa asemassa olevien kokemaan väkivaltaan sekä lisätä viranomaisten ja ammattilaisten tietotaitoa naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Ohjelma on osa hallituksen tasa-arvo-ohjelmaa. (Piispa 2010.) Prostituution ja naiskaupan haittojen ehkäisemiseksi on vuosina 1998–2002 toiminut valtakunnallinen Prostituution ehkäisyprojekti (Kyllönen-Saarnio & Nurmi 2005, 9).

Myös kolmannen sektorin toimijat ovat kampanjoineet naisiin kohdistuvaa väkivaltaa vastaan. Monika-Naiset liitto ry on tärkeä toimija naisiin kohdistuvan väkivallan ennaltaehkäisyssä. Liitolla on käynnissä jatkuvasti erilaisia hankkeita ja projekteja, joista kerroimme tarkemmin toisen luvun Monika-Naiset liittokappaleessa. Amnesty Internationalin (2011) Joku raja! – kampanjan tavoitteena on lisätä väkivallan uhrien oikeuksia. Raha-automaattiyhdistys rahoitti vuonna 2008 Väestöliiton toteuttaman Kotirauhaa-kampanjan, jonka tavoitteena oli naisiin kohdistuvan parisuhdeväkivallan esille nostaminen ja vähentäminen. Kampanjassa oli mukana Sosiaali- ja terveysministeriö sekä muita kolmannen sektorin toimijoita. (Väestöliitto 2012.)

Valtakunnallisten projektien ja hankkeiden lisäksi Suomessa on järjestetty erilaisia alueellisia projekteja ja hankkeita. Ajoissa apua perheväkivaltaan – hanke on Väkivallasta vapaaksi ry:n eli Violan hanke perheväkivallan tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyn parantamiseen Pohjois-Karjalan alueella (Hulkko 2010). Hankkeen tarkoituksena on kehittää työyhteisökohtaisia toiminta- ja työskentelymalleja väkivallan ehkäisemiseksi kokemuksellisen tiedon avulla (Hulkko 2010).

Espoossa toimii Lyömätön Linja, joka tarjoaa apua miehille, jotka ovat käyttäneet tai pelkäävät käyttävänsä väkivaltaa perheessä (Lyömätön Linja i.a.). Lyömättömällä Linjalla on myös maahanmuuttajataustaisille miehille suunnattua

toimintaa, joka kantaa nimeä Miehen Linja. Miehen Linjassa toteutetaan kulttuurisensitiivistä lähestymistapaa väkivallan ennaltaehkäisyyn, hyväksymättä väkivaltaa kulttuurin nimissä. (Miehen Linja i.a. b.) Ennaltaehkäisevänä toimintana Miehen Linja on järjestänyt vertaistukitoimintaa vähän aikaa Suomessa eläneille miehille. Ryhmämuotoisen toiminnan tavoitteena on kotouttamisen tukeminen, parisuhdetaitojen kehittäminen ja parisuhdeväkivallan tunnistaminen. (Miehen Linja i.a. a.)

5 TUKIHENKILÖTOIMINTA VAPAAEHTOISTOIMINNAN MUOTONA

Tukihenkilötoiminta on yksi vapaaehtoistoiminnan muodoista. Tässä luvussa käsittelemme lyhyesti vapaaehtoistoimintaa, mutta ensisijainen tarkastelun kohde on tukihenkilötoiminta. Rajasimme muiden vapaaehtoistoiminnan muotojen käsittelyn pois, sillä oppaamme kohderyhmänä ovat vapaaehtoiset tukihenkilöt. Käsittelemme tukihenkilötoimintaa myös monikulttuurisuusnäkökulmasta. Monika-Naiset liiton asiakkaat ovat maahanmuuttajataustaisia. Mielestämme on tärkeää käsitellä tukihenkilötyön haasteita tukisuhteessa, koska tuettava on monikulttuurisen taustan omaava henkilö.

Vapaaehtoisesta toiminnasta puhuttaessa voidaan käyttää useita eri termejä, joista yleisimmät ovat vapaaehtoistoiminta ja vapaaehtoistyö. Vapaaehtoistoiminnan käsitettä käytettäessä korostetaan, ettei vapaaehtoistyö ole palkkatyötä. Sen sijaan vapaaehtoistyöstä puhuttaessa halutaan painottaa toiminnan tärkeyttä: vapaaehtoisesti tehtävä työ on yhtä merkityksellistä kuin palkkatyö. (Porkka 2009, 60.) Tässä luvussa käytämme edellä mainittuja termejä synonyymeinä kunnioittaen käyttämämme lähteen termivalintaa. Myös Porkka (2009, 61) käytti teoksessaan useita termejä samalla perusteella. Tukihenkilötyön kohdalla olemme valinneet käytettäväksi tukihenkilötoiminta-termin erottaaksemme sen selkeästi palkkatyöstä.

5.1 Vapaaehtoistoiminta

Vapaaehtoistoiminta on prosessi, jossa ihmiset ryhtyvät yhdessä parantamaan elämänlaatuaan ja voittamaan vaikeuksia. Suomessa vapaaehtoistoiminta määriteltiin 1980-luvulla palvelujärjestelmän näkökulmasta järjestöjen toiminnaksi, jolla täydennetään ja tuetaan julkisia palveluja. Vapaaehtoistoimintaa ei aluksi pidetty merkityksellisenä, eikä se ollut arvona sinänsä. Vielä 1990-luvun alussa huomio kiinnittyi järjestöjen organisoituun palvelutoimintaan. (Lehtinen 1997, 17.)

Vapaaehtoistyö tapahtuu kolmannen sektorin alueella. Myös kansalaisyhteiskunnasta puhutaan. Teoreettisesti vapaaehtoistoiminta voidaan nähdä osaksi hyvinvointiyhteiskunnan kolmatta sektoria, jossa toimitaan marginaaliryhmien parissa ja jossa autetaan ihmistä ennen kuin virallinen valtiollinen taho ehtii mukaan. (Lahtinen 2004, 11–12.)

Vapaaehtoistyö eroaa palkkatyöstä monella tapaa. Vapaaehtoistyö toimii usein välittäjänä asiakkaan, kunnan ja valtion välillä. Virallinen sektori on rakenteeltaan jäykkä, joten vapaaehtoistyö osana kolmatta sektoria voi luoda yhteyksiä moniin suuntiin. Kolmannen sektorin palvelut kattavat ison osan sosiaali- ja terveyspalveluista, tutkimustyöstä ja koulutuspalveluista. Vapaaehtoistyö on ottanut vastuuta muun muassa mielenterveyspotilaiden, vammaisten sekä vanhus-ten hoidosta. (Lahtinen 2004, 12.)

Ammattiauttaminen on ammatillista, organisoitunutta ja alueellisesti yhteneväistä, kun taas vapaaehtoistyölle on ominaista maallikkomaisuus ja auttamisen kutsumuksellisuus. Auttajilla on usein keskenään samanlainen moraalinen katsontatapa ja arvomaailma. Toiminta on myös henkilökohtaisesti merkitsevää ja elämälle sisältöä antavaa. (Lahtinen 2004, 12–13.)

5.2 Tukihenkilötoiminta

Lehtisen (1997, 51, 53) mukaan tukihenkilötoiminta on vapaaehtoista ja tasa-vertaista kumppanuutta, jonka tarkoitus on auttaa tuettavaa henkilöä rakentamaan ja vahvistamaan sosiaalista tukiverkkoaan hankalissa elämäntilanteissa. Monika-Naiset liiton työntekijän mukaan tämä on keskeisessä osassa liiton tukihenkilötoiminnassa. Lahtinen (1997, 51, 53) korostaa, ettei tukihenkilötoiminta ole terapiaa, hoitoa tai kotipalvelua. Se poikkeaa myös ystävätoiminnasta tavoitteellisuudellaan. Tukihenkilötoiminnalla on aina tavoite, joka sovitaan yhdessä eri osapuolten kesken. Tukihenkilösuhde päättyy, kun tavoitteeseen on päästy. Tukihenkilöt toimivat tiiviissä yhteistyössä ammattityöntekijöiden kanssa, mikä

poikkeaa muista vapaaehtoistyön toimintatavoista.

Tukihenkilö voi toimia esimerkiksi asiointiapuna, keskustelukumppanina, kuuntelijana ja henkisenä tukena kriisitilanteessa (Lehtinen 1997, 51). Tuki ei kuitenkaan ole pelkästään tietynlaista toimintaa vaan välittämiseen perustuva ihmissuhde. Tuki on aina subjektiivinen kokemus (Lahtinen 2004, 46), joka toteutuu tukihenkilön ja tuettavan vuorovaikutuksessa (Lehtinen 1997, 52). Tuen määrittelijänä toimii aina tuen saaja. Asia tai ele minkä toinen kokee tueksi, ei välttämättä merkitse sitä toiselle. Tukea voi olla empatia ja ymmärtäminen, toisaalta myös kontrolli ja kieltäminen. (Lahtinen 2004, 46.)

Koulutus on tärkeä osa tukihenkilötoimintaa. Tukihenkilöinä voivat toimia myös henkilöt, joilla ei ole sosiaali- tai terveystieteiden koulutusta, joten koulutus ennen tukihenkilötoimintaan ryhtymistä ja mahdollinen jatkokoulutus ovat merkittävässä roolissa. Toisaalta, jos koulutusta ja tukihenkilön osaamista pidetään tärkeimpinä teemoina, voi vapaaehtoistyöstä kadota siihen olennaisesti liittyvä luovuus ja ilo. Koulutuksen korostaminen voi lisätä tukihenkilön epävarmuutta. (Lahtinen 2004, 13.)

5.2.1 Tukihenkilötoiminnan ohjeistus ja eettiset normit

Tukihenkilötyö Monika-Naiset liitossa alkaa työntekijän mukaan tukihenkilösopimuksen allekirjoittamisella. Sopimuksen osapuolina toimivat Monika-Naiset liitto ja tukihenkilö itse. Allekirjoittamalla sopimuksen tukihenkilö sitoutuu liiton arvoihin ja tukihenkilötoiminnan eettisiin normeihin. Tukihenkilöä sitova vaitiolovelvollisuus astuu voimaan tukihenkilösopimuksen allekirjoittamisen myötä. Vaitiolo koskee kaikkia tukisuhteessa esiin tulleita tuettavaa koskevia asioita. Vaitiolovelvollisuus on elinikäinen.

Monika-Naiset liitto on laatinut erilaisia käytännön ohjeita tukihenkilöiden avuksi. Monika-Naiset liiton työntekijät kertoivat, että ensimmäinen tukitapaaminen sovitaan aina liiton vapaaehtoistyön koordinaattorin kautta. Tämän jälkeen tapaa-

misten sopiminen katsotaan tukisuhdekohtaisesti. Tukihenkilöille ei suositella oman puhelinnumeron antamista tuettaville, jotta tukisuhde pysyisi sovituissa raameissa. Tukihenkilöt ovat vakuutettuja liiton toimesta, mutta vakuutus on voimassa vain tapaamisilla, jotka vapaaehtoistyön koordinaattori on hyväksynyt. Työntekijät korostivat myös tukihenkilön omasta turvallisuudesta huolehtimisen tärkeyttä. Tukihenkilön ei tule mennä tilanteisiin, joissa hän voi kohdata väkivallan tekijän. Tukihenkilöitä suositellaan esiintymään ainoastaan etunimellään, jotta heidän anonyymiytensä säilyisi.

Tukihenkilöiden avuksi Monika-Naiset liitto on laatinut myös auttamisen kultaiset ohjeet. Tukihenkilön on tärkeää kuunnella ja ennen kaikkea kuulla mitä tuettava tälle kertoo. Myös tunteiden kuunteleminen ja niiden ilmaisemisessa auttaminen on tärkeää. Vuorovaikutuksen tulisi pysyä ystävällisenä ja kunnioittavana. Kiinnostuksen osoittaminen tuettavaa kohtaan antaa tälle tunteen tärkeydestä. Ongelmien erittelyssä auttaminen helpottaa tuettavaa tarvittavan avun hakemisessa. Tuettava on maahanmuuttotaustainen, ja suomen kielen opettelu vie aikaa. Tukihenkilönä on tärkeää ilmaista itseään selkeästi väärinkäsitysten välttämiseksi. Tukihenkilön tulee välttää suorien ohjeiden antamista ja pyrkiä näkemään eri vaihtoehtoja erilaisissa tilanteissa. (Monika-Naiset liitto i.a. a.)

Tukihenkilötoimintaa rajaavat käytännön ohjeiden lisäksi myös eettiset normit. Ongelmat ja kokemukset tukihenkilötyöstä ovat taustajärjestöstä riippumatta samanlaisia. Tukihenkilö ei ole terapeutti eikä kriisityöntekijä, vaan vierellä kuljija ja ymmärtäjä. (Lahtinen 2004, 15.) Porkka (2009, 89) painottaa että vapaaehtoistyötä tehdään tavallisen ihmisen taidoin ja tiedoin. Hänen mukaansa vapaaehtoisten koulutuksissa ei ole tarkoituskaan tehdä vapaaehtoisesta ammattilaista, vaan antaa hänelle tarvittavat tiedot maallikkoauttamisesta.

Tukihenkilön ja tuettavan välinen arvostava vuorovaikutus on tärkeää, mutta sen löytyminen voi olla vaikeaa tilanteissa joissa ihmiset ovat täysin erilaisia ja tuettava henkilön elämä eroaa omasta elämästä. Kyse ei ole auttajan huonoudesta. (Lahtinen 2004, 43–44.) Muutokset tukihenkilön omassa elämässä voivat asettaa haasteita tukihenkilönä toimimiseen. Tällöin on hyvä pitää taukoa tuki-

henkilöydestä ja keskittyä oman elämäntilanteen tasapainottamiseen. (Dunder 1999, 72.)

Tuettavan ja tukihenkilön elämäntavat voivat olla erilaiset. Tukija voi ajatella tuettavan elämäntavan olevan väärä tai tuettavaa vahingoittava. Tukihenkilötoiminnan eettisiin normeihin kuuluu toisen elämän kunnioittaminen. Pyrkimys muuttaa tuettavan elämäntapaa loukkaa tuettavan itsemääräämisoikeutta. Tuettava saattaa kieltäytyä tuesta ja avusta, mikä voi tukihenkilöstä tuntua vaikealta. Tuettavan toiveen kunnioittaminen voi tukihenkilöstä tuntua välinpitämättömyydeltä, tai jopa heitteille jättämiseltä. (Lahtinen 2004, 15.)

Tukihenkilötoiminta perustuu tukihenkilön vapaaseen tahtoon. Jokainen on mukana omasta halustaan ja määrittelee itse oman ajallisen panostuksensa vapaaehtoistyöhön. (Monika-Naiset liitto i.a. e.) Monika-Naiset liiton työntekijän mukaan tukihenkilötoiminnasta voi jäädä tauolle tai lopettaa se kokonaan jos elämäntilanne tai jaksaminen ei enää salli toiminnan jatkamista.

5.2.2 Tukihenkilötoimintaan ryhtymisen motiivit

Yeung (2002, 32–33) on tutkinut vapaaehtoistoimintaan osallistumisen motiiveja. Tutkimuksessa ilmeni, että yleisin motiivi on halu auttaa. Toiseksi yleisin motiivi on vapaa-ajan käyttäminen hyödylliseen toimintaan, joka säännöllistää päivärytmiä. Muita Yeungin tutkimuksessa esiin tulleita, joskin harvinaisempia syitä, olivat muun muassa toive tavata samanhenkisiä ihmisiä, elämäkokemusten lisääminen, halu oppia uutta ja yleinen kiinnostus vapaaehtoistyötä kohtaan. (Yeung 2002, 32–33.)

Sukupuoli ja ikä vaikuttavat vapaaehtoistoimintaan osallistumisen motiiveihin. Naisten kohdalla motiiveina korostuivat auttamishalu, kiinnostus oppia uusia asioita ja halu tutustua uusiin ihmisiin. Miesten motiivit olivat yleisimmin kansalaisvelvollisuuden täyttäminen sekä vapaa-ajan käyttö hyödylliseen tarkoitukseen. Nuorimpien vapaaehtoisten tärkein motiivi oli oppimisen halu, kun taas

vanhemmat vastaajat olivat korostaneet tuttavien saamisen tärkeyttä vapaaehtoistoiminnan kautta. (Yeung 2002, 34.) Toinen haastattelemistamme tukihenkilöstä kertoi lähteneensä vapaaehtoistoimintaan mukaan saadakseen uusia kokemuksia. Hän oli valinnut Monika-Naiset liiton kiinnostuksestaan liiton toimintaa kohtaan. Molemmat tukihenkilöt mainitsivat tukihenkilösuhteen tärkeimpänä antina kulttuurisen vuorovaikutuksen. He kokivat saavansa tuettavansa kautta tietoa ja käsitystä itselleen vieraasta kulttuurista. Heidän mielestään oli myös hienoa toimia suomalaisen kulttuurin tulkkeina tuettavilleen.

Vapaaehtoistyö antaa mahdollisuuksia toteuttaa itseään ja mahdollisuuden henkilökohtaisten elämänarvojen toteuttamiseen toiminnassa. Mahdollisuus itseilmaisuun, lahjakkuuteen ja luovuuteen ovat myös motiiveja lähteä mukaan vapaaehtoistyöhön. Vapaaehtoistyö edistää vapaaehtoisen henkilökohtaista hyvinvointia antamalla ilon kokemuksia ja luomalla positiivista mielialaa sekä tyytyväisyyttä. Vapaaehtoistyö antaa myös emotionaalisia palkintoja, kuten omanarvon tunteen lisääntymistä. Osalle vapaaehtoistyö on keino toteuttaa heidän altruistista luonnettaan, jolloin vapaaehtoistyö on luonnollinen tapa elää ja toimia. Vapaaehtoistoiminta voi joissakin tapauksissa toimia myös palkkatyön jatkeena. Toisille eläkkeelle siirtyneille työ on ollut pääasiallinen elämänsisältö, jolloin työskentelyä on haluttu jatkaa vapaaehtoistyön muodossa. (Yeung 2005, 109–111, 113, 117.)

Pelkästään tuettava ei saa tukisuhteesta voimaannuttavia kokemuksia, vaan myös tukijat saavat niitä. Tämä on yksi tärkeä ja suuri motiivi tukihenkilötoimintaan ryhdyttäessä. Myönteiset kokemukset tukevat positiivisesti tukijan tyytyväisyyttä ja vahvistavat hänen omakuvaansa. Tukihenkilöyteen pätee ajatus, että auttamalla muita autan samalla itseäni. (Lehtinen 1997, 52.) Tukihenkilötoiminta ei ole kuitenkaan vertaistukea. Mikäli tukihenkilö on itse käynyt läpi saman ongelman kuin tuettavansa, on tukihenkilön pitänyt prosessoida oma kriisi ennen tukihenkilöksi ryhtymistä (Lehtonen & Perttu 1999, 91). Ei ole suotavaa, että tukihenkilötoiminnan aloittaa heti kriisin jälkeen, vaan vasta elämän vakiinnuttua. (Lehtonen & Perttu 1999, 91.)

5.2.3 Tukihenkilöt maahanmuuttajien apuna

Oleellista maahanmuuttajataustaisten henkilöiden parissa tehtävässä työssä on luottamuksellisuus, toisen kuunteleminen, hyväksyminen ja ymmärtäminen. On tärkeää luottaa kriisissä olevan ihmisen ratkaisuntekokykyyn. Oleellista on myös tuettavan motivaatio ja kyky selvittää elämäntilannettaan. Maahanmuuttajien parissa tehtävän ammatillisen kriisityön asetelmat pätevät pitkälti vapaaehtoiseen tukihenkilötoimintaan. Tukihenkilötoiminta ei kuitenkaan ole yhtä sidoksissa päämääräsuuntautuneisuuteen ja asiakaskeskeisyyteen. Tukihenkilöillä on usein enemmän aikaa ja mahdollisuus käyttää erilaisia toimintatapoja, mikä tekee tukihenkilötoiminnasta ammattityötä vapaamuotoisempaa. Siitä huolimatta myös tukihenkilösuhteella on päämäärä, jonka pääpaino on auttamisessa. (Kankaanranta 1999, 38.)

Tukihenkilötoiminnan epävirallisuus ja pakottomuus tekee siitä arvokkaan täydentäjän ja lisän ammatilliselle kriisityölle, etenkin silloin jos maahanmuuttaja on aiempien kokemustensa takia yliherkkä kaikelle viralliselle ja ammatilliseen toimintaan viittaavalle. Tällaisessa tilanteessa vapaaehtoisen tukihenkilön tekemä työ voi olla ainoa keino auttaa. Vapaaehtoistyö täydentää maahanmuuttajien parissa tehtävää ammatillista työtä muullakin tavoin. Tukihenkilön auttamana maahanmuuttaja voi sopeutua suomalaisen yhteiskunnan käytäntöihin ja tapoihin nopeasti ja luontevasti, koska hän saa tukihenkilöstä arkielämän oppaan. (Kankaanranta 1999, 38.)

Maahanmuuttajan tukeminen vaatii tukihenkilöltä erityistä tilannetajua ja hienovaraisuutta, koska kulttuuriperustat ovat erilaisia. Tukihenkilön tulee kysyä ja selvittää asioita aktiivisesti, jotta ymmärrys lisääntyisi osapuolten välillä. Myös kielelliset haasteet tuovat oman piirteensä maahanmuuttajien parissa tehtävään tukihenkilötoimintaan. Yhteisen kielen puuttuminen osittain tai kokonaan ei kuitenkaan estä tukisuhteen kehittymistä, vaikka saattaakin hankaloittaa sitä. Tällöin kielellisen kommunikaation rinnalle on kehitettävä muita vuorovaikutustapoja. Tällaisia tapoja voivat olla yhteiset aktiviteetit ja kiinnostuksen kohteet. (Kankaanranta 1999, 38.)

Kulttuuriset erilaisuudet voivat hankaloittaa kielellisiä vaikeuksia enemmän vapaaehtoisen auttamistyön onnistumista. Toisenlaisesta kulttuurista tuleva maahanmuuttaja arvottaa ja tarkastelee ympäröivää maailmaa eri tavalla kuin Suomessa syntynyt. Esimerkiksi käsitykset tasa-arvosta voivat poiketa suuresti toisistaan. Myös suomalaiseseen kulttuuriin kuuluva asiakeskeinen ja suora tapa puhua asioista voi aiheuttaa ongelmia. (Kankaanranta 1999, 38–39.) Monikulttuurisessa vuorovaikutuksessa molemmin puolinen arvostus on tärkeää.

Tukihenkilö saattaa kohdata työssään maahanmuuttajan yksinäisyyttä ja sosiaalisen elämän köyhtymistä. Tällaisessa tilanteessa tukihenkilö voi olla maahanmuuttajalle avainhahmo sosiaalisen verkoston syntymisessä. Monikulttuurisessa tukihenkilötoiminnassa on merkittävää kulttuurieroista johtuvien ennakkoluulojen lieventäminen sekä eristäytyneen ja passivoituneen maahanmuuttajan aktivoiminen. Tukihenkilön avulla maahanmuuttaja voi oppia tai ylläpitää suomen kielen taitoaan. (Kankaanranta 1999, 39.)

5.2.4 Tukihenkilön oma jaksaminen

Tukihenkilö voi toisinaan kokea tukihenkilönä toimimisen raskaaksi. Tukihenkilösuhteessa tulee vastaan erilaisia tilanteita, jotka saattavat olla ongelmallisia tukihenkilölle. Esimerkiksi tilanteessa, jossa on sovittu tapaaminen kerran viikossa, mutta tuettava henkilö on jatkuvasti yhteydessä tukihenkilöönsä, kuormittaa se tukihenkilön omaa jaksamista (Lahtinen 2004, 39–40). Kuitenkin avun antamatta jättäminen voi aiheuttaa syyllisyyden tunteita, josta johtuen työn rajaaminen voi olla ongelmallista. (Lahtinen 2004, 39–40.)

Työntekijöiden yhteistyö tukihenkilöiden kanssa on tärkeää. Puutteellinen tukihenkilöiden kokema tuki voi johtaa uupumiseen ja auttaminen vaikeutuu. Asiakastilanteiden läpi käyminen ja työnohjaus työntekijän kanssa edesauttavat tukihenkilön työssä jaksamista. (Dunder 1999, 72.) Porkan (2009, 119–120) mukaan työnohjaus auttaa tukihenkilöä tunnistamaan omat voimavaransa, rajoi-

tuksensa ja mahdollisuutensa. Työnohjauksen avulla tukihenkilö näkee omat oppimistuloksensa ja auttaa häntä toimimaan itseohjautuvasti. Dunder (1999, 72) korostaa, että keskustelu on keino purkaa tukihenkilönä toimimisen tuoma rasitus ja kasvaa auttajana. Porkka (2009, 119–120) lisää dialogisuuden olevan keskeistä onnistuneessa vapaaehtoistyönohjauksessa. Dunder (1999, 72) muistuttaa, että tukihenkilön jaksamista edesauttaa myös harrastuksien ja muiden mielihyvää tuottavien asioiden tekeminen tukihenkilötoiminnan ulkopuolella. Hänen mukaansa auttamistyö on kuluttavaa ja vastapainoksi se vaatii myös omista tarpeista huolehtimista.

Myös Monika-Naiset liiton vapaaehtoistyön koordinaattorit ja haastattelemamme tukihenkilöt pitivät tukihenkilöiden työnohjausta ja heille annettavaa keskustelutukea tärkeänä. Koordinaattoreiden ohjeistama työn rajaus on auttanut tukihenkilötoiminnassa jaksamisessa. Erityisesti ohjeistus tapaamistiheydestä tuettavan kanssa ja maltillisesta tapaamisten kestosta on koettu hyödylliseksi. Jaksamisen tukena toimivat myös yksilökeskustelut ja virkistätymisillat. Tarvittaessa tukihenkilölle tarjotaan mahdollisuutta siirtyä muihin tehtäviin, esimerkiksi MoniNaisten talon vapaaehtoiseksi, jos tukihenkilötoiminta on käynyt liian rasokkaaksi.

6 OPINNÄYTETYÖPROSESSI

Tässä luvussa kuvailemme opinnäytetyöprosessiamme. Kerromme opinnäytetyön teoreettisen viitekehyksen muodostumisesta sekä oppaan laatimisprosessista. Luvun lopuksi arvioimme oppaan ja opinnäytetyöprosessin onnistumista. Opinnäytetyömme aiheen valintaa on käsitelty jo johdannossa sekä luvussa opinnäytetyön taustasta. Siitä johtuen emme kokeneet tarkoituksenmukaisena käsitellä aihetta omana kappaleenaan tässä luvussa.

6.1 Opinnäytetyön teoreettisen viitekehyksen rajaaminen

Aiheen valikoitumisen jälkeen aloimme suunnitella opinnäytetyömme teoreettista viitekehystä. Tilaaajatahon toiveet oppaan keskeisiksi teemoiksi olivat maahanmuuttajanaisiin kohdistuva väkivalta sekä tukihenkilötyö, jotka olivat luonnollinen valinta teoreettisen viitekehyksen yläteemoiksi. Olemme perustelleet käsiteltävien teemojen valintaa niitä koskevien lukujen yhteydessä. Tässä kappaleessa emme perustele valintojamme uudelleen toiston välttämiseksi.

Opinnäytetyömme kirjallisen tuotoksen prosessi alkoi tiedonhaulla. Kävimme DIAKin Helsingin toimipaikan informaation tiedonhaun ohjauksessa. Ohjauksessa opimme käyttämään tiedonhakupalvelimia ja tunnistamaan luotettavia lähteitä. Ohjauksen ansiosta löysimme aiheestamme kertovaa kirjallisuutta, jonka pohjalta ryhdyimme työstämään opinnäytetyömme teoriaosiota.

Teoreettisen viitekehyksen rajaaminen oli haasteellista. Opinnäytetyöprosessin alussa monikulttuurisuus ilmiönä oli myös tarkastelun alla. Päädyimme rajaamaan aiheen pois itsenäisenä lukuna sen laajuuden vuoksi. Monikulttuurisuus pysyi kuitenkin työhön valittujen teemojen tarkastelun yhtenä näkökulmana. Vilka ja Airaksinen (2003, 43) toteavat että toiminnallisessa opinnäytetyössä teoriaa voi rajata työn kannalta keskeisimpiin käsitteisiin ja teemoihin ilmiöiden laajan tarkastelun sijaan. Lisäsimme teoreettiseen viitekehykseen hengellisen

väkivallan ja lapsikaappauksen sillä osa tuettavista on kokenut myös näitä väkivallan muotoja. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2004, 114) korostavatkin tutkimisprosessin olevan valintojen ja päätösten tekemistä.

6.2 Yhdessä eteenpäin -oppaan sisällön laatiminen

Liiton toiveiden ja teoreettisen viitekehyksen pohjalta ryhdyimme laatimaan tekstejä oppaaseen. Teksti on elänyt koko opinnäytetyöprosessin ajan. Tekstejä on muokattu ja lisätty tilaajatahon toiveiden pohjalta. Olemme myös itse lukee neet tekstiä kriittisesti ja työstäneet epäkohtia. Oppaan, kuten myös kirjallisen tuotoksemme lopullisiksi yläteemoiksi muotoutuivat tukihenkilötyö ja naisiin kohdistuva väkivalta. Oppaassa tukihenkilötyötä käsitellään työn ohjeiden ja merkityksen sekä tukihenkilön roolien ja jaksamisen kautta. Naisiin kohdistuvan väkivallan osiossa määritellään väkivaltaa ilmiönä, esitellään sen eri muotoja ja erityispiirteitä sekä kartoitetaan väkivallan vaikutuksia naiseen.

Oppaan sisällön muotoutumisessa keskeisessä roolissa olivat tekemämme haastattelut Monika-Naiset liiton vapaaehtoistyötä koordinoiville työntekijöille ja kahdelle liiton aktiiviselle tukihenkilölle. Meillä ei ole omakohtaista kokemusta tukihenkilönä toimimisesta, joten pidimme tärkeänä saada spesifiä tietoa Monika-Naiset liiton tukihenkilötoiminnasta ja kuulla tukihenkilöiden omia kokemuksia tukihenkilönä toimimisesta. Tarkoituksena oli kartoittaa työssä mahdollisesti esiin tulleita haasteita vapaaehtoisten ja työntekijöiden näkökulmasta. Suunnitelimme haastatteluissa esitettävät kysymykset etukäteen (liite 1). Suunnitelma auttoi meitä rajaamaan keskustelua työmme kannalta oleellisiin asioihin.

Haastattelut suoritettiin nimettöminä vapaaehtoisten virkistäytymisillan yhteydessä Monika-Naiset liiton tiloissa. Kirjoitimme saatekirjeen tulostamme virkistäytymisiltaan, jotta tukihenkilöt pystyivät etukäteen harkitsemaan haastatteluun osallistumista (liite 2). Tukihenkilöiden haastattelussa kiinnitimme erityistä huomiota vapaamuotoisuuteen. Haastattelujen aihepiirit sivusivat osittain henkilö-

kohtaisia kokemuksia, joten koimme tärkeäksi luoda kiireetön ja luonteva ilma-
piiri keskustelulle.

Teimme omia muistiinpanoja haastatteluiden aikana. Työntekijöiden haastatte-
lun tukena käytimme nauhuria, jotta pystyimme tarkistamaan tietoja nauhalta
tarpeen mukaan. Tukihenkilöiden haastattelussa emme käyttäneet nauhuria
välttääksemme liiallisen virallisuuden tuntua. Haastatteluista saimme paljon ar-
vokasta tietoa tukihenkilötoiminnasta Monika-Naiset liitossa, jota ei kirjallisuus-
desta löydy.

Oppaassa käsiteltävien aiheiden ollessa selvillä, aloitimme sisällyksen jäsentel-
lyn. Ajatuksenamme oli ensin kertoa tuettavan kokemasta väkivallasta, koska
se osittain määrittelee tukihenkilötyötä. Väkivallan jälkeen käsiteltäisiin tukihen-
kilötyötä. Päädyimme kuitenkin päinvastaiseen järjestykseen keskusteltuamme
liiton ohjaajamme Natalie Gerbertin kanssa. Alkuperäinen jäsentely olisi saatta-
nut painottaa liikaa väkivaltaan liittyvien asioiden merkitystä tukisuhteessa. Tu-
kihenkilöiden on tärkeää tietää perustietoja väkivallasta ja sen vaikutuksista,
mutta oppaan ensisijainen tarkoitus on antaa ohjeita tukihenkilötyöhön.

Pohdimme opasta tehdessämme myös lähteistykseen tarpeellisuutta. Erityisesti
väkivaltaa käsittelevissä kappaleissa on tietoa, jonka olemme sisäistäneet läh-
dekirjallisuuteen perehtyessämme. Oppaan tekstit on kirjoitettu oman oppimi-
semme pohjalta eikä niihin ole referoitu tekstiä tietyistä lähteistä. Opas kuitenkin
kantaa Monika-Naiset liiton logoa. Katsoimme lähteiden pois jättämisen antavan
ymmärtää, että kaikki oppaassa olevat tiedot perustuisivat liiton kokemukseen
työskentelystä väkivaltaa kokeneiden maahanmuuttajanaisten kanssa. Näin ei
kuitenkaan ole, joten päätimme lisätä lähdeluettelon. Valitsimme lähteet oppaa-
seen sen perusteella, mitä olimme käyttäneet opinnäytetyömme väkivallasta
kertovissa kappaleissa.

Oppaan loppuun kokosimme monikulttuurisuuteen ja väkivaltaan liittyviä inter-
netsivustoja sekä aiheeseen liittyvää kirjallisuutta. Lukuvinkit helpottavat tuki-
henkilöiden itsenäistä perehtymistä teemoihin. Itsenäinen työskentely on myös

osana Monika-Naiset liiton tukihenkilökoulutusta (Monika-Naiset liitto i.a. c). Viimeisille sivuille jätimme tilaa tukihenkilöiden omille muistiinpanoille ja nimesimme kohdat tärkeille yhteystiedoille. Oppaan on tarkoitus toimia lisämateriaalina koulutuksessa. Mielestämme oli tärkeää, että tukihenkilön koulutuksessa tekemät muistiinpanot kulkevat oppaan mukana.

6.3 Yhdessä eteenpäin -oppaan ulkoasun suunnittelu ja toteutus

Monika-Naiset liitolla ei ollut erityisiä toiveita oppaan ulkoasun suhteen. Aloitimme oppaan ulkoasun suunnittelun teemavärien valitsemisella. Violetti on Monika-Naiset liiton tunnusväri, joten se oli luonnollinen valinta myös oppaamme pääväriksi. Toikkanen (2003, 43) kertoo tiettyjen värien valinnan olevan yleisesti käytetty keino lisätä yrityksen tai tuotemerkin tunnettavuutta. Väreillä on hänen mukaansa myös symbolinen merkitys. Valitsimme violetin rinnalle keltaisen elävöittämään yleisilmettä ja keventämään raskaita aiheita. Keltainen väri voi tuoda mieleen esimerkiksi aurinkoisuuden ja iloisuuden (Toikkanen 2003, 43), joten koimme onnistuneemme valinnassa.

Opas laadittiin Microsoft Publisher-ohjelmalla, joka oli lähtökohtaisesti molemmille tuntematon. Ohjelman käytön opettelu vaati useita työtunteja. Ohjelman opetteluun saimme tukea Diakonia-ammattikorkeakoulun Helsingin toimipaikan tietotekniikan lehtorilta. Opetus oli avuksi oppaan työstämisessä. Haastavimmaksi ohjelman käytössä koimme sivujen määrän muokkaamisen oppaan ensimmäiseen versioon. Jotta opas tulostuu ohjelman avulla vihkoksi taitettavaan muotoon, piti siihen lisätä kerrallaan neljä sivua. Yksittäisten sivujen lisääminen ei ollut tulostuksen kannalta järkevää, mikä teki työstämisen haastavaksi. Ratkaisimme ongelman muistiinpanosivujen määrää muokkaamalla.

Valitsimme oppaassa käytettäväksi fontiksi Calibrin, joka oli mielestämme riittävän yksinkertainen ja selkeälukuinen. Päätekstiin fontin kooksi valikoitui 11 pistettä. Julkaisuissa yleisin käytetty fonttikoko on 10–12 pistettä (Toikkanen 2003, 33). Elävöitimme tekstiä huomiolaatikoilla, joihin nostimme keskeisiä ajatuksia

esille. Elävöityskeinona käytimme myös kuvia, jotka valitsimme käsiteltyjen aiheiden mukaan. Kuvien valintaan käytimme ilmaista kuvapalvelua www.sxc.hu. Varmistimme palvelun käyttöehdoista, että kuvia saa käyttää julkaisuissa.

Oppaan ulkoasu muokkaantui koko oppaantekoprosessin ajan. Prosessin alussa oppaan ulkoasu ei ollut yhtenäinen sivuilla käytettyjen erilaisten muotoilujen takia. Työn edetessä erilaiset komponentit karsiutuivat ja lopullinen ulkoasu rupesi muotoutumaan. Valitsimme käytettäväksi vain yhdenlaisen otsikon ja sivun kehyksen, joka toi oppaaseen yhtenäisyyttä. Myös Toikkanen (2003, 39) katsoo, että samanlaisia otsikoita, viivoja ja värejä käyttämällä saadaan julkaisusta yhtenäisempi.

6.4 Yhdessä eteenpäin -oppaan arviointi

Oppaan valmistuttua pyysimme palautetta työn onnistumisesta Monika-Naiset liitolta. Suunnittelimme oppaamme arviointia varten lomakkeen (liite 3). Palautteen antajat täyttivät arviointilomakkeet nimettöminä. Saimme palautetta neljältä Monika-Naiset liiton työntekijältä sekä yhdeltä tukihenkilöltä, joka on toiminut liitossa noin vuoden ajan.

Osa palautteen antajista koki oppaan ulkoasun sekavana, toiset pitivät sitä selkeänä. Kokemattomuutemme graafisesta suunnittelusta näkyi palautteen mukaan oppaan ulkomuodossa. Kuvien runsasta määrää ja niiden sopivuutta tekstiin kritisoitiin. Yhden arvioijan mukaan ne antavat oppaalle ”leikkaa ja liimaa”-vaikutelman. Toisaalta kuvia myös kiiteltiin. Kaavion, faktaruudun ja tiivistettyjen tietopakettien sanottiin tuovan oppaalle selkeyttä.

Oppaan sisällöstä saimme myös vaihtelevaa palautetta: moni piti sisältöä kattavana, kun taas yksi arvioija ei. Taustaorganisaatio ja sen päätehtävien esittely koettiin hyödylliseksi. Yksi palautteen antaja koki väkivallan muotojen esittelyn antavan hyvän pohjustuksen tukihenkilötyölle. Hän näki väkivallan oireiden ja niiden vaikutuksen käytökseen hyvinä yksityiskohtina. Kattavat tukihenkilötyön

ohjeet saivat myös kiitosta selkeydestään ja ytimekkyydestään. Kaksi arvioijaa piti opasta hyödyllisenä ja tiiviinä pakettina, joka sopii hyvin tukihenkilökoulutuksen lisämateriaaliksi.

Kehitysehdotuksia saimme oppaan kieliasusta ja muutoseikoista, jotka vaativat osan mielestä vielä työstämistä. Kaksi palautteen antajaa olisi toivonut tukihenkilön rooleihin painotusta, ettei tukihenkilö ole ystävä tai ”yli-ihminen” eikä hänen tarvitse olla ympärivuorokautisesti käytettävissä. Yksi arvioija jäi kaipaamaan vanhempi-näkökulmaa oppaaseen. Moni tuettavista on äiti, joka tulee myös huomioida tukihenkilösuhteessa. Äiti saattaa tarvita tukea vanhemmuudessaan.

Eräässä palautteessa oli eritelty useita yksittäisiin kohtiin liittyviä kehitysehdotuksia. Kyseinen palautteen antaja ei kokenut oppaan antavan uutta tietoa tukihenkilöille tai tukihenkilökoulutukseen. Tästä asiasta olemme kuitenkin hänen kanssaan eri mieltä. Oman kokemuksemme mukaan tukihenkilökoulutus antoi kattavat tiedot väkivaltaproblematiikasta ja oikeudellisista toimenpiteistä sen ehkäisemiseksi sekä vapaaehtoistyön periaatteista. Jäimme kuitenkin kaipaamaan koulutuksessa käytännön ohjeita tukihenkilötyöhön muiden kurssilaisiemme kanssa. Mielestämme oppaan sisältämät tukihenkilötyöohjeet vastaavat tähän tarpeeseen.

Muokkasimme opasta saamamme palautteen perusteella niin paljon kuin aikataulun puitteissa oli mahdollista. Olemme itse tyytyväisiä oppaan lopputulokseen. Kummallakaan ei ollut aiempaa kokemusta julkaisun tekemisestä, joten emme odottaneet lopputuloksen olevan graafisen suunnittelun ammattilaisen tekemän tasoinen. Käytimme oppaan tekoon paljon aikaa opinnäytetyöprosessin loppuvaiheessa ja muokkasimme opasta tilaajatahon toiveiden mukaan. Oppaasta tuli mielestämme paras mahdollinen mitä meidän tiedoillamme ja taidoillamme tässä aikataulussa voi tulla. Suurempi panostus työhön olisi voinut kasvattaa työmäärän kohtuuttomaksi opinnäytetyöstä saataviin opintopisteisiin suhteutettuna.

Tekijänoikeuslain (1961/404, 8.7.1961, luku 1, 1 §) mukaan omistamme oppaan tekijänoikeudet:

Sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen, olkoonpa se kaunokirjallinen tai selittävä kirjallinen tai suullinen esitys–.

Koska Monika-Naiset liitto tilasi oppaan, joten päätimme olla pidättämättä tekijänoikeuksia. Liitto haluaa käyttää ammattilaisia oppaan graafisessa suunnittelussa ennen painoa, mutta sitä ei opinnäytetyömme aikataulun puitteissa ollut mahdollista tehdä opinnäytetyöprosessin aikana. Luovutimme oppaan liitolle alkuperäisenä Microsoft Publisher-tiedostona sekä pdf-tiedostona. Sovimme, että oppaaseen saa tehdä ulkoasuun liittyviä muutoksia vapaasti. Toivoimme kuitenkin, että nimemme pysyvät oppaan tekijöinä, sekä maininta oppaan tuottamisesta opinnäytetyönä Diakonia-ammattikorkeakoululle. Annoimme luvan myös tekstin hienosäätämiseen, mutta toivoimme saavamme nähdä tehdyt muutokset ennen oppaan painamista. Koska opas kantaa meidän nimiämme, haluamme olla sataprosenttisesti oppaan tekstien takana.

6.5 Opinnäytetyöprosessin arviointi

Olemme tehneet tiivistä yhteistyötä Monika-Naiset liiton kanssa. Olemme saaneet kehitysehdotuksia oppaaseen liittyen ja vastauksia kysymyksiimme, mikä on ollut tärkeää oppaantekoprosessissa. Oppaan tekstin laatimista helpotti myös laaja perehtymisemme työn aiheisiin työharjoitteluissamme Monika-Naiset liitossa ja kirjallisuuden avulla. Kattava tietoperusta toimii myös Vilkan ja Airaksisen (2003, 43) näkemyksen mukaan toiminnallisen opinnäytetyön apuvälineenä.

Yhteistyömme opinnäytetyöprosessin aikana on sujunut hyvin. Keskinäisen työnjakomme tekeminen sujui luontevasti. Opinnäytetyöprosessissamme luontevaksi työskentelytavaksi muotoutui tekstin tuottaminen ensin itsenäisesti, jonka jälkeen tekstiä yhdistettiin ja muokattiin yhdessä. Opinnäytetyömme produkti, itse opas, suunniteltiin ja laadittiin yhdessä. Yhteistyö välillämme ja Monika-Naiset liiton kanssa on kasvattanut tiimityöskentelytaitojamme. Eri toimijat sosi-

aali- ja terveysalalla tekevät tiivistä yhteistyötä keskenään. Tiimityötaitojemme kehittyminen on meille hyödyksi tulevina sosiaalian ammattilaisina.

Olemme molemmat tyytyväisiä opinnäytetyöhömmme. Olemme kuitenkin pohtineet miten ryhtyisimme työstämään työtämme jos olisimme nyt opinnäytetyöprosessimme alussa. Todennäköisesti valitsisimme väkivallan käsittelyn painopisteeksi sen vaikutukset. Tukihenkilötyön kannalta väkivallan seuraukset ovat väkivallan muotoja merkityksellisempiä. Toki perustiedot väkivallan ilmenemisestä ja sen monenlaisista muodoista olisivat olleet tarkastelussa mukana, mutta ehkä hieman suppeammin. Tukihenkilötoiminnan osuutta käsittelisimme hieman laajemmin. Oppaan työstämisen apuna käyttäisimme alusta asti kirjallisuutta, josta saisimme käytännön neuvoja julkaisun työstämiseen.

Mielestämme haastattelut olivat erittäin tärkeä osa oppaan prosessia. Olemme tyytyväisiä päätökseemme haastatella vapaaehtoistyötä koordinoivia työntekijöitä ja tukihenkilöitä. Laadimme opasta nimenomaan tukihenkilöille työn tueksi, joten oli tärkeä kuulla heidän kokemuksiaan tukihenkilönä toimimisesta. Ilman haastatteluja oppaan sisältö olisi jäänyt niukaksi, eikä se olisi vastannut tukihenkilöiden tarpeeseen.

Haastatteluista saamamme tiedot purimme teoreettisen tekstin lomaan, sen sijaan että olisimme yhdistelleet ne omaksi kappaleekseen. Valinnalla pyrimme aikaansaamaan teorian ja käytännön vuoropuhelua. Mielestämme ratkaisu oli tekstin jäsentelyn kannalta onnistunut. Tietojen jäsentelyä tukihenkilöiden haastattelutilanteen jälkeen olisi edesauttanut haastatteluiden välitön reflektointi. Reflektoinnin välitön poisjättäminen toi haasteita haastatteluista saatujen tietojen auki kirjoittamiseen.

Olemme oppineet prosessinomaista työskentelyä opinnäytetyötä tehdessämme. Vilkka ja Airaksinen (2003, 67) vertaavat tekstiä viiniin, joka kypsyy vanhetessaan. Laadukas raportti syntyy heidän mukaansa vaiheittain, jonka olemme oivaltaneet käytännön kautta. Tieteellisen kirjoittamisen taitomme ovat kehittyneet. Olemme mielestämme onnistuneet hyvin lähteiden vuoropuhelussa.

Opinnäytetyön tarkoituksena on tietojen ja taitojen karttuminen työtä tehdessä. Tietämyksemme väkivallasta ja tukihenkilötoiminnasta on lisääntynyt valtavasti opinnäytetyöprosessin edetessä. Opinnäytetyöprosessimme on ollut ennen kaikkea oppimisprosessi.

7 POHDINTA

7.1 Työn eettisyys ja luotettavuus

Olemme käyttäneet opinnäytetyössämme lukuisia lähteitä. Lähteiden valinnassa olemme pyrkineet luotettavien ja monipuolisten lähteiden käyttöön kattavan tiedon löytämiseksi. Olemme käyttäneet suoria lainauksia. Olemme merkinneet lainatut tekstit asianmukaisesti, sillä niiden esittäminen omana tekstinä loukkaa hyvää tieteellistä käytäntöä (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2002, 389). Olemme tarkastelleet lähteitä kriittisesti ja jättäneet pois esimerkiksi oppikirjat, sillä tietojen lähteitä ei yleensä ole merkitty tekstin sisään. Myös Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2004, 102) painottavat lähdekritiikin tärkeyttä tieteellisessä kirjoittamisessa.

Vilkan ja Airaksisen (2003, 72) mukaan lähteen luotettavuuden arvioinnissa on syytä kiinnittää huomiota kirjoittajan tunnettavuuteen ja arvovaltaan. Myös Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2004, 102) korostavat edellä mainittua. Heidän mukaansa paljon oman alansa tieteellistä kirjallisuutta julkaissut henkilö on todennäköisesti alallaan arvovaltainen. Arvovallasta kertoo myös se, että muut kirjoittavat käyttävät kyseistä kirjoittajaa lähteenään. Opinnäytetyössä käyttämämme lähteissä on samojen henkilöiden kirjoittamia eri teoksia, joka tekee lähteistyksestämme luotettavaa.

Oppaan tekemistä varten haastattelimme Monika-Naiset liiton vapaaehtoistyötä koordinoivia työntekijöitä ja tukihenkilöinä toimineita ihmisiä, jotta saisimme oppaaseen ajantasaista tietoa tukihenkilötyöstä. Tukihenkilöiden haastatteluissa varmistimme haastateltavien anonyymiyden ja informoimme heitä siitä, että heidän henkilöllisyytensä tulee pysymään salassa. Emme ottaneet mitään heidän tietojaan ylös, edes nimiä. Myös vapaaehtoistyön koordinaattoreiden haastattelut tehtiin anonyymisti. Saimme luvan käyttää haastattelussa saamiamme tietoja lähteenä opinnäytetyössämme, mutta heidän toiveestaan emme viitanneet teks-

tissä heihin nimillä. Tämä sopimus takasi vapaan keskustelun ja rehelliset vastaukset kysymyksiimme.

Teimme tiivistä yhteistyötä oppaan tilaajatahon kanssa koko opinnäytetyöprosessin ajan. Työskennellessämme yhteistyössä Monika-Naiset liiton kanssa panostimme kunnioittavaan vuorovaikutukseen. Pyrimme sensitiivisyyteen opasta koskevien parannus- ja muokkausehdotuksien suhteen. Työskentelymme tavoitteena oli tuottaa opas tilaajatahon tarpeiden mukaiseksi. Yhteistyön toiminen oli ensiarvoisen tärkeää.

Pyrimme pohtimaan tilaajatahon antamia oppaan kehitysehdotuksia myös kriittisesti. He toivoivat esimerkiksi tärkeitä yhteystietoja –kohtaan tuettavan nimelle paikkaa. Pohdimme asiaa eettiseltä kannalta ja päätimme jättää kohdan tuettavan nimestä pois oppaasta. Jos tukihenkilö hävittäisi vahingossa oppaan, olisi sen sisältämä informaatio yhdistettynä tuettavan nimeen liian paljastavaa. Keskustelimme asiasta myös liiton edustajien kanssa ja tulimme yhdessä siihen johtopäätökseen että nimi-kohta olisi hyvä jättää pois oppaasta.

7.2 Oman ammatillisuuden kasvu

Opinnäytetyötä tehdessämme olemme tarkastelleet työtämme sosiaalialan kompetenssien näkökulmasta. Olemme pohtineet paljon nimenomaan eettiseen ja palvelujärjestelmän osaamiseen liittyviä kompetensseja. Eettisten ohjeiden kompetensseissa määritetään, että sosionomin tulisi edistää suvaitsevaisuutta ja tasa-arvoa sekä pyrkiä huono-osaisuuden ehkäisemiseen yksilön, yhteiskunnan ja yhteisön näkökulmasta (Sosiaaliportti 31.8.2010). Opinnäytetyössämme käsittelemme väkivaltaa kokeneiden maahanmuuttajanaisten asemaa ja olemme pohtineet ratkaisuja heidän asemansa parantamiseen. Väkivalta on aina subjektiivinen kokemus, eikä sitä tule vähätellä tai sivuuttaa. Monika-Naiset liiton ollessa yhteistyökumppanimme, olemme nähneet kuinka tärkeää liiton tekemä työ on maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden hyvinvoinnin lisäämiseksi.

Yhteistyö liiton kanssa on kasvattanut ammatillista osaamistamme lisäämällä tietoa tärkeistä ja ajankohtaisista asioista: maahanmuutosta ja väkivaltatyöstä.

Palvelujärjestelmän osaamisen kompetensseissa mainitaan muun muassa, että sosionomin tulisi tuntea sosiaalista turvallisuutta ja hyvinvointia tukevat palvelujärjestelmät sekä niihin liittyvä juridinen lainsäädäntö (Sosiaaliportti 31.8.2010). Olemme opinnäytetyössämme kartoittaneet väkivaltaa kokeneille naisille tarkoitettuja palveluita, sekä niiden hajanaisuutta. Olemme myös tutustuneet opinnäytetyömme kannalta oleellisiin lakeihin, mikä on lisännyt juridista tietouttamme. Ammatillisen kehittymisemme kannalta näiden tietojen lisääntyminen on ollut olennaista. Mielestämme väkivallan uhreille tarkoitettuja palveluita tulisi yhtenäistää ja palveluissa työskentelevien henkilöiden tietoutta väkivallasta pitäisi lisätä. Esimerkiksi lisäkoulutukset sosiaali- ja terveysalan henkilöstölle olisivat mielestämme tarpeellisia.

Tulevina sosiaalialan ammattilaisina on tärkeää, että näemme palvelujärjestelmää myös asiakkaan näkökulmasta ja ymmärrämme avun etsimisen hankaluuden. Olemme ymmärtäneet asiakkaan kuuntelemisen ja auttamisen tärkeyden, sen sijaan että ohjaisimme asiakkaan palveluntarjoajalta toiselle. Asiakas ottaa pari- ja lähisuhdeväkivallan puheeksi koska tarvitsee apua sillä hetkellä. Asiakkaan tunne-elämässä vallitseva sekasorto ja kotiympäristön vaarallisuus vaativat välittömän puuttumisen tilanteeseen, sillä seuraavaa tilaisuutta puuttumiseen ei välttämättä tule enää koskaan.

Olemme opinnäytetyötä työstäessämme pohtineet miten itse tulevaisuudessa kohtaamme väkivaltaa kokeneen naisen sosiaalialan ammattilaisina. Väkivaltakokemuksista puhuminen koetaan usein vaikeaksi. Monet tutkimukset osoittavat, (mm. Ojuri 2004, 158), että väkivaltaan ei ole haluttu tai pystytty tarttumaan vastaanotoilla aiheen aran luonteen vuoksi. Asiakkaan maahanmuuttajatausta lisää haasteita väkivallasta puhumiselle ja avun antamiselle. Ammattihenkilöstön mahdollisesti puutteellinen kulttuuritietämys voi tuoda epävarmuutta maahanmuuttajataustaisen asiakkaan kohtaamiseen ja auttamiseen. Opinnäytetyömme myötä olemme saaneet eväitä väkivallan puheeksi ottamiseen sen vaa-

timalla herkkyydellä. Ymmärrämme myös asiakkaan mahdollisen monikulttuurisen taustan tuomia haasteita. Tunnemme nyt erilaisia järjestöjen ja toimijoiden tarjoamia palveluita ja osaamme tulevaisuudessa ohjata asiakkaita oikean avun piiriin.

LÄHTEET

- Allinen-Calderon, Nnenna; Essak, Batulo; Hirvonen, Sonja; Kanervo, Marianne; Nurmi, Reet; Siitonen, Minna; van Dicken, Marjo & Westermarck, Silja 2011. Tunnista ja turvaa. Käsikirja väkivallan uhrin auttamistyöhön vastaanottokeskuksissa. Helsinki: Monika-Naiset liitto.
- Amnesty International 2011. Joku raja! Viitattu 24.1.2012.
<http://www.amnesty.fi/kampanjat/joku-raja/joku-raja/#fragment-4>
- Andrew, Michelle & Hartikainen, Miira 1999. Rajat ylittävä rakkaus. Turvakotityön näkökulma Suomeen avioituneiden maahanmuuttajanaisten elämään. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 20. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- Brusila, Pirkko 2000. Seksuaalinen väkivalta. Teoksessa Paula Alkio (toim.) Naisiin kohdistuva väkivalta. Eduskunnan väestö- ja kehitystyöryhmän ja väestöliiton järjestämä seminaari 11.5.2000. Helsinki: Väestöliitto. 34–38.
- Brusila, Pirkko 2008. Parisuhdeväkivallan kohtaaminen vastaanotolla. Lääketieteellinen aikakausikirja Duodecim. Verkkojulkaisuna:
<http://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo96966.pdf>
- Dunder, Marja-Liisa 1999. Ammattilaiset ja tukihenkilöt rinnakkain. Teoksessa Suomen Mielenterveysseura (toim.) Kriisi elämän mahdollisuutena. Raportti kriisikeskuksista. Uusimaa: Suomen Mielenterveysseura. 70–72.
- Duodecim 2009. Traumaperäiset stressireaktiot ja -häiriöt. Verkkojulkaisuna:
<http://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo98246.pdf>
- Duodecim 2012. ICD-10. F43.1. Traumaperäinen stressihäiriö. Viitattu 30.1.2012.
<http://www.terveysportti.fi/terveysportti/icd10.koti?hakusana=F43.1>
- Ellonen, Noora & Korhonen, Kaija 2007. Maahanmuuttajanaiset väkivallan kohteena. Teoksessa Tuomas Martikainen ja Marja Tiilikainen (toim.) Maahanmuuttajanaiset. Kotoutuminen, perhe ja työ. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007. Helsinki: Väestöliitto. 169–

189. Verkkajulkaisuna: <http://vaestoliitto-fbin.directo.fi/@Bin/3c09da9372cc1f4016b4e43ce6fae1a7/1329835305/application/pdf/386433/Maahanmuuttajanaiset.pdf>

Ensi- ja turvakotien liitto i.a. Jäsensyhdistykset. Kaapatut lapset ry. Tietoa. Viitattu 16.1.2012.

http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/jasensyhdistykset/kaapatut_lapset_ry/tietoa/

Ewalds, Helena 2005. Kenelle lyönnit kuuluvat? Kuntaopas pari- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyöhön. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2005:7. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Verkkajulkaisuna: <http://pre20090115.stm.fi/is1111576908523/passthru.pdf>

Haarakangas, Tanja; Ollus, Natalia & Toikka, Sini 2000. Väkivaltaa kokeneet maahanmuuttajanaiset. Haaste turvakotipalveluille Suomessa. Tasa-arvoajukaisuja 2000:3. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Hartikainen, Miira 1999. ”Matkalaukku toiveita täynnä”. Suomeen avioituneet maahanmuuttajanaiset turvakodin asiakkaina. Teoksessa Auli Ojuri (toim.) Kotitalossa koko maailma. Mixerimaahanmuuttajaprojektin kokemuksia ensi- ja turvakodeissa. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.

Heiskanen, Markku & Piispa, Minna 1998. Usko, toivo, hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. Helsinki: Tilastokeskus.

Heiskanen, Markku & Piispanen, Minna 2005. VIII Tulosten pohdintaa. Teoksessa Minna Piispa, Markku Heiskanen, Juha Kääriäinen ja Reino Siren (toim.) Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225. Yhdistyneiden Kansakuntien yhteydessä toimiva Euroopan Kriminaalipolitiikan Instituutti (HEUNI). Publication Series No. 51. 135–147. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Verkkajulkaisuna: <http://www.optula.om.fi/37928.htm>

Hirsijärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2004. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hulkko, Annukka 2010. Parisuhdeväkivallan tunnistaminen ja ennaltaehkäisy. Luento Tiedosta toimintaan. Naisiin kohdistuvan väkivallan ennaltaehkäisy –seminaari Helsingissä 30.9.2010. Viola ry.

- Husso, Marita 2003. Parisuhdeväkivalta. Lyötyjen aika ja tila. Tampere: Vastapaino.
- Ihmisoikeudet.net 2010. Oikeus solmia avioliitto ja perustaa perhe. Viitattu 30.1.2012. <http://www.ihmisoikeudet.net/index.php?page=oikeus-solmia-avioliitto-ja-perustaa-perhe>
- Ihmisoikeusliitto ry 2004. Tyttöjen ja naisten ympärileikkaus Suomessa. Kokonainen-projekti. Viitattu 15.9.2011. http://www.ihmisoikeusliitto.fi/images/pdf_files/kokonainenohjeistus.pdf
- Institutet för hälsa och välfärd 7.1.2009. Våld i nära relationer och inom familjen. Viitattu 21.2.2012. <http://info.stakes.fi/vakivalta/SV/index.htm>
- Kaitue, Sanna; Noponen, Tanja & Slåen, Anne 2007. Yleistä muttei yksityistä. Oikeudelliset keinot lähisuhdeväkivallasta selviytymiseen. Helsinki: Edita.
- Kankaanranta, Roope 1999. Tukihenkilöt maahanmuuttajien auttajina. Teoksessa Suomen Mielenterveysseura (toim.) Kriisi elämän mahdollisuutena. Raportti kriisikeskuksista. Uusimaa: Suomen Mielenterveysseura. 38–39.
- Koraani. Arabian kielestä suomentanut Jaakko Hämeen-Anttila 1995. Helsinki: Basam Books.
- Korhonen, Kaija & Ellonen, Noora 2007. Maahanmuuttajanaiset väkivallan uhriina. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 60/2007. Helsinki: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Kyllönen-Saarnio, Eija & Nurmi, Reet 2005. Maahanmuuttajanaiset ja väkivalta. Opas sosiaali- ja terveysalan auttamistyöhön. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2005:15. Verkkojulkaisuna: http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3487.pdf
- Lahtinen, Pirkko 2004. Ihminen on tärkein instrumentti. Työnohjaus vapaaehtoisessa tukihenkilötyössä. Suomen Mielenterveysseura. Vantaa: SMS-tuotanto.

- Lehtinen, Sini-Tuulia 1997. Vapaaehtoistoiminta - kasvava voimavara? Näkökulmia ammattityöhön. Omaehtoisen kehityksen julkaisuja. Sarja B, Vapaaehtoistoiminta 1/97. Helsinki: Kansalaisareena.
- Lehtonen, Anja & Perttu, Sirkka 1999. Naisiin kohdistuva väkivalta. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Lyömätön Linja i.a. Tietoja toiminnasta. Viitattu 14.11.2011.
<http://www.lyomatonlinja.fi/Sivusto/Tietoja%20toiminnasta.html>
- Maahanmuuttovirasto 2010. Vuosikertomus 2010. Verkkojulkaisuna:
<http://www.migri.fi/download.asp?id=Vuosikertomus+2010;2087;{991A0D6B-ED77-4FE5-8184-33064CEA739D}>
- Matikkala, Jussi 2006. Parisuhdeväkivallasta. Teoksessa Mirva Lohiniva-Kerkelä (toim.) Väkivalta. Seuraamukset ja haavoittuvuus. Terttu Utraisen juhlaKirja. Helsinki: Talentum. 415–428.
- Mehtola, Sirkku 2006. Verkostot auttamisen tukena. Teoksessa Ensi- ja turvakotien liitto (toim.) Perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Auttamisen käytäntöjä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry. 93–103.
- Miehen Linja i.a. a Miehen Linja palkintoehdokkaana Talentian Hyvä käytäntö kilpailussa Viitattu 14.11.2011.
<http://www.lyomatonlinja.fi/Sivusto%208/Tervetuloa.html> Miehen Linja >> Tietoja toiminnasta >> Elämää linjoilla >> Miehen Linja palkintoehdokkaana Talentian Hyvä käytäntö kilpailussa.
- Miehen Linja i.a. b Tietoja toiminnasta. Viitattu 14.11.2011.
<http://www.lyomatonlinja.fi/Sivusto%208/Tietoja%20toiminnasta.html>
- MLL i.a. Lasten ja nuorten puhelin ja netti. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Viitattu 16.2.2012. <http://www.mll.fi/nuorille/lnpn/>
- Monika-Naiset liitto 13.2.2007. Monika-Naiset liiton tukihenkilökoulutus. Koulutusmateriaali.
- Monika-Naiset liitto 2008. Strategia 2009–2012. Moniarvoisen ja turvallisen elämän puolesta.
- Monika-Naiset liitto 2010 a. Turvakoti Mona. Viitattu 12.11.2010.
http://www.monikanaiset.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=91&Itemid=91

- Monika-Naiset liitto 2010 b. Monikulttuurinen Voimavarakeskus Monika pääkaupunkiseudulla. Maahanmuuttajanaisiin ja -lapsiin kohdistuvan pari- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyö. Vuosiraportti 2009.
- Monika-Naiset liitto 2010 c. Naisena maailmalta Suomeen. Elämäntarinoita eri puolilta maailmaa. Helsinki: Monika-Naiset liitto.
- Monika-Naiset liitto 9.9.2010. Maahanmuuttajanaisiin kohdistuvan väkivallan erityispiirteet ja auttamiskeinot. Luento Väkivallan ammatillinen kohtaaminen monikulttuurisessa asiakastyössä –seminaari Diakonia-ammattikorkeakoulussa 9.9.2010.
- Monika-Naiset liitto i.a. a Auttamisen kultaiset ohjeet. Monika-Naiset liiton moniste.
- Monika-Naiset liitto i.a. b Moniarvoisen ja turvallisen arjen puolesta. Viitattu 12.10.2011.
http://monikanaiset.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=94&Itemid=80
- Monika-Naiset liitto i.a. c Tule vapaaehtoiseksi Monika-Naisiin! Viitattu 14.11.2011.
http://monikanaiset.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=88&Itemid=100
- Monika-Naiset liitto i.a. d Hankkeet 2012. Viitattu 29.1.2012.
http://monikanaiset.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=98&Itemid=82
- Monika-Naiset liitto i.a. e Vapaaehtoinen työ. Monika-Naiset liitto ry:n tukihenkilökoulutus. Koulutusmateriaali.
- Naisten Linja i.a. Onko joku tuntemasi nainen parisuhdeväkivallan kohteena? Opas perheenjäsenille, ystäville ja naapureille. Verkkojulkaisuna:
<https://www.naistenlinja.fi/binary/file/-/id/9/fid/14/>
- Nettiturvakoti 26.4.2011. Muiden tahojen ylläpitämät turvakodit. Yhteystietoja ja auttavia puhelimia. Viitattu 24.1.2012.
https://www.turvakoti.net/site/?lan=1&page_id=122
- Nyqvist, Leo 2004. Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 28. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.

- Office of the High Commissioner for Human Rights 1996–2012. Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences. Viitattu 27.1.2012.
<http://www.ohchr.org/EN/Issues/Women/SRWomen/Pages/SRWomenIndex.aspx>
- Oikeusapulaitos 19.1.2011. Oikeusapu. Viitattu 24.1.2012.
<http://www.oikeus.fi/4313.htm>
- Oikeusministeriö i.a. Kansainvälinen lapsikaappaus. Oikeusministeriön esitteitä. Viitattu 16.1.2012.
<http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Esitteet/Kansainvalinenlapsikaappaus>
- Ojuri, Auli 2004. Väkipalta naisen elämän varjona. Tutkimus parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten elämäkulusta ja selviytymisestä. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Ojuri, Auli 2006. Parisuhdeväkivalta ja turvakotien naistyö. Teoksessa Ensi- ja turvakotien liitto (toim.) Perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Auttamisen käytäntöjä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry. 16–39.
- Otoo-Oyortey, Naana 2000. Naisiin kohdistuva väkipalta ja seksuaaliterveys. Teoksessa Paula Alkio (toim.) Naisiin kohdistuva väkipalta. Eduskunnan väestö- ja kehitystyöryhmän ja väestöliiton järjestämä seminaari 11.5.2000. Helsinki: Väestöliitto. 6–10.
- Perttu, Sirkka; Mononen-Mikkilä, Päivi; Rauhala, Riikka & Särkkälä, Päivi 1999. Päänavaus selviytymiseen. Väkipaltta kokeneiden naisten käsikirja. Helsinki: Naisten kulttuuriyhdistys.
- Piispa, Minna 2010. Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma. Poikkihallinnollinen ohjelma vuosille 2010–2015. Luento Tiedosta toimintaan. Naisiin kohdistuvan väkivallan ennaltaehkäisy – seminaari Helsingissä 30.9.2010. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Pikarinen, Ulla & Halmesmäki, Erja 2003. Naisiin kohdistuva väkipalta. Lääketieteellinen aikakausikirja Duodecim. Viitattu 12.1.2012.
http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=onn00051&p_teos=onn&p_selaus=#s3

- Porkka, Suvi-Tuuli 2009. Työnohjaamisen taito. Oppikirja vapaaehtoistyön työnohjaajalle. Helsinki: Suomen Mielenterveysseura.
- Raamattu. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Kirjapaja.
- Rikoslaki 19.2.1889/39.
- Rikosuhripäivystys 4.1.2011. Palvelut. Viitattu 19.2.2012.
<http://www.riku.fi/fi/palvelut/>
- Risikko, Paula 2010. Sosiaali- ja terveyspalveluiden rooli naisiin kohdistuvan väkivallan ennaltaehkäisyssä. Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma. Luento Tiedosta toimintaan. Naisiin kohdistuvan väkivallan ennaltaehkäisy –seminaari Helsingissä 30.9.2010. Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Ruoho, Aila 2010. Päästä meidät pelosta. Hengellinen väkivalta uskonnollisissa yhteisöissä. Käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma. Nettijulkaisuna:
<http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/62969/paastame.pdf?sequence=1>
- Sisäasiainministeriö 2010. Maahanmuuton vuosikatsaus. Viitattu 16.1.2012.
<http://www.migri.fi/download.asp?id=Maahanmuuton+vuosikatsaus+2010;2104;{CCFF28DC-2F25-4A0E-8423-DA7263544964}>
- Social- och hälsovårdsministeriet & Finlands Kommunförbund 2008. Identifiera, trygga och agera. Rekommendationer om förebyggande av våld i nära relationer och inom familjen. Till social- och hälsovården för ledning och tillsyn av den lokala och regionala verksamheten. Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2008:10. Verkkojulkaisuna:
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3878.pdf
- Sosiaali- ja terveysministeriö & Ihmisoikeusliitto 19.5.2010. Naisten sukuelinten silpomine. Viitattu 15.8.2011.
http://www.stm.fi/julkaisut/maahanmuuttajat/naisten_sukuelinten_silpominen

- Sosiaaliportti 31.8.2010. Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto. ECTS - kompetenssit. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK) - tutkinto. Viitattu 30.1.2012. http://www.sosiaaliportti.fi/fi-fi/sosiaalialanamkverkosto/sosiaaliala_ammattikorkeakouluissa/sosionomi_amk_tutkinto/ects_kompetenssit/
- Suomen mielenterveysseura i.a. SOS-kriisikeskus tarjoaa apua kriiseissä ja vaikeissa elämäntilanteissa. Viitattu 19.2.2012. <http://www.mielenterveysseura.fi/sos-kriisikeskus>
- Tammisalo-Savolainen, Tuuli 2009. Suojattu yhteisö. Kunniaväkivalta kollektiivisena ilmiönä Suomessa. Teoksessa Tanja Tauro & Marjo van Dijken (toim.) Kunnia konfliktina. Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn. Amoral-hankkeen loppujulkaisu. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliiton uudenmaan piiri. 31–49.
- Tekijänoikeuslaki 8.7.1961/404.
- Terveysportti 2012. ICD-10. F45.0 Somatisaatiohäiriö. Viitattu 30.2012. <http://www.terveysportti.fi/terveysportti/icd10.koti>
- Toikkanen, Rita 2003. Tyylikäs julkaisu. Painotyön ja verkkosivujen suunnittelu ja toteutus. Helsinki: Edita.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2002. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukausten käsitteleminen. Teoksessa Sakari Karjalainen, Veikko Launis, Risto Pelkonen & Juhani Pietarinen (toim.) Tutkijan eettiset valinnat. 384–394. Helsinki: Gaudeamus.
- WHO 2008. Eliminating Female genital mutilation. An interagency statement. World Health Organization. Viitattu 02.11.2011 http://whqlibdoc.who.int/publications/2008/9789241596442_eng.pdf
- Vilka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.
- Väestöliitto 2012. Parisuhdeväkivalta. Viitattu 24.1.2012. http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/parisuhdevakivalta/
- Vähemmistövaltuutettu 2010. Kansallisen ihmiskaupparaportoijan kertomus 2010. Ihmiskauppa ja siihen liittyvät ilmiöt sekä ihmiskaupan uhrien oikeuksien toteutuminen Suomessa. Julkaisusarja 7. Helsinki: Vä-

hemmistövaltuutettu. Verkkojulkaisuna:

[http://www.intermin.fi/intermin/vvt/home.nsf/files/lhmiskaupparaportti%202010_suomi_netiversio/\\$file/lhmiskaupparaportti%202010_suomi_netiversio.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/vvt/home.nsf/files/lhmiskaupparaportti%202010_suomi_netiversio/$file/lhmiskaupparaportti%202010_suomi_netiversio.pdf)

Yeung, Anne Birgitta 2002. Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa – ihanteita vai todellisuutta? Tutkimus suomalaisten asennoitumisesta ja osallistumisesta vapaaehtoistoimintaan. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus YTY.

Yeung, Anne Birgitta 2005. Vapaaehtoistoiminnan timantti. Miten mallintaa motivaatiota? Teoksessa Marianne Nylund ja Anne Birgitta Yeung (toim.) Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino. 104–125.

Yhdistyneiden kansakuntien alueellinen tiedotuskeskus 2011. Naisiin kohdistuva väkivalta. Viitattu 27.1.2012.

<http://www.unric.org/fi/component/content/article/17-economic-and-social/26204-naisiin-kohdistuva-vaekivalta>

LIITTEET

Liite 1: Haastattelukysymykset

Kysymykset Monika-Naiset liiton vapaaehtoistyön koordinaattoreille

1. Kuinka paljon liitossa toimii vapaaehtoisia? Kuinka moni heistä toimii tukihenkilöinä?
2. Kuinka usein tukihenkilökoulutuksia järjestetään?
3. Kuinka monta uutta henkilöä liittyy liiton vapaaehtoistoimintaan vuosittain?
4. Miten tukihenkilöt ovat jaksaneet työssään?
5. Miten tukihenkilötyössä jaksamista tuetaan?
6. Miten monikulttuurisuus huomioidaan tukihenkilötyössä?
7. Kuinka pitkään tukihenkilöt keskimäärin toimivat liiton vapaaehtoisina?
8. Mitä teemoja oppaassa olisi mielestänne hyvä käsitellä?

Kysymykset Monika-Naiset liiton tukihenkilöille

1. Mikä sai sinut lähtemään vapaaehtoistoimintaan? Miksi valitsit juuri Monika-Naiset liiton?
2. Mikä on parasta tukihenkilötyössäsi?
3. Onko tukihenkilösuhteessasi ilmennyt haasteita? Jos on, miten olet selvinnyt niistä?
4. Mikä on auttanut jaksamistasi tukihenkilötyössä?
5. Mikä motivoi sinua jatkamaan?
6. Mitä mieltä olit tukihenkilökoulutuksen kattavuudesta? Jäitkö kaipaamaan jotain, mitä?

Liite 2: Saatekirje Monika-Naiset liiton vapaaehtoisille

Hei tukihenkilöt!

2.11.2011

Olemme kaksi Diakonia-ammattikorkeakoulun sosionomi-opiskelijaa ja teemme opinnäytetyötämme yhteistyössä Monika-Naiset liiton kanssa. Aiheenamme on tuottaa opas väkivaltaa kokeneiden maahanmuuttajanaisten tukihenkilöille, eli Teille. Oppaan on tarkoitus toimia tukena ja apuna tukihenkilötyössänne ja vastata tukihenkilötoiminnassanne ilmeneviin kysymyksiin.

Tulemme mukaan virkistysiltaan. Toivoisimme saavamme kuulla illan aikana teidän mielipiteitänne tukihenkilöydestä, siinä ilmenevistä haasteista sekä mahdollisista toiveistanne oppaan sisällön suhteen. Haluamme antaa Teille mahdollisuuden vaikuttaa oppaan sisältöön, jotta se vastaisi mahdollisimman hyvin Teidän tarpeitanne. Kyseessä ei ole virallinen haastattelu, vaan vapaamuotoinen keskustelu. Keskusteluun osallistuminen tapahtuu anonymisti, eikä henkilö- tai muita tunnistettavia tietoja tulla julkaisemaan tai mainitsemaan missään yhteydessä.

Mikäli et pääse tulemaan virkistysiltaan, otamme mielellämme sähköpostitse vastaan kokemuksiasi tukihenkilöydestä sekä sinua mahdollisesti kohdanneista haasteista. Vastaamme myös mielellämme asiasta heränneisiin kysymyksiin.

Ystävällisin syysterveisin,

Susanna Miettinen, susanna.miettinen@student.diak.fi

Sosionomi-opiskelija

ja

Hanna Toivanen, hanna.toivanen@student.diak.fi

Sosionomi-opiskelija

Liite 3: Oppaan arviointilomake

YHDESSÄ ETEENPÄIN-OPPAAN ARVIOINTILOMAKE

Vastasiko opas sisällöltään odotuksiisi?

Mitä mieltä olet oppaan sisällön kattavuudesta? Mikä oli hyvää, entä huonoa?
Jäitkö kaipaamaan jotain? Mitä?

Mitä mieltä olet oppaan ulkoasusta? Mikä ulkoasussa oli hyvää tai huonoa?

Koetko oppaan hyödylliseksi tukihenkilötyötä ajatellen? Sopiiko opas mielestäsi
käytettäväksi tukihenkilökoulutuksen lisämateriaalina?

Muita terveisiä oppaan tekijöille, risuja ja ruusuja.

KIITOS VASTAUKSESTASI!

Monika-Naiset liitto ry

YHDESSÄ ETEENPÄIN

Opas tukihenkilöille

Monika-Naiset liitto ry.

Teksti ja ulkoasu: Susanna Miettinen ja Hanna Toivanen.

Kuvat: www.sxc.hu.

Tämä opas on tuotettu Diakonia-ammattikorkeakoulun oppinäytetyönä Monika-Naiset liitolle.

Monika-Naiset liitto ry

2

Sisällys

Tervetuloa tukihenkilöksi	4
Tukihenkilötyö	6
Tukihenkilön roolit	7
Tukihenkilötyön ohjeet	8
Auttamisen kultaiset ohjeet	12
Tukihenkilötyössä jaksaminen	13
Tukihenkilötyön merkitys	14
Naisiin kohdistuva väkivalta	15
Naisiin kohdistuva väkivalta ilmiönä	16
Väkivallan muodot	17
Maahanmuuttajanaisiin kohdistuvan väkivallan erityispiirteet	18
Väkivallan seuraukset	20
Lähteet	22
Lukuvinkkejä	24
Omat muistinpanot	25

3

Tervetuloa tukihenkilöksi!

Olet valinnut tärkeän vapaaehtoistyön muodon Monika-Naiset liitossa. Tämä opas on suunnattu sinulle, joka toimit väkivaltaa kokeneiden maahanmuuttajataustaisten naisten tukihenkilönä. Tässä oppaassa käsittelemme tukihenkilön rooleja, tukihenkilötyön ohjeistusta, merkitystä sekä työssä jaksamista. Kerromme myös väkivallan muodoista, maahanmuuttajanaisiin kohdistuvan väkivallan erityispiirteistä ja väkivallan vaikutuksista. Toivomme oppaan antavan sinulle ohjeita tukihenkilötyöhösi, ja vastauksia työssäsi mahdollisesti esiin nouseviin kysymyksiin.

Monika-Naiset-liitto ry on perustettu vuonna 1998. Monika-Naiset liitto ry on eri etnisiin ryhmiin kuuluvien naisjärjestöjen kattojärjestö, joka toimii moniarvoisen ja turvallisen arjen puolesta. Liitto tukee maahanmuuttajanaisten hyvinvointia ja aktiivista kansalaistoimintaa, tuottaa palveluita väkivaltaa kokeneille maahanmuuttajanaisille ja lapsille, vaikuttaa päätöksentekoon sekä tarjoaa koulutusta sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille. Liitto toimii vaikuttajana ja asiantuntijana monikulttuurisuuteen, etniseen yhdenvertaisuuteen, kotouttamiseen sekä maahanmuuttajataustaisiin naisiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyvissä kysymyksissä.

Monika-Naiset liitto ry tarjoaa palveluja väkivaltaa kokeneille maahanmuuttajataustaisille naisille ja lapsille Voimavarakeskus Monikassa sekä turvakoti Monassa. Voimavarakeskus Monika tarjoaa ohjaus- ja neuvontapalveluita matalan kynnyksen periaatteella useilla eri kielillä. Turvakoti puolestaan on tarkoitettu akuuttia turvaa tarvitseville asiakkaille. Tukihenkilönä sinä toimit Voimavarakeskus Monikan tai turvakoti Monan asiakkaiden parissa. Monika-Naiset liitto järjestää maksuttomia tukihenkilökoulutuksia vapaaehtoistyöstä kiinnostuneille. Koulutus sisältää tietoa naisten kokemasta väkivallasta ja vapaaehtoistyön periaatteista.

4

Tukihenkilötyö muodostuu tuettavan apuna ja tukena toimimisesta. Tukihenkilönä sinä autat naista arjen asioissa, ja tuet hänen sosiaalista kasvuun. Roolinasi on olla vierellä kulkija, kumppani. Voitte käydä yhdessä esimerkiksi erilaisissa tapahtumissa, museoissa tai näyttelyissä. Apuasi voidaan tarvita myös erilaisten asioiden hoitamisessa, esimerkiksi Kelassa, lääkärissä tai apteekissa asioinnissa. Sinulta ei edellytetä asiantuntijuutta tuettavasi tilanteeseen tai tämän asioiden hoitamiseen. Sinun tehtävänäsi on auttaa ja tukea asiakasta tavallisen ihmisen tiedoin ja taidoin. Monika-Naiset liiton vapaaehtoistyöstä vastaavat työntekijät ovat sinun tukenasi tukihenkilötyössäsi.

Tukihenkilönä sinä teet arvokasta ja tärkeää vapaaehtoistyötä. Tukihenkilötyö voi olla kuormittavaa, mutta onnistunut tukisuhde antaa sinulle onnistumisen kokemuksia. Monikulttuurinen vuorovaikutus on hyvin antoisaa. Tukihenkilönä pääset tutustumaan eri kulttuuritaustaisiin ihmisiin. Samalla myös sinä voit toimia tuettavallesi suomalaiseseen kulttuuriin tutustuttajana.

Toivomme Sinulle ikimuistoisia hetkiä tukihenkilötyössäsi!

Helsingissä 11.1.2012

Susanna Miettinen
ja Hanna Toivanen

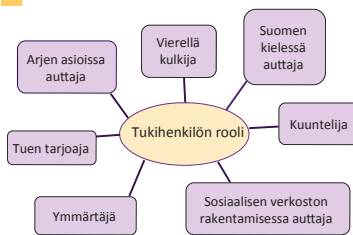
5

TUKIHENKILÖTYÖ

6

Tukihenkilön roolit

Tuettavalle on merkityksellistä kokea olevansa tärkeä. Tukihenkilösuhteen myötä nainen ei ole yksin, hänellä on joku, joka välittää. Tukihenkilön roolit kuitenkin vaihtelevat eri tukisuhteissa. Tuettavilla on yksilöllisiä tarpeita, joiden mukaan tukihenkilön rooli muodostuu. Tukihenkilönä tärkein roolisi on olla kuuntelijana ja keskustelijana. Tukitapaamiset voivat koostua esimerkiksi vapaa-ajan vietosta tuettavan kanssa tai virastokäynneistä. Jos tuettavalla on lapsia, saattaa hän tarvita apua ja tukea vanhemmuudessa. Silloin sopivia tapaamispaikkoja voivat olla esimerkiksi erilaiset leikkipuistot tai lapsille suunnatut tapahtumat.

Tukisuhde voi olla lyhyt, vain muutamien tukitapaamisten pituinen tai pitkäkestoisempi tukisuhde. Lyhytkestoiset tukisuhteet on tarkoitettu erityisesti turvakoti Monasta omaan asuntoon muuttaville naisille. Tällöin tukihenkilön apua tarvitaan esimerkiksi tuettavan tutustuttamisessa uuteen asuinympäristöönsä. Pitkäkestoisemmat tukisuhteet toteutuvat yleensä Voimavarakeskus Monikan asiakkaille, jolloin tukihenkilötyöhön voi sisältyä esimerkiksi tukeminen ja auttaminen asioiden hoitamisessa. Tukikeskustelut ovat lähes aina osa tukihenkilötyötä.

7

Tukihenkilötyön ohjeet

Eettiset ohjeet

◆ Tukihenkilösuhde alkaa tukihenkilösopimuksen allekirjoittamisella. Allekirjoittamalla sopimuksen sitoudut liiton arvoihin ja tukihenkilötyön eettisiin normeihin.

◆ Sinulla on vaihteluvollisuus. Tämä tarkoittaa sitä, että et saa kertoa mitään tukisuhdetta ilmeneviä tuettavasi koskevia asioita tai tietoja ulkopuolisille. Vaihteluvollisuus astuu voimaan tukihenkilösopimuksen allekirjoitettua ja se pätee aina, myös tukihenkilösuhteen päätyttyä. Jos haluat puhua tukihenkilösuhteesta esiin tulleista asioista, ota yhteys työntekijään.

◆ Toimi puolueettomasti omana itsenäsi. Kunnioita tuettavasi erilaisuutta ja valintoja.

◆ Sinä olet tasavertainen tuettavasi kanssa.

◆ Kunnioita tuettavasi elämäntapaa ja päätöksiä. Hän on itse oman elämänsä asiantuntija ja tekee itse elämänsä koskevat päätökset.

8

Yhteistyö työntekijän kanssa

- ◆ Ensimmäinen tukitapaaminen sovitaan aina liiton työntekijän kanssa, jonka jälkeen tapaamisten sopiminen katsotaan tukisuhdekohtaisesti.
- ◆ Tapaamistiheys ja tapaamismäärä vaihtelee tukisuhdekohtaisesti.
- ◆ Ilmoita kaikista tukitapaamisista työntekijälle. Tukihenkilönä sinä olet vakuutettu liiton puolesta, mutta vakuutus on voimassa ainoastaan tukitapaamisilla, joista on sovittu työntekijän kanssa.
- ◆ Kerro työntekijälle kuulumisesi puhelimitse tai sähköpostitse jokaisen tukitapaamisen jälkeen. Sovi säännöllisesti tapaamisia liiton työntekijän kanssa. Sinä saat myös työnohjausta.
- ◆ Tukihenkilönä sitoudut osallistumaan liiton järjestämiin tukihenkilöiden kokoontumisiin. Tapaamisissa osallistut tukihenkilötyön kehittämiseen ja saat vertaistukea muilta tukihenkilöiltä. Liitto järjestää myös virkistätymisiltoja vapaaehtoisille, joihin olet tervetullut oman aikataulusi puitteissa.

Turvallisuus

- ◆ Huolehdi turvallisuudestasi. Älä mene tilanteisiin, joissa mahdollisesti voit kohdata väkivallan tekijän, esimerkiksi tuettavan kotiin.
- ◆ Suosi julkisia tapaamispaikkoja tuettavasi kanssa. Esimerkiksi kahvilat, kirpputorit, kirjastot, museot ja leikki-puistot ovat hyviä tapaamispaikkoja. Julkiset paikat ovat neutraaleja ja antavat tuettavallesi vaihtelua kotiympäristöstä.
- ◆ Huolehdi anonyymiydestäsi. Riittää, että kerrot tuettavallesi vain etunimesi.
- ◆ Älä anna henkilökohtaista puhelinnumeroasi tuettavallesi. Näin pidät tukisuhteen sovitussa raameissa.

Tukisuhteen on tärkeää pysyä positiivisen kokemuksen myös sinulle!

Tukihenkilönä toimiminen

- ◆ Suhtaudu vastuullisesti tukihenkilötyöhösi.
- ◆ Sitoudu tukihenkilösuhteesi. Pidä kiinni sovitusta tapaamisista. Muista ilmoittaa jos joudut perumaan tapaamisen esimerkiksi sairauden takia.
- ◆ Tukihenkilösuhteen kesto vaihtelee tuettavan tarpeiden mukaan. Pohdi etukäteen kuinka pitkään tukisuhteeseen olet valmis sitoutumaan.
- ◆ Pidä tukitapaamisten kesto maltillisena. Noin kahden tunnin tapaamiset ovat sopivia.
- ◆ Tukihenkilönä annat apua ja tukea tavallisen ihmisen tiedoin ja taidoin, et ammattilaisena. Tiedosta omien tietojesi ja taitojesi rajallisuus. Ohjaa tuettavasi tarvittaessa työntekijän luo.
- ◆ Mikäli törmäät tuettavaasi sattumalta, älä tervehdä ellei tuettava tervehti ensin sinua. Tuettavasi ei välttämättä halua paljastaa mahdollisille seuralaisilleen tuntevasi sinua.
- ◆ Toimit tukihenkilönä omasta halustasi ja voit halutesasi lopettaa tukihenkilösuhteesi. Ilmoita päätöksestäsi aina yhteyshenkilöllesi.
- ◆ Jos yhteistyö tuettavasi kanssa ei onnistu, ota rohkeasti yhteys työntekijään. Tukisuhteen toimimattomuus ei tarkoita että olet huono tukihenkilö.

Luottamisen kultaiset ohjeet

- ✦ Kuuntele.
- ✦ Ole ystävällinen.
- ✦ Ilmaise itseäsi selkeästi.
- ✦ Kuuntele tunteita ja auta niiden ilmaisemisessa.
- ✦ Osoita kiinnostustasi, kysele ja kartoita tilanne.
- ✦ Ole aidosti läsnä.
- ✦ Auta ongelmien erittelyssä.
- ✦ Näe eri vaihtoehtoja.
- ✦ Vältä suorien neuvojen antamista. Päätökset tekee asiakas aina itse.
- ✦ Kannusta konkreettiseen toimintaan.
- ✦ Seiso jalat maassa ja käytä tervettä järkeäsi.

(Lähde: Monika-Naiset liitto)

Arvostavää vuorovääikutus on keskeistä onnistuneessää tukisuhteessää.

Tukihenkilötyössä jaksaminen

Tukihenkilösuhteen onnistumisen edellytyksenä on omasta jaksamisesta huolehtiminen. Oma elämäntilanteesi voi muuttua tukisuhteen aikana, jolloin omien voimavarojen pohtiminen on tärkeää. Voi olla, että jokin muu vapaaehtoistyön muoto sopisi uuteen elämäntilanteeseen paremmin. Keskustelemalla sinulle nimetyt vapaaehtoistyötä koordinoivan työntekijän kanssa, voitte yhdessä pohtia sinulle paremmin sopivia vapaaehtoistyön muotoja. Monika-Naiset liiton vapaaehtoistyön koordinaattorit ovat sinun käytettävissäsi, jotta sinä jaksat tukihenkilötyössäsi.

Tukihenkilönä sinä et ole vastuussa tuettavasi elämästä. Mikäli kohtaat tilanteita, jotka herättävät sinussa vaikeita tunteita tai kysymyksiä, ota välittömästi yhteys työntekijään. Yhteydenoton syynä ei tarvitse olla merkittävä asia, vaan voit ottaa yhteyttä kaikenlaisissa mieltä askarruttavissa asioissa.

Monika-Naiset liiton vapaaehtoistyötä koordinoivat työntekijät ovat sinun tukenasi ja apunasi koko tukisuhteen ajan. On tärkeää, että et jää tukihenkilötyösi kanssa yksin, vaan pidät säännöllisesti yhteyttä yhteystyöntekijösi. Monika-Naiset liitto tarjoaa myös työnohjausta, joka tukee jaksamistasi.

Ryhtyessäsi väkivaltaa kokeneen maahanmuuttajan tukihenkilöksi, on hyvä tiedostaa omat motiivit työhön ryhtymiselle. Huomioi, että tukihenkilötyö ei ole vertaistukea. Mikäli olet itse kokenut elämästäsi väkivaltaa, on tärkeää, että olet käsitellyt kokemuksesi ennen tukihenkilötyön ryhtymistä. Siten pystyt parhaiten tarjoamaan tuettavallesi tämän tarvitsemää tukea.

13

Tukihenkilötyön merkitys

Tukihenkilösuhteella on monenlaisia merkityksiä. Sinä toimit tuettavalle arkielämän oppaana ja edesautat suomalaisen yhteiskuntaan sopeutumista. Väkipalton on este kotoutumiselle. Osa tuettavista on jäänyt suomalaisen yhteiskunnan ulkopuolelle kokemansa väkivallan takia, vaikka he ovat saattaneet elää Suomessa jo monta vuotta. Tukihenkilösuhteesta saattaa olla tuettavalle ensimmäinen vuorovaikutussuhde auttamistahojen ulkopuolella. Tukihenkilönä sinä annat tuettavalle mallin itsenäisestä naisesta Suomessa.

Onnistunut tukihenkilösuhteesta antaa myös sinulle positiivisia kokemuksia. Tukihenkilönä sinä pääset tutustumaan eri kulttuuraustaisiin ihmisiin. Monikulttuurinen vuorovaikutus lisää suvaitsevaisuutta ja ymmärrystä. Saatat myös oppia tuntemaan erilaisia kulttuurisia tapoja. Samalla sinulla on mahdollisuus toimia suomalaisen kulttuurin tulkkina.

14

NÄISIIN KOHDISTUV? VÄKIVÄLT?

15

Naisiin kohdistuva väkivalta ilmiönä

YK määrittelee naisiin kohdistuvan väkivallan fyysisiksi, seksuaaliseksi ja psykologiseksi väkivallaksi, jonka tekijänä toimii naiselle läheinen tai tuntematon henkilö. Myös valtio voi olla naisiin kohdistuvan väkivallan harjoittajana tai sen suvaitsijana.

Naisiin kohdistuva väkivalta on maailmanlaajuinen ilmiö, jota esiintyy kaikissa yhteiskuntaluokissa. Naisiin kohdistuva väkivalta rikkoo ihmisoikeuksia ja ylläpitää miesten ja naisten välistä epätasa-arvoa. YK:n arvioin mukaan jopa 70 % maailman naisista kokee elämänsä aikana väkivaltaa. Suomessa on todennäköisempää joutua väkivallan uhriksi kotona tuntemansa henkilön toimesta kuin joutua tuntemattoman henkilön väkivallan kohteeksi kodin ulkopuolella.

Pari- ja lähisuhdeväkivalta on kumppanin tai muun läheisen tekemää väkivaltaa, joka voi olla henkistä, fyysistä, taloudellista, hengellistä tai seksuaalista väkivaltaa. Lähisuhdeväkivallan yleisin muoto on parisuhdeväkivalta. Vaikka pari- ja lähisuhdeväkivalta koetaan usein yksityisasiana, on se Suomessa yleisen syytteen alainen rikos.

Faktaruutu

- Puolison tekemä väkivalta on yleisin väkivallan muoto.
- Maailmassa on ympärileikattu n. 130 miljoonaa tyttöä.
- Joka viides nainen kokee elämänsä aikana seksuaalista väkivaltaa.
- 80% ihmiskaupan uhreista on naisia ja tyttöjä.
- Arviolta 5000 naista murhataan vuosittain kunnian vuoksi.

(Lähde: YK:n alueellinen tiedotuskeskus)

16

Väkivallan muodot

Tuettavat asiakkaat ovat itsenäistyviä naisia, eivätkä ole enää akuutissa kriisissä kokemansa väkivallan takia. On todennäköistä, että et tule kohtaamaan väkivaltaan liittyviä asioita tukihenkilösuhteessasi. Väkivalta ei välttämättä jää näkyvää jälkeä, mutta se satuttaa uhria aina. Väkivalta jättää kuitenkin aina kauaskantoiset jäljet, joten tukihenkilönä sinun on hyvä pitää mielessäsi perustiedot väkivallan eri ilmenemismuodoista.

Fyysinen väkivalta on ruumiillista satuttamista esimerkiksi tönimällä, lyömällä, potkimalla, puremalla tai tukasta repimällä. Tekoväliseinä väkivallan tekijä voi käyttää omaa ruumistaan tai esinettä. Fyysisestä väkivallasta ei aina jää jälkeä, mutta se satuttaa uhria aina.

Seksuaalinen väkivalta on seksuaalisiin tekoihin pakottamista väkivallan tekijän tai muiden henkilöiden kanssa. Seksuaalinen väkivalta voi ilmetä myös ruumiinosien arvosteluna ja vertailuna. Seksuaalinen hyväksikäyttö ja raiskaus ovat aina rikoksia.

Henkinen väkivalta voi ilmetä haukkumisena, alistamisena, pelotteluna tai fyysisen väkivallan uhkailuna. Henkinen väkivalta luo pelon ilmapiirin, josta uhriin on vaikea irtaantua.

Hengellinen väkivalta on henkisen väkivallan ilmenemismuoto. Hengellinen väkivalta on uskonnon nimissä tehtyä väkivaltaa. Se voi olla esimerkiksi uskonnon harjoittamisen kieltämistä tai pakottamista tiettyihin tapoihin uskonnon nimissä.

Taloudellinen väkivalta on toisen rahavarojen hyväksikäyttöä, kiristämistä tai työssäkäynnin estämistä. Väkivallan tekijä saattaa evätä uhrin pääsyn omalle tililleen tai ohjata uhrille tarkoitetut varat omalle tililleen. Myös osamaksusopimusten tai pikavippien ottaminen uhrin nimellä on taloudellista väkivaltaa.

17

Maahanmuuttajanaisiin kohdistuvan väkivallan erityispiirteet

Kun kyseessä on maahanmuuttajataustainen nainen, saa väkivalta joskus erityispiirteitä. Tällaisia erityispiirteitä ovat kunniaväkivalta, pakkoavioliitto, ihmiskauppa, naisten ympärileikkaus ja lapsikaappaus.

Kunniaväkivalta on perheissä tapahtuvaa kunniannormien puolustamiseen liittyvää naisten, tyttöjen ja poikien oikeuksia rikkovaa väkivaltaa. Väkivallan käytön ja uhkailun taustalla ovat kulttuuriset käsitykset perheen kunniaa ja kunnian puolustamisesta tilanteissa, joissa jonkun perheenjäsenen käyttäytymisen tai toiminnan koetaan aiheuttavan häpeää perheelle oman yhteisön silmissä. Naisten kunniaa on etenkin sidoksissa nuhteettomaan maineeseen ja seksuaaliseen kokemattomuuteen. Nuorten tyttöjen kunnian varjeleminen voi ilmetä arkipäivän kontrollina: velvollisuuksina ja ankarina rajoituksina.

Pakkoavioliitto tarkoittaa toisen tai molempien puolisoien oman tahdon vastaisesti järjestettyä avioliittoa. Pakkoavioliitto ei ole sama asia kuin järjestetty avioliitto, jossa perhe järjestää puolison perheenjäsenelle tämän suostumuksesta. Pakkoavioliitossa avioliitto solmitaan pakotettuna.

Ihmiskauppa on toisen henkilön pakottamista pakkotyöhön, seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi tai muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin. Ihmiskaupan uhri on usein lähtenyt omasta tahdostaan kotimaastaan toiseen maahan töihin, mutta saapumismaassa työnantaja alistaa ja riistää häntä. Ihmiskaupan uhrilta otetaan usein passi ja muut henkilöllisyyspaperit pois, jotta uhri ei pääse poistumaan maasta.

18

Naisten ympärileikkaus on ulkoisten sukupuolielinten osittainen tai täydellinen poisto ilman lääketieteellistä syytä. Ympärileikkausta esiintyy erityisesti Afrikassa, mutta myös Aasiassa ja Lähi-idän kulttuureissa. Pohjois-Amerikassa ja Euroopassa operaatiota harjoitetaan maahanmuuttajayhteisöjen keskuudessa. Ympärileikkausperinteeseen liittyy usein oletus, että mies hyväksyy vaimokseen vain ympärileikatun tytön, sillä ympärileikkauksen uskotaan takaavan tytön neitseellisyyden. Ympärileikkaus voi aiheuttaa monenlaisia oireita: kipua kuukautisten tai yhdynnän aikana, verenvuotoa, tulehduksia, virtsaamisvaikeuksia ja jopa hedelmättömyyttä. Myös psykologiset ongelmat ovat yleisiä.

Lapsikaappaus tarkoittaa lapsen viemistä luvatta pois maasta toisen tai molempien vanhempien ulottumattomiin. Lapsikaappausta esiintyy erityisesti kaksikulttuuristen perheiden erotilanteissa ja kaappaajana toimii yleensä toinen vanhemmista. Tilanne on erityisen hankala, jos lapsi on viety Haagin lapsikaappausopimuksen ulkopuoliseen maahan. Vain Haagin lapsikaappausopimuksen allekirjoittaneet maat ovat velvollisia palauttamaan kaapatut lapset lähtömaahansa.

19

Väkivallan seuraukset

PSYKKISET ONGELMAT

- ◆ Masennus
- ◆ Ahdistus
- ◆ Paniikkihäiriöt
- ◆ Pelkotilat
- ◆ Keskittymishäiriöt

PSYKOSOMAATTINEN OIREILU

- ◆ Huimaus
- ◆ Uniongelmat
- ◆ Päänsärky
- ◆ Pahoinvointi
- ◆ Kivut

FYYSISET OIREET

- ◆ Sydämen rytmihäiriöt
- ◆ Ruhjeet
- ◆ Mustelmat
- ◆ Säpsähtämisreaktiot
- ◆ Kuolema

TUNNEREAKTIOT

- ◆ Suru
- ◆ Häpeä
- ◆ Katkeruus
- ◆ Viha
- ◆ Syyllisyys
- ◆ Epäusko
- ◆ Tunteiden turtuminen

SOSIAALISET SEURAUKSET

- ◆ Valppaus
- ◆ Lähiverkoston hajoaminen
- ◆ Eristyneisyys
- ◆ Kotoutumisen estyminen
- ◆ Syrjäytyminen
- ◆ Alkoholin tai lääkkeiden väärinkäyttö

Väkivallalla on monenlaisia seurauksia.

20

Väkivalta vaikuttaa ihmiseen monilla eri tavoilla. Väkivallan vaikutukset ovat jaettavissa fyysisiin, psyykkisiin, psykosomaattisiin ja sosiaalisiin seurauksiin. Myös erilaiset tunteet vaihtelevat väkivallan kokemisen seurauksena. Väkivaltakokemuksen välittömiä seurauksia ovat fyysiset vammat, kuten ruhjeet, mustelmat ja murtumat. Uhri voi tuntea surua, häpeää, masentuneisuutta ja muita tunteita. Pitkäaikaisvaikutuksia ovat paniikkihäiriöt ja erilaiset pelkotilat. Myös sosiaaliset ja psykosomaattiset seuraukset näkyvät vasta akuutin kriisin jälkeen. Psykosomaattisiin seurauksiin kuuluu erilaisia pitkäaikaisia fyysisiä oireita, joihin ei löydy yksiselitteistä fysiologista tai psyykkistä selitystä.

Väkivallan seuraukset voivat näkyä tukisuhteessasi monella tavalla. Tuettavasi saattaa kärsiä esimerkiksi keskittymishäiriöistä, joka voi johtaa tapaamisten unohteluun. Keskittyminen virastoasioiden hoitamiseen voi olla heikkoa. Tuettava saattaa pitkään eristäytyneenä viihtyä kotona, joten on tärkeää motivoida häntä ulkoilemaan ja laajentamaan sosiaalista verkostoaan.

Väkivallan uhreilla saattaa esiintyä säpsähtämisreaktioita esimerkiksi ulkona liikuttaessa. Sovituista asioista kiinnittäminen ja asioiden hoitaminen voi olla vaikeaa. Päätöksentekokyky voi olla heikentynyt eikä käytös ole aina johdonmukaista.

Tukihenkilönä sinun on tärkeää muistaa, että tuettavan mahdollisesti epäohdonmukaiselta tuntuva käytös johtuu hänen kokemastaan väkivallasta eikä ole tahallista.

21

Lähteet

- Brusila, Pirkko 2008. Parisuhdeväkivallan kohtaaminen vastaanotolla. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. Verkkojulkaisuna: <http://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo96966.pdf>
- Ensi- ja turvakotien liitto i.a. Jäsenyhdistykset. Kaapatut lapset ry. Tietoa. Viitattu 16.01.2012. http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/jasenyhdistykset/kaapatut_lapset_ry/tietoa/
- Halmesmäki, Erja & Pikarinen, Ulla 2003. Naisiin kohdistuva väkivalta. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. Viitattu 12.1.2012. http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=onn00051&p_teos=onn&p_selaus=83
- Heiskanen, Markku & Piispa, Minna 1998. Usko, toivo, hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. Helsinki: Tilastokeskus.
- Kaitue, Sanna; Noponen, Tanja & Släen, Anne 2007. Yleistä muttei yksityistä. Oikeudelliset keinot lähisuuhdeväkivallasta selviytymiseen. Helsinki: Edita Oy.
- Kyllönen-Saarnio, Eija & Nurmi, Reet 2005. Maahanmuuttajanaiset ja väkivalta. Opas sosiaali- ja terveysalan auttamistyöhön. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2005:15. Verkkojulkaisuna: http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderid=28707&name=DLFE-3487.pdf
- Lehtonen, Anja & Perttu, Sirkka 1999. Naisiin kohdistuva väkivalta. Tampere: Kirjayhtymä Oy.
- Mehtola, Sirkku 2006. Verkostot auttamisen tukena. Teoksessa Ensi- ja turvakotien liitto (toim) Perhe- ja lähisuuhdeväkivalta. Auttamisen käytäntöjä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry. 93–103.

22

Tammisalo-Savolainen, Tuuli 2009. Suojattu yhteisö. Kunniaväkivalta kollektiivisena ilmiönä Suomessa. Teoksessa Tauro, Tanja & van Dijken, Marjo (toim) Kunnia konfliktina. Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn. Amoral – hankkeen loppujulkaisu. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliiton uudenmaan piiri. 31-49.

Terveysportti 2012. ICD-10. F45.0 Somatisaatiohäiriö. Viitattu 30.12.2012. <http://www.terveysportti.fi/terveysportti/icd10.koti>

WHO 2008. Eliminating Female genital mutilation. An interagency statement. World Health Organization. Verkkojulkaisuna: http://whqlibdoc.who.int/publications/2008/9789241596442_eng.pdf

Väestöliitto 2012. Parisuhdeväkivalta. Viitattu 24.1.2012. http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/parisuhdevakivalta/

Vähemmistövaltuutettu 2010. Kansallisen ihmiskaupparaportoin kertomus 2010. Ihmiskauppa ja siihen liittyvät ilmiöt sekä ihmiskaupan uhrien oikeuksien toteutuminen Suomessa. Julkaisusarja 7. Helsinki: Vähemmistövaltuutettu. Verkkojulkaisuna: http://www.intermin.fi/intermin/vvt/home.nsf/files/Ihmiskaupparaportti%202010_suomi_netiversio/FILE/Ihmiskaupparaportti%202010_suomi_netiversio.pdf

Yhdistyneiden kansakuntien alueellinen tiedotuskeskus 2011. Naisiin kohdistuva väkivalta. <http://www.unric.org/ri/component/content/article/17-economic-and-social/26204-naisiin-kohdistuva-vaekivalta>

Lisäksi oppaassa on käytetty lukuisia Monika-Naiset liiton omia tukihenkilötyöhön liittyviä materiaaleja.

23

Lukuvinkkejä

www.ihmisoikeusliitto.fi
www.kaapatutlapset.fi
www.migri.fi -> oikopolut -> lainsäädäntö
www.monikanaiset.fi
www.sosiaaliportti.fi -> Tietoa aiheittain -> Sosiaaliyön teemat -> Monikulttuurisuus ja vähemmistöt
www.vaestoliitto.fi -> Parisuhde -> Tietoa parisuhteesta -> Parisuhdeväkivalta
www.vahemmistovaltuutettu.fi

Darznik, Jasmin. Iranilainen tytär. Like 2011.
 Dirie, Waris & Miller, Cathleen. Aavikon kukka. WSOY 2010.
 Hosseini, Khaled. Leijapoika. Otava 2011.
 Hosseini, Khaled. Tuhat loistavaa aurinkoa. Otava 2008.
 Lindqvist, Martti. Auttajan varjo: pahuuden ja haavoittuvuuden ongelma ihmistyön etiikassa. Otava 2006.
 Monika-Naiset liitto 2010. Naisena maailmalta Suomeen. Elämäntarinoita eri puolilta maailmaa. Helsinki: Monika-Naiset liitto.
 Muhsen, Zana & Crofts, Andrew. Myyty! WSOY 1994.
 Nazer, Mende & Lewis, Damien. Orja. Kaapatun tytön tie Sudanista Lontooseen. Otava 2009.
 Sahebjam, Freidoune. The stoning of Soraya M. Arcade Publishing 1994.
 Sasson, Jean P. Prinsessa. Elämä hunnun takana al-Saudin palatsissa. Wsoy 1993.
 Snellman, Anja. Parvekejumalat. Otava 2011.

24

**Omat
muistiinpanot**

Tärkeät yhteystiedot:

Päivystävä puhelin _____

Yhteyshenkilö _____

Yhteyshenkilön puhelinnumero _____

Yhteyshenkilön sähköposti _____

Tukitapaamisten ajankohdat:

25

**Omat
muistiinpanot**

26

**Omat
muistiinpanot**

27

Monika-Naiset liitto ry